

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

NÁZORY DĚTÍ NA TRADIČNÍ SYSTÉM RODINY

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Mgr. Kateřina Šuleřová

Autor:
Michaela Kovárová

5.5. 2008

Opinions of children on traditional family system

Identically as in other modernised societies, the institution of a family in the Czech Republic has been undergoing such a fundamental transformation in the last fifty years that the question appears if it is possible to speak about the family in the traditional sense of word at present.

At present, a traditional family has been becoming the arrangement of life only for a minority of people in the Czech Republic. More than one third of children are born outside the matrimony, many times with the unclear father statute. One half of the concluded matrimones get divorced. It is possible to conclude that the life without a partner and children becomes more and more widespread, at the expense of traditional family.

The theoretical part of work focused on the family, its definition, function, forms of partners coexistence, crises and conflicts in the family and their consequences and the disintegration of the family and its consequences.

The goal of the work was to find out the opinions of children from elementary and secondary schools in České Budějovice on the traditional family system. This goal was achieved.

The research was performed by means of the method of questioning performed by the technique of the questionnaire. The research complex consisted of pupils of 9th years of elementary schools and pupils of last years of secondary schools in České Budějovice.

I fixed the following hypotheses for the research: „There exist differences in opinions of pupils of 9th years of elementary schools and pupils of last years of secondary schools.“, „Pupils of 9th years of elementary schools as well as last years of secondary schools prefer the marriage to other forms of family arrangement.“ „Pupils of 9th years of elementary schools as well as last years of secondary schools prefer the traditional family to other forms of family arrangement.“ All the three hypotheses were confirmed by the research.

The thesis aims at serving as source of information for social workers, judges, pedagogical employees, students and other persons interested in family issues.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Názory dětí na rozvod rodičů“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě/v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 5.5. 2008

Michaela Kovárová

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména své vedoucí práce Mgr. Kateřině Šuleřové za její čas a ochotu se mnou spolupracovat. Dále bych chtěla poděkovat všem vedoucím pracovníkům a učitelům základních a středních škol, díky nimž jsem mohla uskutečnit výzkum. Poděkování patří rovněž všem žákům a studentům, kteří byli ochotni dotazník vyplnit. Na závěr bych chtěla poděkovat blízkým lidem ve svém okolí, kteří mě po celou dobu psaní této práce podporovali.

Těm všem patří mé vřelé poděkování.

Obsah

Úvod.....	8
1. Současný stav.....	9
1.1 Rodina.....	9
1.1.1 Definice rodiny.....	10
1.1.2 Funkce rodiny.....	11
1.1.3 Rodinný systém.....	13
1.1.4. Znaký současné rodiny.....	15
1.2 Formy partnerského soužití.....	16
1.2.1 Proměny rolí muže a ženy v rodině.....	17
1.2.2 Manželství.....	19
1.2.3 Nesezdaná soužití.....	21
1.2.4 Single.....	22
1.2.5 Svobodné matky.....	24
1.2.6 Odkládání mateřství.....	25
1.3 Krize a konflikty v rodině.....	26
1.3.1 Partnerská krize.....	27
1.3.2 Rodinná krize.....	28
1.3.3 Rozpad rodiny jako následek rozvodu manželství.....	30
1.3.4 Následky rozvodu rodiny.....	35
1.4 Legislativa.....	37
1.5 Vývojová specifika období dospívání.....	38
2. Cíle práce a hypotézy.....	42
2.1 Cíl práce.....	42
2.2 Hypotézy práce.....	42
3. Metodika.....	43
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	43
3.1.1 Dotazník.....	43
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	44

4. Výsledky	45
5. Diskuse.....	94
6. Závěr	103
7. Seznam použitých zdrojů.....	105
8. Klíčová slova	109
9. Přílohy.....	110

Úvod

Rodina jako instituce se neustále vyvíjí. Stejně jako v ostatních modernizovaných společnostech prochází instituce rodiny v České republice v posledních padesáti letech natolik zásadní transformací, že se objevuje otázka, zda lze ještě o rodině v tradičním smyslu vůbec hovořit. Nejviditelnějšími důsledky těchto změn jsou aktivita žen na trhu práce, ústup významu instituce manželství a rozšíření nesezdaných párů, rostoucí počet rozvodů a neúplných rodin, odkládání rodičovství a zvyšující se podíl lidí žijících bez partnera.

V posledních deseti letech došlo v České republice k významnému snížení počtu úplných rodin. Nahrazování tradičního manželství novými formami partnerského soužití je projevem rozpadu tradiční rodiny. Tento fenomén lze pozorovat v řadě zemí. Podle některých autorů se moderní manželství dá jen velmi těžko srovnávat s manželstvím tradičním. Zhruba třetina mladých lidí mezi 20. a 35. rokem života žije mimo manželství a ani nekohabituje.

Cílem práce je zjistit názory dětí z českobudějovických základních a středních škol na tradiční systém rodiny.

Práce by měla posloužit jako zdroj informací pro sociální pracovníky, soudce, pedagogické pracovníky, studenty a jiné zájemce o rodinnou problematiku.

Důvodem, proč jsem si toto téma práce vybrala, je skutečnost, že v mém okolí žije mnoho rodin, v nichž se partneři rozvedli, nebo nejsou oddáni, přestože mají společné potomky. Zním i několik osob žijících tzv. single, kteří jsou ve věku třicátníků. Jelikož sama studuji na vysoké škole, pohybuji se mezi lidmi, kteří se snaží užívat si spíše svobodného života buď bez stálého partnera, nebo s ním, ale nezávazně. Po ukončení studia chtějí cestovat, nebo budovat kariéru. Na manželství a založení rodiny mají dle jejich názoru dostatek času, a tudíž je odkládají do pozdějšího věku, většinou až za věk 30 let. Tento postoj je ovlivněn pravděpodobně i snahou nejprve se finančně zabezpečit a vytvořit si pevné zázemí, do něhož mohou mladí lidé přivést své potomky.

1. Současný stav

Rodina je instituce, jež prochází neustálým vývojem, a ačkoli každý ví, co rodina je, věda měla a má s jejím uchopením nemalé problémy. Tento fakt vede mimo jiné k tomu, že se již od prvopočátků sociologie hovoří o tom, že rodina je v „krizi“ (5).

Stejně jako v ostatních modernizovaných společnostech prochází instituce rodiny v České republice v posledních padesáti letech natolik zásadní transformací, že se objevuje otázka, zda lze ještě o rodině v tradičním smyslu vůbec hovořit. Nejviditelnějšími důsledky těchto změn jsou aktivita žen na trhu práce, ústup významu instituce manželství a rozšíření nesezdaných párů, rostoucí počet rozvodů a neúplných rodin, odkládání rodičovství a zvyšující se podíl lidí žijících bez partnera (6).

1.1 Rodina

Tradiční rodina se v současné době stává uspořádáním života spíše už jen u menšiny lidí v České republice. V současnosti se více než jedna třetina narozených dětí rodí mimo manželství a mnohdy s nezřejmým statutem otce. Polovina uzavíraných manželství se rozvádí. Samozřejmě, že rodiče některých z těchto dětí se později vezmou, že mnozí z rozvedených vstoupí s jiným partnerem či partnerkou do manželského svazku. Ale i přesto v současné generaci teenagerů a dvacátníků se stává méně pravděpodobným, že potkáte člověka, který vyrostl v tradiční rodině s oběma vlastními sezdanými, dříve nerozvedenými rodiči a vlastním sourozencem nebo sourozenci. Dalo by se říci, že se stává čím dál tím rozšířenějším dlouhodobě život bez partnera a dětí. To vše se děje na úkor tradiční rodiny (31).

V posledních deseti letech došlo v České republice k významnému snížení počtu úplných rodin, zejména rodin se závislými dětmi. Podle výsledků sčítání z roku 2001 žilo v úplné rodině 71 % všech obyvatel republiky, v roce 1991 to bylo 78 % a v roce 1961 uvedlo 86 % obyvatel, že žije v úplné rodině. K největšímu poklesu došlo u podílu

mužů a žen žijících v úplné rodině ve věku do 30 let. Snížení počtu úplných rodin je způsobeno poklesem sňatečnosti při nedostatečné kompenzaci vyšším počtem nesezdaných párů. Patrný je nárůst podílu nesezdaného soužití, zejména ve věku mladším 30 let **(16)**.

Úplná nukleární rodina je však stále, dle aktuálních sociologických výzkumů, nejpreferovanějším způsobem organizace intimity – tři čtvrtiny české populace ji hodnotí pozitivně a považují ji za ideální. Nejvýše je hodnocena mladou generací, s věkem se hodnocení zhoršuje – pravděpodobně platí, že mladí lidé si tento způsob organizace soukromého života idealizují. S přibývajícimi zkušenostmi je častěji hodnocen jako spíše špatný. U mladých (25-34 let) panují největší rozdíly mezi muži a ženami. Nukleární rodinu nejpozitivněji hodnotí mladé ženy **(5)**.

1.1.1 Definice rodiny

Nalézt odpovídající definici rodiny je obtížné. Složitost tohoto problému závisí na kulturním a civilizačním prostředí dané společnosti a na proměnlivosti jejích hodnotových východisek. V jednotlivých vědních odvětvích a jejich partikulárních oborech se proto význam tohoto termínu liší. Nelze proto hovořit o jediném pevném transdisciplinárním pojmu rodiny, ale spíše o jednotlivých aspektech a proměnlivých variantách tohoto termínu tak, jak se odrážejí v různých vědních oborech **(16)**.

Rodina, v nejširším pojetí, je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která zahrnuje alespoň dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek, spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby, je v tomto pojetí morfostatickou sociální institucí, jež jako taková existuje v každém kulturním prostředí, ve kterém je sociálně uznávána. Další konkrétní znaky rodiny, považované za její nezbytné charakteristiky, jsou proměnlivé v závislosti na sociokulturním prostředí a na konkrétních formách rodinného soužití přítomných v čase a prostředí **(16)**.

Podle sociologické definice představuje rodina skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželstvím či adoptí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Právní řád České republiky za rodinu považuje především rodinu založenou manželstvím. Rodinu však lze chápat rovněž jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a příbuzenskými, ale i jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života **(23)**.

Rodina je primární přirozenou skupinou, institucí, jíž připadá nezastupitelná úloha v socializaci **(10, 2)**. Rodina tvoří stále základní článek společnosti, přestože prošla a prochází nejrůznějšími krizemi **(10)**. Ve společnosti plní rodina řadu funkcí **(35)**.

V současné společnosti je možné někdy pozorovat snahy o co nejširší vymezení pojmu rodiny tak, aby se stal relevantním pro jakoukoli formu soužití dvou či více lidí bez závislosti na mezigeneračním elementu, na přítomnosti dětí či na jakékoli institucionální vazbě. Vzhledem k možnostem definování rodiny pro politické účely se jeví jako nutné definovat jednotlivé společensky významné funkce rodiny. Právě ohled na oblasti, v nichž rodina poskytuje společnosti těžko a nákladně nahraditelné služby, se musí stát jedním z určujících elementů pro vymezení oblasti rodiny ve vztahu k jiným uskupením lidského soužití v malých sociálních skupinách **(16)**.

1.1.2 Funkce rodiny

Základní funkce nukleární rodiny jsou následující **(12)**:

Biologicko – reprodukční funkce zajišťuje plození nové generace a uspokojuje sexuální potřeby partnerů **(2)**. Jedná se o jednu z hlavních nenahraditelných funkcí rodiny ve společnosti. Přestože probíhá výzkum v oblasti embryonální medicíny, nelze předpokládat, že by zajištění reprodukce obyvatelstva a generační výměny přestalo v budoucnu být neseno především rodinou. Přirozená reprodukce je stále závislá na – alespoň krátkodobém – rodinném soužití. Reprodukční funkce je významná též z hlediska jejího vlivu na rodinný život, jelikož s sebou nese zároveň přechod k rodičovství **(16)**.

Funkce ekonomická nebo hospodářská vymezuje rodinu jako výrobní jednotku, dnes však spíše jako prostor uplatňování různých strategií jejích členů v rámci společného hospodaření (2). Ekonomická funkce rodiny není bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Vychází z principu, že rodina ve společnosti existuje jako ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována strava a zabezpečení materiální existence jednotlivých členů rodiny (16).

Plní-li rodina socializační a akulturační funkci, zajišťuje tak výchovu dětí, učí je základním způsobům společenského chování a předává jim kulturní hodnoty, vzdělávání a formování životního stylu (2, 12). Socializační funkce je velmi proměnlivá v čase a prostoru. V jednotlivých teoreticko-metodologických přístupech se pojetí socializační funkce silně odlišují vzhledem k roli, která je jí přiřkládána ve zrání charakteru člověka. Výchovná funkce rodiny, ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti, je tak zásadní, že její plná náhrada jinou institucionální formou s sebou nese vždy riziko ohrožení zdravého rozvoje dítěte. Někdy je v rámci socializační funkce samostatně pojímána funkce přípravy dítěte na budoucí profesní a sociální funkce ve společnosti (16).

Poskytuje-li rodina emoční uspokojení všem svým členům, k němuž patří citové potřeby, vědomí jistoty, uznání a vzájemné podpory, plní rovněž funkci emocionální (12, 2).

Funkce regenerační a podpůrná, která zahrnuje veškerou vzájemnou emocionální podporu jednotlivých členů rodiny, ale také případnou finanční či hmotnou pomoc, je závislá výlučně na rodinném životě. Zatímco hmotně a finančně podpůrnou roli přejímá od 19. století stále více sociální stát, emocionálně-stabilizační funkce se stále více stává centrální úlohou fungování rodiny. Zdravá rodina je tudíž nadále jedinou zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí (16).

Některé základní funkce rodiny, zejm. v oblasti socializace a vzdělávání ve vztahu k reprodukční úloze rodiny, se souhrnně označují jako tvorba tzv. lidského kapitálu. Takto lze chápat komplexní výchovu dítěte v sociálně-kulturní a hodnotově orientovanou osobnost, která je schopna vést plnohodnotný život a reagovat na různé životní situace s vizí vlastních představ. Tvorbou lidského kapitálu rodina

vytváří předpoklady pro zdravý fyzický i psychický vývoj dítěte, čímž umožňuje fungování hospodářského i sociálního systému společnosti. Právě tvorba lidského kapitálu je téměř výhradní doménou rodiny, přičemž její funkce je v této oblasti nenahraditelná. V ostatních formách soužití rodičů a dětí se daří dobrá výchova pouze za předpokladu, že dokáží stabilní rodinu, uspokojující všechny potřeby dítěte a vytvářející schopnost orientovat se ve světě obou pohlaví, úspěšně imitovat **(16)**.

Rodinu lze tedy chápat v nejširším smyslu za sociální jednotku, jejímž základním znakem je soužití minimálně dvou generací v přímé příbuzenské linii (rodič-dítě) a vedlejšími znaky je plnění základních rodinných funkcí. Příbuzenský vztah může být výjimečně založen na právních institucích, jež nejsou založeny na biologickém rodičovství. Jako příklad lze uvést osvojení **(16)**.

Současná rodina je mnohem zranitelnější než v dřívějších dobách, jelikož je při své existenci v mnohém odkázána na společnost. V rodině dochází k postupnému vytváření pocitu bezpečí, jistoty a důvěry. Rodina je též prvním místem, v němž se jedinec začleňuje do sítě sociálních vztahů, tzv. se socializuje **(10)**. Poskytuje mu potřebné zázemí a zkušenost, jež nelze získat jinde. Každý člen získává role stávající se součástí jeho identity. Každá rodina má svůj hodnotový systém, jímž je ovlivněno chování jejích členů **(35)**. Ve funkční rodině se vytváří domov. Člověk v něm má své kořeny a během života se do něj rád vrací, neboť z něj může čerpat sílu **(10)**.

Plní-li rodina některé funkce nedokonale či nedostatečně, jedná se o rodinu problémovou nebo dysfunkční **(12)**. V těchto případech se rodina stává pro své členy zdrojem zátěže s tím, že některé jejich potřeby zůstanou neuspokojeny **(35)**. Trvalý význam rodiny spočívá v ovlivňování kvality života všech jejích členů. Manželství nebo pokrevní příbuzenství jsou základem rodiny. V současnosti se potvrzuje, že manželství je nejzranitelnějším článkem rodiny **(10)**.

1.1.3 Rodinný systém

Vzhledem k nesmírné složitosti by bylo těžké stanovit jednotnou a obecně přijímanou definici rodinného systému. Jako jedni z prvních popsali rodinné systémy

Kantor a Lehr, kteří shrnují základní charakteristiky rodinných systémů do čtyř tezí: 1) Rodinné systémy jsou organizačně složité. Rodiny vytvářejí spletité sítě vzájemně propojených vztahů. Skladebné složky rodinného systému nejsou fixní či neměnné ani chaotické. Vztahy mezi nimi jsou cirkulární, tj. vzájemně, recipročně se ovlivňující. Z toho vyplývá možnost přistupovat k rodině z různých hledisek i multiplicita a nesnadnost zkoumání. 2) Rodinné systémy jsou otevřené. Otevřenost podmiňuje životaschopnost systémů, schopnost reprodukce či kontinuity a schopnost změny. 3) Rodinné systémy jsou adaptabilní. Vyvíjejí se a mění na základě citlivých reakcí na podněty vnějšího i vnitřního původu. Nejde o mechanické reagování, ale o složité mechanismy zpětného vlivu. 4) Rodinné systémy jsou systémy průběžné informační výměny. U mechanických systémů je základním principem tok energie, u složitějších systémů právě transmise informací (29).

Dallos podává vymezení rodinného systému na základě integrace systémové a konstruktivistické teorie: Rodiny se musí postupně přizpůsobovat změnám, které přináší rodinný životní cyklus, aby zvládaly různé životní úkoly. V každé rodině se vyvíjejí specifické způsoby zvládání úkolů a řešení problémů. Tyto pokusy o řešení jsou ovlivněny systémem přesvědčení a názorů, které zastávají jednotliví členové rodiny i rodina jako celek, i těmi názory, které jsou obecně platné v širší společnosti. Tyto proměnlivé kombinace úkolů, pokusů o jejich řešení, výsledků a přesvědčení tvoří rodinný systém (29).

Míra otevřenosti či uzavřenosti je velmi podstatnou charakteristikou rodinných systémů. Většina rodin úspěšně balancuje mezi oběma póly kontinua (29).

Každý rodinný systém se skládá z několika subsystémů – manželský/partnerský, subsystém rodič-dítě a sourozenecký subsystém. Manželský subsystém hraje ústřední roli ve všech vývojových fázích životního cyklu rodiny. Celkový úspěch jakékoli rodiny závisí do značné míry na schopnosti ženy a muže vypracovat si dobře fungující vztah. Způsob, jakým manželé činí společná rozhodnutí, jak zvládají konflikt, jak plánují budoucnost rodiny, jak si vzájemně uspokojují potřebu jistoty a sexuální potřeby aj., je určitým modelem interakce a intimity mezi mužem a ženou, který ovlivňuje vývoj jejich dětí (29).

Subsystém rodič-dítě vzniká okamžikem vzniku těhotenství u ženy a rozšiřuje hranice původního manželského systému. Příchod dítěte na svět znamená bohatou životní zkušenost – radostnou, avšak bývá také obdobím náchylným ke krizím. Jakékoli pozdější problémy v subsystému rodič-dítě vždy signalizují instabilitu rodiny (29).

V sourozeneckém subsystému se dítě učí spolupráci, soutěžení, vzájemné podpoře, učí se vyjednávat a vytvářet kompromisy. Interpersonální zkušenosti a dovednosti rozvíjené v sourozeneckém vztahu dítě uplatňuje i v jiných sociálních situacích s jinými dětmi a modifikovaně i později v životě.

Z hlediska fungování rodiny jsou důležité hranice mezi subsystémy. Vnější hranice rodinného systému chrání integritu rodiny, vnitřní hranice rozlišují jednotlivé subsystémy. V ideálním případě by měly hranice mezi subsystémy být pevné, avšak flexibilní, tzn. jasně vymezené, ale dle potřeby pozměnitelné (29).

1.1.4. Znaky současné rodiny

Ve všech známých typech společností existuje rodina jako nejmenší jednotka společenské organizace. Během staletí prošla vývojem od skupinového soužití až po dnešní rodinu dvougenerační. Měnilo se i postavení jednotlivých jejích členů ve společnosti, způsob výběru partnerů, postoj k plození dětí atd. Dějiny současné rodiny lze rozdělit na dvě období – na období od 19. století do 60. let 20. století a období od 60. let 20. století až do současnosti.

Období moderní rodiny, neboli první období, bylo charakteristické svým zaměřením na interpersonální vztahy v rodině provázející vývoj instituce manželství v té době. Rodinné soužití bylo charakterizováno následujícími prvky: manželskou láskou, přísnou dělbu práce mezi mužem a ženou a pozorností věnovanou dítěti, jeho zdraví a výchově. Od konce 1. světové války do konce 60. let se požadavek, že muž má pracovat mimo domov, aby vydělal peníze na domácnost, a žena zůstává doma, aby se co nejlépe postarala o děti, stává samozřejmostí ve všech sociálních vrstvách (45).

Druhé období je označováno jako období postmoderní rodiny. Od šedesátých let dochází ke kritice modelu ženy v domácnosti, především ze strany ženského sociálního

hnutí – feminismu. Stabilita manželství se snižuje, jelikož zákon umožňuje rozvod vzájemnou dohodou. Rozvíjí se soužití mimo manželství, čímž tato instituce ztrácí část své legitimacy (45). Zejména mladší lidé nevidí tak často zásadnější rozdíly mezi manželstvím a nesezdaným soužitím. Toto snižování významu institucionalizace partnerského vztahu souvisí se změnami postavení muže a ženy ve společnosti. Žena již většinou není ekonomicky závislá na manželovi, díky vyšší vzdělanosti a vysoké zaměstnanosti žen (19). I dnes je pro většinu dospělých lidí ideálem život v páru, neboť je pro každého z partnerů příležitostí ke společenskému uznání a místem uspokojování citových potřeb (45).

Charakteristické pro postmoderní rodinu jsou:

- tendence odkládat uzavírání sňatků a rození dětí do pozdějšího věku,
- snížení počtu sňatků a zvýšení počtu nesezdaných párů,
- snížení počtu porodů,
- nárůst dětí rodících se mimo manželství,
- nárůst počtu rozvodů a rozchodů,
- nárůst neúplných rodin s jedním rodičem (3).

1.2 Formy partnerského soužití

V moderním světě se role rodiny uvolňuje v souvislosti s majetkoprávními vztahy. Žena během dvacátého století získala značnou osobní, finanční a společenskou samostatnost. Nepovažuje dokonce za nutné udržovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí. V České republice se rodina v tradičním pojetí rozpadá zhruba od sedmdesátých let 20.století. V té době došlo k definitivnímu překonání společenského odsudku rozvodu. Dnešní čtyřicátníci a padesátníci nebyli vedeni k účtě vůči partnerovi, k důsledné a odpovědné výchově dítěte a ani k účtě k vlastním předkům. Tudíž nemohli nic z toho předat dál a jejich potomci se také často rozvádějí. Nyní vyrůstá další generace, která se hůře orientuje v takzvaných tradičních hodnotách, ale možná právě proto je vědomě hledá (23).

Nahrazování tradičního manželství novými formami partnerského soužití je projevem rozpadu tradiční rodiny. Tento fenomén lze pozorovat v řadě zemí. Podle některých autorů se moderní manželství dá jen velmi těžko srovnávat s manželstvím tradičním. V minulosti bylo považováno za „normální“, že se lidé nežení a nevdávají ze vzájemných sympatií. Naproti tomu dnes veřejné mínění přijímá za „správné“ manželství pouze takové, které je rubem manželství tradičního. Jediným důvodem k sňatku je vzájemná láska muže a ženy. Tudíž přesně to, co kdysi bývalo považováno spíše za překážku „správného“ manželství“ (9).

1.2.1 Proměny rolí muže a ženy v rodině

Proměna moderní rodiny bývá dávána do vztahu s proměnou materiální existence společnosti (rozvojem industrializace, urbanizace, prostředků technické komunikace, rozvojem vědy, techniky i nových technologií apod.) a s proměnou jejího hodnotového systému (svoboda, autonomie, důraz na individualitu apod.). Rodina se ve 20. století v našem kulturním okruhu zmenšila, osvobodila se od omezení, tlaků a svazujících pravidel nejbližšího prostředí (sousedství, širší rodiny, náboženské obce apod.). Naproti tomu se stala daleko více závislou na neosobních institucích státu (škole, systému sociálního zabezpečení, zdravotním systému apod.), které rodinu v určitém smyslu vyvlastňují a nahrazují ji (nahrazují zcela či částečně některé z rodičovských rolí a funkcí). Zásadní význam ve zdravém vývoji dítěte je přisouzen mateřské roli. Matka je činěna zodpovědnou za správnou výchovu svých dětí, více a častěji než otec. V průběhu 20. století je muž odsouván v rodině do pozadí nejen v ideologické rovině, ale i v každodenní realitě. Jeho role se v běžném životě stává stále více nejasnou. Otcové z rodin mizí v důsledku rozvodů, anebo jsou v rodinách často fakticky nepřítomni kvůli svému vysokému pracovnímu vytížení, přestože formálně v rodině figurují. Hovoří se o krizi otcovské autority apod. (24).

Patriarchální společnost klade při výchově dětí větší důraz na ženy, u nichž je role matek chápána jako přirozená. Toto platilo zejména dříve. V dnešní době se pohled na ženu mění. Role matky je chápána jako něco v jejím životě důležitého, avšak není

jedinou rolí, kterou si osvojuje. Ženy získávají představu o své roli matek relativně brzy, jelikož je jim rodiči předávána od útlého věku. Působení rodičů usnadňují často i hračky, které malým děvčátkům pořízují, např. panenky či nádobíčko na vaření. Jakmile se žena stane matkou, očekává se od ní, že změní svůj styl života a přizpůsobí ho potřebám potomka, alespoň na nějaký čas (25).

Otec byl v tradičním hierarchickém uspořádání rodiny jejím představitelem. Tato formální role však nemusí být odrazem skutečného stavu moci v rodině, neboť často v ní rozhodují manželky. Tento fakt byl patrný i v rodinách navenek patriarchálních (7).

Po narození dítěte dochází v partnerském vztahu k velkým změnám. Novorozence se stává zejména předmětem péče matky a otcové bývají často ze vztahu matka-dítě vyloučeni. Existuje pro to několik důvodů. Jedním z nich je zvýšená pracovní vytíženost otců, která částečně nahrazuje absenci příjmu ženy. Dalším významným důvodem je předpoklad, že matka má přirozeně k dítěti blíže a že by se otec neuměl o dítě správně postarat.

Moderní otec přebírá odpovědnost za všeobecné zabezpečení svého dítěte. Je spíše aktivní než pasivní. Organizuje si den tak, aby se brzy vrátil z práce a viděl své děti. Tráví s nimi čas při hře, seznamuje je s novými věcmi, pomáhá jim v jejich zálibách, bere je s sebou tam, kde se sám cítí dobře. Podílí se na péči o novorozence, přebaluje ho, pomáhá při koupání, později mu čte pohádky, hraje si s ním a zpívá mu před spaním (25).

Zdůrazňuje se potřeba přítomnosti otců v rodině, aby si jejich synové mohli osvojit mužskou roli, aby jako muži uspěli ve světě a naučili se poslouchat autoritu. Nepřítomnost otce v rodině je považována za rizikový faktor zvyšující pravděpodobnost, že potomci nebudou dodržovat normy společnosti (výskyt závislosti, kriminality apod.). Dcery své otce potřebují, aby se naučily chovat k mužům (25).

Podle nového pojetí rodičovských rolí se žena zejména v první fázi svého mateřství stává fakticky závislá buď na otci dítěte, nebo na státu, který otce v jeho ekonomické roli částečně nahrazuje. Ve společnosti, resp. kultuře, kde je výše hodnocena sféra práce a veřejné angažovanosti a níže sféra domácích, je tudíž status ženy, jež se ocitá doma

v důsledku svého mateřství, vždy nižší než status pracujícího muže nebo i jiné pracující ženy.

Jsou formulovány nové požadavky, nová očekávání od otcovské i mateřské role. Od otce se očekává větší citová zainteresovanost a angažovanost, větší pochopení a vcítění se do jednotlivých členů rodiny. Od ženy – matky se očekává samostatnost, rozhodnost, schopnost zabezpečit sebe i své děti. Očekává se i větší míra partnerství mezi rodiči, která je formulována v požadavku rovnoměrného sdílení rodičovských rolí. Nároky na role obou rodičů se k sobě přibližují, matka a otec by měli být ve svých rolích více zástupní (24).

Jak se ukazuje v rovině subjektivního prožívání, vnímání mateřství není jednoznačné. Reálný život nás přesvědčuje o tom, že i když mateřství pro některé ženy může být zdrojem štěstí a jistým naplněním jejich života, může být i břemenem, obětí a někdy dokonce utrpením (24).

1.2.2 Manželství

Z definice podle zákona o rodině vyplývá, že manželství je trvalé společenství muže a ženy založené způsobem, který stanoví zákon. Jeho hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí (8). Právní teorie definuje tři základní funkce manželství – manželské soužití, výchovu dětí a vzájemnou pomoc manželů. Manželské soužití je primární pro dva mladé lidi, kteří uzavřeli manželství, ale ještě se jim nenarodily děti. Po narození dětí musí, z hlediska rodiny, jejich výchova převyšovat svým významem manželské soužití. Na významu nabývá též vzájemná pomoc manželů – péče o nezletilé děti a domácnost versus finanční zajištění rodiny. S ohledem na přibývajícím věk, popř. zdravotní potíže, vstupuje do popředí vzájemná pomoc mezi manžely. Rozlišení funkce manželství je důležité při posuzování otázky, zda může či nemůže plnit svoji funkci v případě řízení o rozvod manželství. Pro založení manželství plnění svůj účel je důležité, aby snoubenci navzájem předem poznali své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav (16).

Manželství je stále vnímáno tradičním způsobem jako stav, což je mylný názor. Jedná se totiž o proces, který se v průběhu našeho života stále vyvíjí. Kvalita manželství koresponduje s osobností muže a ženy, jež je uzavírají. Integrovaná a zralá osobnost je schopna vytvořit funkční manželství s dostatečným prostorem pro realizaci všech jeho rolí (role manžela, rodiče, muže či ženy, milenců). Manželství je nejlepším testem zralosti osobnosti. Smysl manželství tkví ve sdílení a vzájemnosti, kdy je jeden odkázán na druhého, kdy se nalezne dostatek prostoru pro naslouchání a důvěru. K důležitým předpokladům manželství patří také dospělost jeho protagonistů, která by se, díky osobnostnímu zrání, měla projevovat schopností přijímat odpovědnost **(10)**.

Lidé vstupují do manželství z mnoha důvodů, ale obvykle k nim patří následující: právní, společenská a ekonomická stabilita, vytvoření rodiny, plození a výchova dětí, legitimní sexuální vztah, zveřejnění lásky, anebo získání občanství **(13)**. Celosvětově je průměrný věk při vstupu do manželství 28,7 let u mužů, 26,8 let u žen a celkově 27,8 let **(1)**.

V užším pojetí je možné za přirozenou nukleární rodinu považovat institucionálně strukturované sociální společenství založené na rodičovském a manželském vztahu jako jeho dvou základních vztahových liniích. Rodina založená na manželství plní, s ohledem na stabilitu partnerského svazku, nejlépe všechny své funkce **(16)**.

Na postoje k práci, způsoby časové organizace práce i spokojenost s pracovním a soukromým životem má významný vliv rodinný stav. Lidé žijící v manželství jsou v soukromé i pracovní oblasti života spokojenější a stabilnější. Dokazuje to i skutečnost, že úplná manželská nukleární rodina je stále nejpreferovanějším způsobem organizace intimity. Tři čtvrtiny české populace ji hodnotí pozitivně a považují takovéto uspořádání intimity za ideální. Přesto se prosazují i jiné alternativní modely uspořádání soukromého života **(6)**. Tyto alternativní formy partnerského soužití musí stát respektovat, zejména partnerská soužití s dětmi, neboť vůči nim musí také směřovat jeho pomoc s ohledem na vychovávané děti **(16)**.

Vztahy v manželství

Vztahy zvyklé na konflikt: Dvojice se může zprvu jevit jako přátelská a kontrolující se, avšak brzy se projeví hluboké tenze a množství konfliktů přetrvávající dlouhá léta, často i celý život. Děti jsou si obvykle konfliktů mezi rodiči vědomy, i když ti to mohou popírat. Napětí a spory mohou být i určitou formou intimity mezi partnery (20).

Devitalizované vztahy: Z prvotní zamilovanosti mezi manžely se časem láska vytratila. Tato manželství se mohou jevit jako mrtvá. Dříve trávili manželé téměř všechnen čas společně, ale nyní u obou z nich chybí láska, každý má své vlastní aktivity a nic spolu nesdílejí. Postoje partnerů k jejich současné situaci mohou být následující – nedá se nic dělat, to už tak v životě chodí; anebo – nevyhovuje mi to a už takhle dál nechci žít (20).

Pasivně sourodé vztahy: Jedná se o stejný stav jako u devitalizovaných vztahů, avšak rozdíl je v tom, že tomu tak bylo ihned od začátku. Manželství bylo a je pasivní, rezignující, přičemž partneři udávají nedostatek vitality. Jejich zájmy mohou být stejné, ale každý je realizuje v jiném prostředí a s jinými lidmi. Občas převládá i spokojenost s tím, jak to v manželství je. Výše uvedené tři typy vztahů jsou vztahy dysfunkčními (20).

Vitální a totální vztahy jsou vztahy funkčními. V manželství existuje jeden pro druhého a tyto vzájemné vztahy jsou preferovány před jinými vztahy či hodnotami. Společné aktivity sdílejí partneři tak často, jak jen to je možné, a vyjadřují z nich potěšení. V případě, že si manželé pochvalují své soužití a považují ho za lepší než na počátku, jedná se o totální vztah. Partneři na sebe nemají žádné požadavky a nároky a zároveň nepožadují nic od vnějšího světa (20).

1.2.3 Nesezdaná soužití

Nesezdaná soužití vznikají většinou po krátké době seznamování a žijí v nich převážně lidé ekonomicky samostatní. Jedná se o formu párového soužití navazujícího na „chození“ jako období vzájemného poznávání, a posunuje je do jiné polohy. Mladými lidmi je toto soužití chápáno jako způsob chození v období poznávání,

zkoušení, testování partnera, zda je „vhodný“ pro manželství. Proto se nesezdané soužití stává společností tolerovanou formou předmanželského stadia života (39).

Za nesezdaná soužití se obecně považuje situace, kdy mladý pár žije i bydlí ve společné domácnosti, přičemž většinou společně hospodaří, avšak neuzavřel manželství. Pro dnešní mladou svobodnou generaci se nesezdané soužití stalo přijatelnou a vcelku preferovanou formou způsobu života (39). Tato soužití většinou netrvají dlouho. Směřují buď ke svatbě, nebo k rozchodu. Ke sňatku dochází obvykle ve chvíli, kdy se partneři rozhodnou pro dítě. Se svatbou často čekají až do doby, kdy je partnerka těhotná. Tento způsob soužití se od sedmdesátých let 20. století stává obecně stále více oblíbený a rozšířeným (9).

Většina mladých svobodných lidí v České republice považuje tento způsob soužití za vhodný předstupeň manželství. Rovněž většina mladých lidí svými postoji dokládá, že trvalý život v manželství je stále považován za „normální“ (39).

Soužití bez sňatku s dětmi pozitivně hodnotí necelé dvě třetiny populace (6). Trvalému životu v neformálních svazcích dávají často přednost lidé, kteří za sebou mají zkušenost s manželstvím, tedy rozvedení a ovdovělí (9).

Nesezdané svazky jsou mnohem méně stabilní než manželství, a to i v případě, že jsou v rodině přítomny děti. Rovněž skutečnost, že lidé spolu bydlí před uzavřením manželství, má negativní vliv na rozpad rodiny (9).

1.2.4 Single

V západní sociologické literatuře bývá již delší dobu vyčleňována nová životní fáze označovaná jako „pozdní mládost“, „mladá dospělost“ nebo „post-adolescence“. Je charakteristická tím, že v životě dnešních dvacátníků, dvacátnic a třicátníků a třicátnic chybí něco z definičních charakteristik tak, jak jsou spojovány se stádiem dospělosti (vlastní rodina a děti). Objevuje se nová životní etapa tlačící fázi mládí hluboko do dospělosti, a tak z této životní fáze ubírá. Přitom fáze mládí byla pro většinu populace donedávna součástí dospělého života. V české společnosti se tento model

neprosazoval postupně od 60. a 70. let 20. století, jako se to dělo na západě. Prosadil se náhle až v 90. letech (32).

V rozsáhlé kvalitativní studii realizované v Southamptonu bylo prokázáno, že současné trendy ve Velké Británii vedou k situaci, kdy určité skupiny mladých lidí, zejména absolventi/absolventky univerzit, často žijí dlouhodobě bez partnera/partnerky. To s sebou nese život v různorodých nezávisle uspořádaných domácnostech. Preferování vlastní kariéry nezdíka vyžaduje geografickou mobilitu naplňovanou často na úkor formování partnerských vztahů. Zároveň se prosazují partnerské vztahy, které nesdílejí domácnost. Přestože vysvětlením může být, že mnoho mladých lidí dosud nezvažovalo možnost kohabítace nebo sňatku vzhledem k pocitu své nepřipravenosti, bývá stále častěji tento narůstající trend připisován typu vztahu - „spolu, ale odděleně“ („living apart together“ – LAT). Jedná se o páry, které se záměrně rozhodly žít odděleně (32). Partneři se ani po delší době nestěhují do společné domácnosti, i když jim to podmínky dovolují (6).

Lidé, kteří dají přednost neformálnímu svazku před manželstvím, toto vysvětlují různými důvody např. případný snadnější rozchod, větší rovnost v těchto svazcích, přílišná nákladnost svateb (6).

Pozdější utváření společné domácnosti mezi současnými post-adolescenty je často charakterizováno jako oddálená transformace. Tato skutečnost může naznačovat, že kdyby nebylo omezujících faktorů, tak by většina mladých dospělých preferovala život spíše s partnerem než sami či s přáteli.

Podle sčítání lidu v roce 2001 žije 12 % obyvatelstva v ČR v jednočlenných domácnostech, přičemž výraznou část tvoří domácnosti samostatně žijících důchodců/důchodkyň (téměř polovina) a zároveň, na rozdíl od samostatně žijících otců, do této kategorie nespádají svobodné a rozvedené matky žijící společně s dětmi. Podobně registruje tato kategorie spíše omezeně rozsáhlý sektor samostatných mladých lidí, kteří vzájemně sdílejí mnohačlenné domácnosti, zvláště ve větších městech. Registruje naopak i páry žijící odděleně v samostatných domácnostech. Přesto lze říci, že jednoznačně narůstá kategorie domácností mladých jednotlivců (32).

Zhruba třetina mladých lidí mezi 20. a 35. rokem života žije mimo manželství a ani nekohabituje. Takto v ČR je a priori partnerství, respektive partnerské soužití označováno jako manželství (bez ohledu na sdílené nebo oddělené bydlení) nebo jako partnerský vztah založený na společném bydlení **(32)**.

Lidé žijící jako „singles“ nalézají celou řadu zástupných činností a aktivit nahrazující chybějící partnerské vztahy. Specificky se tyto projevují například v uměleckých oblastech. Překážky v utváření dlouhodobých, na reprodukci orientovaných vztahů, vedou k prosazování se alternativních vztahových strategií. Lidé žijící bez partnera udržují nějakou formu pravidelných a často dlouhodobých vztahů, které jsou realizovány alternativně, např. na čistě sexuální nebo přátelské bázi, a nejsou pro ně klasickými partnerskými vztahy chápány do budoucna jako základ pro případné založení rodiny **(32)**.

Zdá se, že v současnosti mají mladší lidé větší tendenci zůstat sami bez partnera/partnerky. Jde však spíše o to, že mnohdy úplně sami nejsou a že klíčovým problémem je přizpůsobení a adaptace tradičních struktur soužití potřebám současné společnosti.

Obvyklá představa singles je spojována s jejich odhodláním profesně se seberealizovat na úkor jejich osobního a partnerského života. Výzkumy však prokázaly, že většina singles očekává vstup do manželství do pěti let. Toto očekávání však neznamená, že na manželství dojde **(32)**.

1.2.5 Svobodné matky

V současné době ve všech evropských zemích roste počet dětí narozených mimo manželství. Je vhodné rozlišovat mezi velmi mladými svobodnými matkami a matkami, jež se rozhodly mít dítě za svobodna až kolem třicátého roku věku. První skupina svobodných matek se jimi stává po neplánovaném těhotenství, kdy je na vině selhání či zanedbání antikoncepce a jejichž partneři jsou spíše krátké známosti. V druhé skupině lze nalézt spíše ženy, které se svými partnery udržovaly dlouhodobý vztah a vědomě se rozhodly, že dítě budou mít **(15)**. Mezi svobodnými matkami začínají v našich

podmínkách převažovat zralejší ženy, často kolem 35 let. Většinou se jedná o ženy zajištěné a úspěšné ve svém povolání, které chtějí přivést na svět dítě, ačkoliv nepotkaly vhodného partnera (29).

Vztah k partnerovi čili otci dítěte se po narození potomka stává pro obě skupiny žen nesnadný až konfliktní. Neboť v našich podmínkách těhotné ženy jednoznačně preferují manželský vztah před statutem svobodné matky. Při dosavadních výzkumech svobodných matek se nachází velmi málo žen, které s mužem skutečně žít nechtějí a věrohodně tvrdí, že péči o dítě zvládnou samy (15).

Rozhodnutí pro život svobodné matky může být ovlivněno mnoha faktory. Patří k nim např. nezralost ženy, reakce na nejisté vyhlídky do budoucna – nároky na individuální štěstí v dnešní společnosti jsou vysoké, náročné je rovněž vybudování a udržení stabilního vztahu. Pro některé svobodné matky je tedy narození dítěte určitou jistotou nového, nadějného blízkého vztahu (29).

Některé svobodné matky mohou strádat osamělostí, tíží je odmítavý postoj otce dítěte, k čemuž často přistupuje soudní vymáhání výživného na dítě. Muž nechybí pouze matce, ale zejména dítěti. Např. chlapec nemající k dispozici mužský vzor, který potřebuje tím více, čím více se blíží k pubertě, se může jevit při testovém vyšetření inteligence jako méně nadaný než chlapec vyrůstající s otcem. Nejen pro syna, ale i pro dceru je otec významný.

Dítě svobodné matky má málokdy sourozence, neboť málokterá svobodná matka má za svobodna více dětí a jen málo těchto žen se později vdá a přeje si mít další děti. Tudíž vazba mezi svobodnou matkou a jejím dítětem je silnější a ovlivněna matčíným postojem k mužům. Lze předpokládat, že dítě svobodné matky bude mít více problémů s navazováním partnerského vztahu a s rodinným soužitím (15).

1.2.6 Odkládání mateřství

Mateřství starších žen, čímž je myšleno mateřství žen rodičích po dosažení 35 let věku, není novým jevem. Jeho příčiny jsou však v současnosti – na přelomu 20. a 21. století – zcela jiné než před několika málo desítkami let. Počet starších matek se rok

od roku výrazně zvyšuje. Ženy odkládající mateřství mají většinou vyšší vzdělání, žijí a pracují ve městě a nejdříve budují svou profesní kariéru. Málokdy však uvádí jako důvod odkladu mateřství právě profesní důvody.

Neustále rostou počty rozvedených a znovu uzavíraných manželství, přičemž se často objevuje fakt, že starší matky mívají mladší partnery. Ženy rodící poprvé po čtyřicátém roce věku mají průměrně o tři roky mladší partnery (29).

Proces rozhodování o rodičovství podléhá různým psychologickým a sociálním tlakům. Jako jeden z psychologických tlaků lze zmínit fakt, že mateřství je většinou považováno za samozřejmou součást životního plánu mladých dívek. Mezi sociální tlaky je možné zařadit očekávání rodiny i nejbližšího sociálního okolí. Tlak na udržení rodinné linie pociťují zejména lidé bez sourozenců a ti, jejichž rodiče ještě nemají vnoučata. Rozhodování o rodičovství může být nepřímo ovlivněno také přáteli, kteří mohou představovat přijatelný model rodičovství.

Nejvíce je rozhodování o rodičovství ovlivněno individuálním hodnocením pozitiv (přínosů) a negativ (obětí) rodičovství (29).

1.3 Krize a konflikty v rodině

Krize je normální reakce na nenormální situaci. Lze ji vymezit jako reakci na situaci, kterou nemůže jedinec snadno řešit v rámci obvyklých strategií, jakými je zvyklý zvládat zátěž. Při krizi jsou přítomny následující symptomy – intenzivní kritická událost vybočující z každodenní reality, prožívání situace jako ztráty, ohrožení nebo výzvy, přítomnost negativních emocí a zážitků, pocit nejistoty z budoucnosti, pocit ztráty kontroly, náhlé narušení obvyklých vzorců chování jedince, stav emočního napětí trvajících několik týdnů, někdy i měsíců, nutnost změny a přizpůsobení se nové situaci (30).

Rodinné i párové krize jsou nevyhnutelné, lze říci zákonité, avšak většina mladých párů si tento fakt neuvědomuje či nepřipouští. V každém rodinném systému dochází k napětí a ke konfliktům, přičemž konflikt chápeme jako součást párového a rodinného

soužití. Rodiny se liší ve způsobu reakce na konflikty a krize, v jejich zvládnání a ve významu jaký jim přisuzují (30).

Rodina zůstává výsadním místem lásky, ochrany a výchovy. Každý se snaží dát svému partnerovi, dětem, rodičům ze sebe to nejlepší. Všichni máme svůj ideál harmonického vztahu, a přesto nás setkání s nevyhnutelnými konflikty vykolejí (33).

Neexistuje rodina, která by byla prostá stresu a problémů s přizpůsobováním. Žádná není bez frustrací a obav. Kvůli jedinečnosti všech členů rodiny, jež mají každý své, často různé, potřeby, styly prožívání i reagování, způsob komunikace atd., se konfliktům a krizím nelze vyhnout. V úvahu je nutné brát i složitý vývoj rodiny v čase, vliv dalších sociálních skupin a širší sociokulturní změny. Pro rodinu představují neustálé proměny uvnitř rodiny i v jejím okolí nemalé nároky. Musí reagovat na změny a současně si zachovat svou kontinuitu a identitu. Rodiny jsou, kromě každodenních drobných problémů a těžkostí, čas od času vystaveny i masivním nárokům na změnu, což pro ně představuje krizové situace (30).

Je-li člověk ve vztahu s druhým člověkem, znamená to, že dříve či později dojde ke konfrontaci. Kvůli existenci rozporů ve vnímání, názorech, tužbách a kvůli konfliktům zájmů, potřeb nebo hodnot, dochází k nedorozumění, frustraci, zatrpklosti, k pocitům nespravedlnosti atd. Tyto rozdílnosti a rozpor mohou způsobit spor (33).

Konflikt tedy vzniká z konfrontace protikladných vůlí dvou nebo více jedinců. I přesto, že máme o konfliktu často negativní představu, není konflikt ani dobrý, ani špatný. Pro zúčastněné osoby bude východisko konfliktu destruktivní, nebo konstruktivní. Záleží na tom, jakým způsobem se k němu postaví a jak ho budou chtít vyřešit. Konflikt může mít i pozitivní důsledky. Může být např. zdrojem osobního růstu pro všechny zúčastněné (33).

1.3.1 Partnerská krize

V manželství se krize objevují periodicky. Kritické období bývá kolem 5.-7. roku, a poté kolem dvacátého roku trvání manželství. Krize však může nastat kdykoliv (17). Nejčastější příčinou emocionálních krizí jsou špatně fungující, rozbité nebo ztracené

vztahy. Mezi vztahové krize lze zařadit i problematiku násilí, jehož oběťmi jsou nejčastěji ženy a děti (30). Násilí je vyhocením konfliktu a selháním komunikace. Může vést až k negaci, k fyzické či psychické destrukci druhého, jenž je pak vnímán jako nepřítel. Za násilnými činy bývá nezřídka skrytý konflikt, nevyřešený problém, příliš dlouho zadržovaný hněv atd. (33).

Manželský nesoulad vzniká z více či méně podstatných rozporů, v nichž se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpory řešit (14). Jsou-li rodiče, jako partneři, ze sebe vzájemně zklamaní, tím pádem i rozzlobení, zmatení a nejistí, znamená jakýkoliv stres z vnějšího prostředí další velkou zátěž (27).

1.3.2 Rodinná krize

Rodinnou krizi lze definovat jako událost vně nebo uvnitř rodiny, která naruší obvyklé způsoby interakcí, a tudíž vyžaduje změnu v rodinném systému. Z pohledu laické veřejnosti je krize obdobím nepříjemným, zatěžujícím a často dramatickým. Zahrnuje i možnost změny a naději na zlepšení situace (30).

Vztah mezi rodiči, který vytváří rodinnou atmosféru a podstatně určuje i ostatní vztahy, např. vztahy rodičů k dětem, je páteří každé úplné rodiny. Stabilní jsou takové rodiny, kde to mezi rodiči funguje. V opačném případě chybí dětem jisté zázemí a získávají špatný model základního mezilidského vztahu. Vzájemné soužití rodičů může zanechat na dítěti osudové stopy (38).

Rodinný nesoulad vzniká ze stále častějších rozporů, které jsou výsledkem selhání partnerské komunikace, a tudíž jejich malé ochoty konflikty řešit. Nesoulad bývá poměrně běžným jevem, jenž je mlčky přítomen v řadě rodin a v určité části z nich každodenní rozpory vyvrcholí v rozkol. Rozkolem se rozumí hluboký rozvrat rodiny, kde jsou postiženy její základní funkce nebo alespoň některá z nich (výchovná, ekonomická, citová). Rodina nalézající se na začátku rozkolu má ještě šanci na záchranu, pokud oba manželé ustoupí o krok zpět, aby mohli učinit společný krůček vpřed. Nestane-li se tak, rozkol rodiny se stane dlouhodobým a stresujícím pro všechny

členy rodiny. Taková situace končí často rozvodem, čímž se rozumí právní ukončení manželství, které znamená definitivní změnu v uspořádání života členů rodiny (37).

Konflikty v rodině souvisí s psychickou rodinnou atmosférou. Jen těžko lze nalézt rodinu, kde k žádným konfliktům nedochází. Konflikty k rodinnému životu zkrátka patří. V této souvislosti je možné hovořit o tzv. běžných konfliktech, které jsou nedílnou součástí života každé fungující rodiny. Občasné názorové neshody a slovní potyčky, odehrávající se na pozadí tepla domova, nejsou pro dítě zdrojem traumat ani je neohrožují. Záleží však na tom, jak jsou konflikty v rodině řešeny, zda neohrožují základní pocit bezpečí dítěte, a jak je samo dítě vnímá (11).

Otevřené konflikty se nejčastěji týkají financí, trávení volného času, výchovy dětí v rodině a závislosti na prarodičích, zejména žije-li s nimi mladá rodina ve společné domácnosti. Dlouhotrvající konflikty s sebou nesou riziko odcizení mezi rodiči a mohou vést k rozpadu rodiny. Dramatické konflikty spojené s agresivním napadením, slovním či fyzickým, jsou pro dítě zdrojem stresu. Negativní vliv na dítě mají dlouhodobé, časté konflikty, ve kterých je vyjádřeno ohrožení budoucnosti rodiny. Rovněž běžné konflikty v rodině mohou děti pociťovat jako ohrožující, ačkoliv z pohledu rodičů stabilitu rodiny neovlivňují. Malé dítě vnímá rodinnou atmosféru přes chování matky, je-li matka nešťastná, plná obav a úzkostí, přenáší tuto svoji úzkost na dítě. Problematické rodičovské vzory dítěte školního věku a atmosféra v rodině se mohou stát zdrojem komplikací pro budoucí život dítěte. Střední školní věk je obdobím, kdy se děti nejobtížněji vypořádávají s rodinnými neshodami nebo rozvodem rodičů a těžce přijímají nového partnera rodičů. Totéž platí i pro věk dospívání a adolescence. V životě dítěte tedy neexistuje období, ve kterém by závažnými konflikty v rodině netrpělo (11).

Naštěstí, ne všechny děti žijící v silně konfliktním prostředí, jsou jím v dospělosti poznamenány. Nepříznivé okolnosti v raných fázích vývoje nemusí mít na dítě nutně negativní dopad. Záleží na odolnosti dítěte vzpamatovat se z nějakého poškození a vzdorovat ohrožení a na transakcích mezi jedincem a kontexty, ve kterých se pohybuje a vyvíjí. Mezi faktory, které odolnosti napomáhají, patří inteligence, svědomitost, otevřenost vůči lidské společnosti, přívětivost a citová stabilita. Podstatná je tudíž aktivita zaměřená na okolní společnost a ne pasivní přijímání osudu.

Emocionální vztahy uvnitř široké rodiny a vně rodiny mají silný vliv na emocionální jistotu dítěte (11).

1.3.3 Rozpad rodiny jako následek rozvodu manželství

Průměrné trvání manželství nedosahuje ani deseti let. Vztahy nesezdaných partnerů trvají kratší dobu než průměrné manželství (28). Polovina uzavíraných manželství se rozvádí (31). Díky těmto skutečnostem existuje vysoký podíl dětí prožívajících rozchod rodičů a žijících v hluboce rozvrácených rodinách (28, 37). Některé studie ukázaly, že k zásadním rozporům dochází již na začátku manželství, často v době prvního těhotenství, kvůli němuž bylo manželství uzavřeno. Tato skutečnost má vliv na pozitivní očekávání narození dítěte a vytváření pohodové atmosféry v lůnu rodiny v prvních letech života dítěte. Odborníci se stále ještě setkávají s laickým názorem, že malé dítě nevnímá a ničemu nerozumí, a proto se rodiče před ním mohou klidně hádat, dohadovat apod. Avšak pravý opak je pravdou (37).

Rozvod manželství a rozpad rodiny představují jedno z nejnáročnějších životních období nejen pro přímé účastníky, ale rovněž pro širší rodinu. Má své aspekty sociální, právní, psychologické, emoční a etické. Tento jev není v našich zemích ojedinělý. Počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni. Jedná se o období naplněné stresem a frustrací důležitých lidských potřeb. Jeho důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý následující život (22, 14). Institucí nabízející komplexní pomoc v této problematice je v regionu jižních Čech např. Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji. Jako účinná forma pomoci se osvědčily řízené styky rodiče s dítětem a mediace, díky nimž se minimalizují dopady rozvodu na psychosociální vývoj dítěte. Předchází se tak vzniku syndromu zavrženého rodiče (22).

Rozvod je formálně právním ukončením manželského vztahu (14). Jedná se o ukončení manželství před smrtí jednoho z manželů (4). Je krajním řešením v procesu rozvratu manželství. Na rozdíl od rozvratu manželství je rozvod deklarován tím, že je podán návrh na rozvod, že proběhne rozvodové řízení a do celého děje vstupují úřední instituce – soudy, právníci, oddělení péče o děti aj. (14).

Fáze rozvodu

Dlouhodobé neúspěšně vyřešené konflikty mohou vyústit v rozvod **(11)**. Od manželské krize po ukončení celého rozvodového procesu uplyne dlouhá doba, kterou lze členit do etap. Tyto etapy se nezdá prolínají a mohou být reverzibilní. Stává se, že jeden z partnerů je ve stejném čase v jedné etapě, zatímco ten druhý v jiné **(20)**.

1. etapa: Jedná se o protahovanou manželskou krizi s narůstajícím rozvodovým potenciálem. Jde spíše o „předehru“, po které může, avšak nemusí následovat rozvodové rozhodnutí a jednání. Charakteristické pro první etapu bývá přeměňování parciální manželské dysfunkce v dysfunkci totální. Poruchy z jedné oblasti soužití se rozšiřují do dalších. Je možné pozorovat pokles až absenci intimacy, rovněž i spolupráce v instrumentálních složkách soužití, stereotypy destruktivních manželských hádek či déletrvajících nepřátelského mlčení. Jednostranně či oboustranně je sabotována manželská solidarita. Již v této předrozvodové fázi se objevuje přímé i nepřímé manévrování dětmi. Manželé bilancují soužití, přičemž toto vyznívá stále častěji negativně. Narůstá rozvodový potenciál, který umožňuje posoudit míru ohrožení manželství rozpadem **(20)**.

2. etapa: Tato etapa zahrnuje rozvodové rozhodování a rozhodnutí. Převažuje negativní kognitivně-emoční bilancování manželství, včetně tendencí zpětně hodnotit dosavadní průběh soužití „brýlemi“ aktuálních frustrací, obav, prožitků, přání. Manželé hodnotí minulost různě, v jednom se však shodují – aktuální soužití prožívají a reflektují jako neúnosné a strastiplné. Oba tudíž usilují o změnu, přičemž každý z nich může mít na mysli jinou změnu. Hlavním procesem této etapy je rozvodové rozhodování, které probíhá v naprosté většině případů nesouměrně. To znamená, že jeden z partnerů se přiklání k rozvodu, zatímco ten druhý rozvod odmítá. Ve druhé etapě lze někdy pozorovat zahrnování okolí do procesu rozhodování, a to včetně přímého manévrování dětmi, snahy získat je na svou stranu, obhájit se apod. (viz Příloha 2) **(20)**.

3. etapa: V této etapě probíhá rozvodové jednání. Toto jednání zahrnuje akce různého typu, zaměření i dosahu – od inzerce rozvodového rozhodnutí okolí a navázání

kontaktu s advokátem až po podání návrhu na rozvod k soudu. Do popředí se dostává nový faktor – rozpad manželství je probírán s lidmi z okolí, neboli vydal se na cestu do světa, aby se opět, v pozměněné podobě, vrátil zpět do stále zdevastovanějších poměrů v rodině. Zvyšuje se tlak na děti a přímé manévrování jimi se záměrem získat je na stranu jednoho z rodičů a tím trestat, popř. vydírat druhého rodiče. Jinou variantou je přehlížení dětí a nezáměr o to, co a jak prožívají, co se s nimi a v nich děje. Rozvádějící se manželé jsou zahlceni sami sebou a vzájemným zápolením, že nemají čas, energii a možná ani zájem zabývat se dětmi. Další možností je tendence navazovat s dítětem takřka symbiotické kontakty a vztahy. Opouštěný partner mívá sklon získat v dítěti spojence a zároveň důvěrníka, čímž ruší generační hranice **(20)**.

4. etapa: Ve čtvrté etapě dochází k dokončení manželské separace a utváření porozvodového životního stylu. Též označovaných jako porozvodová rekonstrukce, restrukturalace či adaptace **(20)**.

Právní aspekty rozvodu

Rozvodové právo se značně liší po celém světě. Rozvod je zakázán na Maltě a Filipínách, ale anulování manželství je tam povoleno **(4)**. V České republice soud manželství rozvede, je-li zjištěn kvalifikovaný rozvrat. Vysvětlení kvalifikovaného rozvratu je uvedeno v zákoně o rodině. Rozvrat manželství musí být hluboký a trvalý s tím, že již neexistuje možnost obnovení manželského soužití **(18)**. Zákon výslovně zdůrazňuje povinnost soudu vzít v úvahu příčiny rozvratu manželství. Zkoumá, který z partnerů porušováním svých manželských povinností definovaných zákonem převážně tento rozvrat zaviniil **(21)**. Pokud se jedná o manželství, z něhož se narodily děti, které jsou v době uvažovaného rozvodu nezletilé, musí být splněna nejen podmínka kvalifikovaného rozvratu, ale rovněž další zákonem stanovené podmínky. Zejména rozvod manželství nesmí být v rozporu se zájmy nezletilých dětí a o jejich výchově a výživě na dobu po rozvodu musí být rozhodnuto pravomocným rozhodnutím soudu ještě před rozhodováním o rozvodu manželství **(18)**. Soud o právech a povinnostech rozvedených manželů k nezletilým dětem nerozhoduje v rámci rozvodového řízení, nýbrž rozvodu musí předcházet samostatné řízení před soudem

péče o nezletilé. Zákonná úprava připouští možnost svěřit dítě do společné nebo střídavé péče obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby. Podmínkou pro tuto formu péče je, že oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat a mají o to zájem. Dokud rozhodnutí o úpravě poměrů rodičů k nezletilému dítěti nenabude právní moci, nelze manželství rozvést (21).

Za zvláštní důvody, pro něž je rozvod v rozporu se zájmy dítěte, se považuje například – invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení, silná vázanost na oba rodiče apod. Tímto výslovným zákazem rozvodu ve zvláštních případech po dobu nezletilosti dětí je nahrazena původní povinnost soudu pouze k zájmům dítěte přihlížet (21).

Smluvený rozvod spočívá v zániku manželství po vzájemné dohodě manželů. Jde o zvláštní druh rozvodu založený na právní domněnce, že manželství je hluboce a trvale rozvráceno. Jsou-li splněny všechny zákonné podmínky, pak soud nezkoumá příčiny rozvratu. Zákonnými podmínkami pro tento způsob rozvodu je skutečnost, že manželství trvalo alespoň rok, přičemž manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a oba s rozvodem souhlasí. Aby soud manželství rozvedl, je nutné předložení písemných smluv s ověřenými podpisy manželů upravující vypořádání jejich majetkových vztahů po zániku společného jmění manželů, práva a povinnosti ke společnému bydlení po zániku manželství (tj. který z manželů bude po rozvodu obývat dosud společný byt, popř. dočasné uspořádání poměrů ve společném bytě) a případnou vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi, který není schopen se sám živit. Jestliže mají manželé nezletilé děti, je nezbytnou podmínkou, aby se dohodli na úpravě práv a povinností k těmto dětem pro dobu rozvodu manželství a soud péče o nezletilé tuto dohodu schválil. Pravomocně schválená dohoda musí obsahovat ujednání o tom, kterému z rodičů se dítě svěruje do výchovy, popř. dohoda o společné či střídavé výchově, a vyživovací povinnost druhého rodiče. V dohodě se obvykle upravuje i styk dítěte s rodičem, s nímž nežije. Avšak i pro tento způsob rozvodu platí, že manželství nelze rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zvláštním zájmem dítěte (21).

Rozvod je ztížen v těch případech, kdy s návrhem na rozvod nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by rozvodem byla způsobena zvláště závažná újma. V takovém případě soud manželství nerozvede, svědčí-li mimořádné okolnosti ve prospěch zachování manželství. Ovšem i tuto zásadu zákon prolamuje a to, jestliže spolu manželé nežijí déle než tři roky. Pak soud manželství rozvede i přes kvalifikovaný nesouhlas jednoho z manželů. Zvláště závažná újma může spočívat například v tom, že brání se manžel je invalidní, odkázaný na pomoc druhého manžela, anebo se u něho v tomto období projevila závažná choroba. Za zvláště závažnou újmu ospravedlňující zákaz rozvodu se nepovažuje majetková újma. Zákon však pamatuje i na hmotné zabezpečení rozvedeného manžela, a to v rámci vyživovací povinnosti. Rozvedený manžel, jenž není schopen se sám živit, může žádat od bývalého manžela příspěvek na přiměřenou výživu podle jeho schopností, možností a majetkových poměrů. Manžel, který se na rozvratu manželství nepodílel, a kterému je rozvodem způsobena závažná újma, má nárok na výživné v takovém rozsahu, jenž mu zaručuje po dobu tří let stejnou hmotnou a kulturní úroveň, jakou má bývalý manžel. Toto výživné mu může soud přiznat. Manželství lze rozvést na návrh některého z manželů. Ten se podává u soudu, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště, jestliže v obvodu tohoto soudu i nadále bydlí alespoň jeden z manželů. Jestliže takového soudu není, je příslušným obecný soud odpůrce podle místa jeho trvalého bydliště či místa, kde se zdržuje. Až po vyloučení všech uvedených možností je příslušný obecný soud navrhovatele (21).

Úprava poměrů po rozvodu

Zákon o rodině zná několik možností rozhodnutí o výchově dítěte po rozvodu manželství – svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů a svěření dítěte do společné výchovy. V praxi je nejčastěji rozhodnuto o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů. I poté zůstává druhý rodič zákonným zástupcem dítěte a má právo spolurozhodovat o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti (např. o volbě povolání dítěte, jeho studiu, změně příjmení apod.). Druhému rodiči zůstává též právo podílet se na výchově dítěte (18).

Svěření dítěte do střídavé popř. společné výchovy obou rodičů předpokládá především výchovnou způsobilost obou rodičů a jejich zájem o výchovu dítěte. Zásadní podmínkou takového rozhodnutí však zůstává zájem dítěte a posouzení otázky, zda takovou formou výchovy budou lépe zajištěny potřeby dítěte. Soud však zkoumá i další skutečnosti např. bytové poměry rodičů, vzdálenost jejich bydlišť, schopnost rodičů vzájemně komunikovat aj. **(18)**.

Důsledky rozvodu týkající se osobních vztahů mezi manžely se týkají zejména příjmení. Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, má možnost do jednoho měsíce po nabytí právní moci rozhodnutí o rozvodu přijmout zpět své dřívější příjmení. Tuto skutečnost musí oznámit matričnímu úřadu. Rozvod rovněž znamená zánik společného jmění manželů. Co se rozumí společným jměním manželů, vymezí občanský zákoník **(26)**.

Jestliže dojde k rozvodu, mohou se manželé dohodnout na vypořádání společného jmění. Nedohodnou-li se, provede vypořádání společného jmění soud, a to na návrh jednoho z manželů. Manžel přestává být po rozvodu zákonným dědicem, dědit po rozvodu může pouze na základě závěti.

Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela o příspěvek na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Jestliže se nedohodnou, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich. Toto výživné lze vyplatit jednorázově nebo ve splátkách. Výživné může soud přiznat i manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému bude rozvodem způsobena závažná újma. Toto výživné lze přiznat pouze na dobu tří let od rozvodu. I v tomto případě lze výživné vyplatit jednorázově **(26)**.

1.3.4 Následky rozvodu rodiny

Psycho-sociální rozvod je chápán jako sled procesů (intrapsychických i interakčních), kdy se všichni přímo zúčastnění vyrovnávají s rozpadem manželství tak,

aby se zmírnily či minimalizovaly ztráty i důsledky rozvodových frustrací a rovněž se vytvářely předpoklady k uspokojivému životu po rozvodu **(20)**.

Rozpad manželství, kde jsou děti, je chápán jako zátěžová a frustrující situace. Pokud jde o děti, je ohrožována především potřeba bezpečí a jistoty (viz Příloha 3). V porozvodovém období se musí všichni přímo zúčastnění vyrovnat s významnou životní ztrátou. Důsledky této náročné situace a relativně dlouhodobého procesu mohou být pro děti mající zkušenost s rozvodem rodičů jak reversibilní, tak ireversibilní. To záleží na průběhu a délce trvání rozvodových procesů, ale zejména na jednání a chování rozvádějících se i rozvedených rodičů **(20)**.

Většina dětí z rozvedených rodin se vyvíjí v řádné osoby, ovšem mají to těžší než ostatní. Pubertální náladovost a labilita u dětí ve věku čtrnáct až šestnáct let vzrůstá situačně rozvodovou zátěží. V tomto období hrozí pocity úzkosti, deprese, nejistota, zklamání, delikvence, drogy, sexuální promiskuita, strach z budoucnosti. Děti ve věku sedmnáct až devatenáct let se nechtějí zabývat problémy rodičů. Očekávají od nich, že jim vyjdou vstříc – ochotou vyslechnout, poradit, pomoci, ale i finančně, budou-li to ony děti potřebovat. Těžce nesou situaci, kdy pomoc potřebuje naopak rodič, to je vhání do opozice. V tomto věku roste riziko legálních odchodů z domova, včetně předčasných sňatků. I v období dospělosti vyvolává u dětí rozvod rodičů pocit ztráty, někdy i závisť a úzkosti. Problémy způsobené nedostatečnou zkušeností s obvyklým chováním mužů či žen mohou ovlivnit reaktivitu ve vlastním manželství. Narušený kontakt s jedním či oběma rodiči může negativně ovlivnit i situaci vnuků **(18)**.

Do celkového obrazu toho, čím vším je dítě rozvedených rodičů frustrováno a stresováno, zapadá ještě další důležitá okolnost a to vztahy k širší rodině, tj. prarodičům, ale rovněž strýcům, tetám aj. Rozvodem rodičů se nezdá rušit tyto vnitrorodinné vztahy, jež dítě potřebuje pro svou identifikaci s dospělými. Často se ruší zázemí, které má dítě nejraději a kde nalézá největší pocit jistoty a bezpečí. Četní prarodiče se po rozvodu svých dětí začnou navzájem nenávidět a přestanou akceptovat dítě, ke kterému měli předtím pozitivní vazby. Mohou však dítě milovat i nadále a chtít pro ně něco udělat, ale jeden z rozvedených rodičů jim v tom brání **(14)**.

Dítě je rovněž stresováno příchodem nových partnerů svých rodičů. Často je nuceno se s nimi důvěrněji seznamovat. Vyžaduje se na něm láska, kterou dítě, alespoň zpočátku, necítí. Tyto skutečnosti vedou často k chaotickému chápání světa, lidských vztahů a hodnot. Takovýto zmatek může vyústit v nedostatek sebevědomí, což se projevuje v nedůvěře k lidem obecně. Stresové situace, kterým je dítě během rodinného rozvratu vystaveno, mohou vést k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ale též, zejm. u chlapců, k antisociálnímu chování (14).

Rodiče mívají po rozvodu sklon zaměňovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální. Kupují dítěti drahé hračky, oblečení, sportovní vybavení apod. To všechno je však nepodstatné, neboť dítě potřebuje pocit jistoty a bezpečí, na němž se zakládá vztah k dospělému vychovateli (14).

1.4 Legislativa

K rodinné tematice se vztahují následující právní normy platné v České republice. S tímto tématem ale úzce souvisí také některé mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je ČR vázána. Tyto jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem. Je to např. Úmluva o právech dítěte, kterou ratifikovala Československá federativní republika v roce 1991, součástí ústavního pořádku České republiky se pak stala roku 1993. Z požadavků zakotvených v této smlouvě vychází zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a zákon č. 91/1998, který zákon z roku 1963 novelizoval. Se zákonem o rodině souvisí řada dalších předpisů, zejména zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a další.

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb. je rozdělena do 54 článků a byla přijata 20. listopadu 1989 v New Yorku (41).

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů obsahuje čtyři části. V první z nich se zabývá vznikem, neplatností a neexistencí manželství, vztahy mezi manžely, zánikem manželství a rozvodem. V druhé části jsou upraveny vztahy mezi rodiči a dětmi – rodičovská zodpovědnost, výchovná opatření, určení rodičovství, osvojení, poručenství a opatrovnictví. Třetí část upravuje výživné – vyživovací

povinnost rodičů a dětí, mezi ostatními příbuznými, mezi manžely, výživné rozvedeného manžela a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce. Část čtvrtá obsahuje závěrečná ustanovení **(43)**.

Listina základních práv a svobod ve svém článku č. 32, odst. 1 uvádí, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je podle ní zaručena. Odstavec č. 5 zaručuje rodičům, kteří pečují o dítě, právo na pomoc státu **(34)**.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů je rozdělen do devíti částí. Druhá část se zabývá základními zásadami sociálně právní ochrany a část třetí upravuje opatření sociálně právní ochrany **(44)**.

V zákoně o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů jsou mj. upraveny dávky, jejichž výplatou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a které poskytuje i při některých dalších sociálních situacích. Mezi tyto dávky patří přídavek na dítě, sociální příspěvek, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné **(42)**.

K rodinné tématice se vztahuje i zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád **(40)**.

1.5 Vývojová specifika období dospívání

Tato práce se zabývá názory dospívajících na rodinu a manželství. Jelikož se jedná o věkovou skupinu, která se chystá teprve rodinu založit, zaměřím se v této kapitole na charakteristiku období dospívání.

V období dospívání dochází ke komplexní proměně osobnosti v oblasti somatické, psychické i sociální. Mnohé změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale vždy je významně ovlivňují psychické a sociální faktory. Jedná se o období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity. Současní adolescenti mají tendenci zbavit se co nejdříve dětských atributů a jednoznačné sociální podřízenosti **(36)**.

Období dospívání lze v biologickém smyslu vymezit široce jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a znatelnou akcelerací růstu, na straně druhé dovršením plné pohlavní zralosti a dokončením tělesného růstu. Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn. Ty lze charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou a zároveň nástupem vyspělého způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje. Dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, které se obráží v odlišném očekávání společnosti, jde-li o jeho chování a výkony, i v měnícím se pojetí vlastní role a nově reflektovaného sebepojetí. Tělesné, psychické a sociální změny v období dospívání probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle, avšak souběžnost a závislost není úplná ani neznamena přímou příčinnou podmíněnost. Průběh psychických změn a sociálního postavení je vždy ovlivňován řadou dalších faktorů působících jako zprostředkující proměnné. Sociální, ekonomické a kulturní faktory hrají důležitou roli, stejně jako postoj rodičů, učitelů a dalších pro jedince významných osob (12).

Jelikož období dospívání zahrnuje jednu dekádu života (od 10 do 20 let), bývá dále členěno na období pubescence a období adolescence (36, 12). Období pubescence trvá od 11 do 15 let a je rozděleno do dvou fází – fáze prepuberty a fáze vlastní puberty. Prepubertální fáze začíná prvními známkami pohlavního dospívání a zrychleným růstem. U dívek končí nástupem menarché a u chlapců první noční polucí. U většiny dívek trvá tato fáze cca od 11 do 13 let. U chlapců probíhá fyzický vývoj se zhruba ročním až dvouletým zpožděním. Fáze vlastní puberty nastupuje po ukončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Tuto fázi lze vymezit věkovou hranicí 13 až 15 let. V období adolescence se postupně dosahuje plné reprodukční zralosti a dokončuje se tělesný růst. Přejedem ze základní školy do učebního poměru či na studium se rychle mění postavení jedince ve společnosti. Adolescenti začínají navazovat častější a hlubší erotické vztahy. Zásadně se mění sebepojetí. Toto období lze vymezit věkem zhruba od 15 do 20 popř. 22 let (12).

V období mladší adolescence se mění vztahy s lidmi. Pubescent odmítá podřízené postavení. K autoritám je kritický a jejich nadřazenost je ochoten přiznat jen tehdy, je-li

přesvědčen, že si ji zaslouží. O názorech a rozhodnutích autority přemýšlí a hlavně o nich diskutuje. Nekonečná polemika s názory dospělých ho uspokojuje, jelikož potvrzuje hodnotu jeho vlastních schopností. Dospívající vyžadují rovnoprávnost, která se může projevat i tím, že určitá pravidla musí dodržovat všichni.

Rodina je stále důležitým sociálním zázemím. Rodič je partnerem, vůči němuž se dospívající vymezuje. Vrstevnická skupina se stává pro dospívající zdrojem potřebné emoční a sociální podpory. Kromě přátelství a prvních lásek se ve vrstevnické skupině rozvíjejí hierarchizované vztahy organizovanější party, která má svého vůdce, jehož musí ostatní respektovat (36).

Období pozdní adolescence je tzv. přechodem k dospělosti. Jedinec je čím dál více přijímán jako dospělý a očekává se od něj odpovídající chování. Zletilý adolescent je způsobilý k právním úkonům, a tudíž mnohem svobodnější. Může sám o sobě rozhodovat, uzavřít manželství apod. Jedná se o období proměny sociálního očekávání, na jehož počátku není zcela jasné, co dospívající může, musí či nesmí. Přípravu na profesní roli je možné chápat jako fázi specifikace přípravy na život ve společnosti. Z hlediska rozvoje profesní role je starší adolescence chápána jako nestabilní, proměnlivé období, kdy jedinec teprve hledá své postavení. Rodina zůstává osobně významným sociálním zázemím, do něhož se adolescent rád vrací. Vztahy s rodiči již bývají vyřešeny a stabilizovány. Vrstevnická skupina je nejdůležitějším zdrojem emoční a sociální podpory. Dyadické blízké vztahy již mívají trvalejší charakter (36).

V době dospívání se mění vztah k oběma rodičům, přesto vztah s rodičem stejného pohlaví může být napjatější. Vztah k matce bývá charakteristický odmítáním nadměrné péče. Přesto je pro většinu jedinců v tomto období matka nejvýznamnější osobou a zdrojem sociální opory. Dcera potřebuje od matky podporu při zvládnání a naplňování ženské role. Pro chlapce je matka modelem ženské role. Dospívající syn se potřebuje od matky odpoutat, aby si potvrdil svou mužskou identitu. Otec je důležitější pro chlapce než pro dívky. Vztah otce a syna bývá charakteristický důrazem na mužskou identitu. Syn potřebuje, aby ho otec podpořil v rozvoji mužské role. Vztah otce a dcery nebývá dramatický. Otec funguje jako model mužské role.

Starší adolescent se s rodiči nepře, případné rozpory spíše ignoruje. Rodiče představují pro adolescenta model určitého způsobu života v dospělosti. Kritika rodičů není pouhou negací všeho, co rodina představuje, ale je spíše jedním ze způsobů hledání. Dospívající odmítají automaticky přejímat hodnoty a normy chování dospělých. Snaží se nalézt lepší, a proto experimentují s různými variantami (36).

2. Cíle práce a hypotézy

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je zjistit názory dětí z českobudějovických základních a středních škol na tradiční systém rodiny. Dílčí cíle a hypotézy, které jsem stanovila na základě prostudované odborné literatury, jsou zaměřeny na dvě věkové skupiny dětí a porovnání jejich názorů.

Dílčí cíle:

1. Zjistit názory žáků 9. tříd ZŠ na tradiční systém rodiny.
2. Zjistit názory studentů maturitních ročníků SŠ na tradiční systém rodiny.
3. Porovnat názory žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ na tradiční systém rodiny.

2.2 Hypotézy práce

1. Existují rozdíly v názorech žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ.
2. Žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují manželství před jinými formami rodinného uspořádání.
3. Žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují tradiční rodinu před jinými formami rodinného uspořádání.

3. Metodika

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

V této práci byla použita metoda dotazování, která byla provedena pomocí techniky sběru dat dotazníku.

3.1.1 Dotazník

Dotazník (viz Příloha 1) byl anonymní a obsahoval 21 otázek. Byly použity otázky uzavřené i otevřené. Respondenti na uzavřené otázky odpovídali formou označení odpovědí, které nejvíce odpovídaly jejich názorům. Byla jim zde také poskytnuta možnost doplnit údaje či varianty, které nebyly uvedeny v dotazníku. V otevřených otázkách respondenti uváděli svůj vlastní názor.

Prvních sedm otázek sloužilo k rozšíření charakteristiky zkoumaného vzorku. Byly zaměřeny na pohlaví, studium, věk, zda žijí ve městě či na vesnici, zda mají sourozence – popř. kolik a jejich věk, na rodinný stav rodičů a zda žijí v rodině úplné či nikoliv. Otázky číslo 8 až 9 byly otevřené a zjišťovaly, co si respondenti představují pod pojmy – rodina, manželství a ideální rodina.

Otázka 11 obsahovala 14 výroků, s nimiž vyjadřovali respondenti míru souhlasu na pětistupňové škále. Stupeň 1 znamenal, že s výrokem úplně souhlasí, stupeň 2, že spíše souhlasí, stupeň 3, že s ním ani nesouhlasí ani souhlasí, stupeň 4, že spíše nesouhlasí a stupeň 5 znamenal, že úplně nesouhlasí. Tyto výroky zjišťovaly, zda respondenti preferují manželství a tradiční rodinu před jinými formami rodinného uspořádání či nikoliv.

Otázka číslo 12 byla zaměřena na důležitost prarodičů v rodině. Třináctá a čtrnáctá otázka zjišťovala názory na délku rodičovské dovolené a který z rodičů má na této dovolené s dítětem být. Patnáctá otázka se týkala kritérií pro výběr životního partnera. Šestnáctá otázka vybízela k výběru nejčastějšího důvodu k uzavření manželství. Otázka číslo 17 se zaměřovala na důležitost otce při výchově syna. Otázka 18 zjišťovala věk

vhodný pro vstup do manželství, je-li vůbec vhodné do něj vstupovat. U otázky číslo 19 měli respondenti napsat, v jakém věku je ideální mít dítě a proč. Otázky 20 a 21 se dotazovaly na budoucnost respondentů, zda se chtějí vdát/oženit, popř. v kolika letech, a zda chtějí mít děti, popř. v kolika letech a kolik dětí.

Získaná data byla zpracována pomocí programu SPSS Modul Base 13.0. Odpovědi na otevřené otázky byly zpracovány postupy kvalitativní obsahové analýzy.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

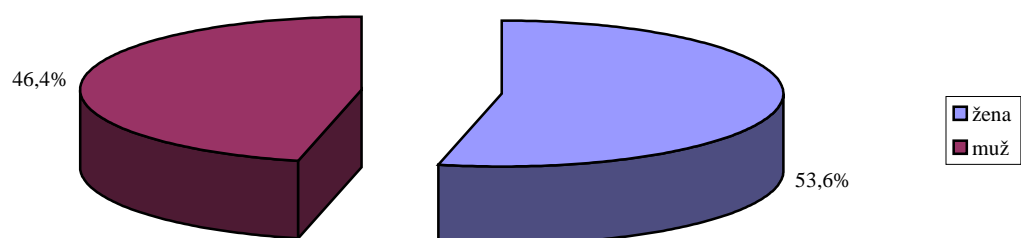
Výzkumný soubor tvořili žáci 9. tříd ZŠ a studenti maturitních ročníků SŠ v Českých Budějovicích. Věkový průměr dotazovaných respondentů byl 16,5 let.

Výzkum jsem uskutečnila na základě domluvy s řediteli či zástupci ředitelů několika základních a středních škol v Českých Budějovicích. Jednalo se o tři základní školy, kde bylo osloveno celkem 90 respondentů a dvě střední školy (obchodní akademie a střední odborná škola s učilištěm), kde bylo osloveno celkem 64 respondentů. Díky ochotě a spolupráci vedoucích pracovníků těchto škol jsem mohla prostřednictvím dotazníků oslovit žáky 9. tříd ZŠ a studenty maturitních ročníků SŠ. Některým respondentům jsem rozdala dotazníky osobně a opět si je hromadně vybrala a některým je rozdali vyučující v hodinách občanské výchovy, přičemž já jsem si je po několika dnech vyzvedla u vedoucích škol. Respondenti byli vyučujícími předem informováni o záměru výzkumu, o zajištění naprosté anonymity a dobrovolnosti vyplňování dotazníků.

Ze 154 rozdaných dotazníků se vrátilo 140 dotazníků vyplněných, což znamená, že návratnost byla 90,9 %. Výzkumný soubor tvořilo celkem 140 respondentů.

4. Výsledky

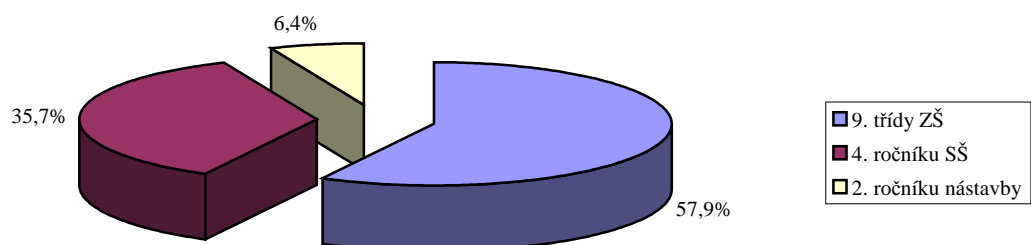
Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

V celkovém počtu 140 (100 %) respondentů bylo 75 (53,6 %) žen a počet dotázaných mužů činil 65 (46,4%) respondentů.

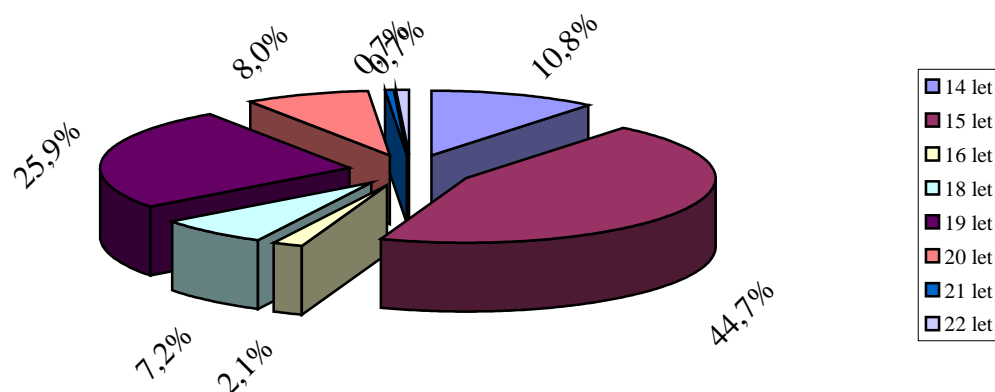
Graf 2: Respondent je žákem/studentem

Zdroj: Vlastní výzkum

Žáci 9. tříd ZŠ byli zastoupeni 81 (57,9 %) respondenty. Studentů 4. ročníků SŠ bylo 50 (35,7 %) a z 2. ročníků nástavbového maturitního studia vyplnilo dotazník 9 (6,4 %) respondentů.

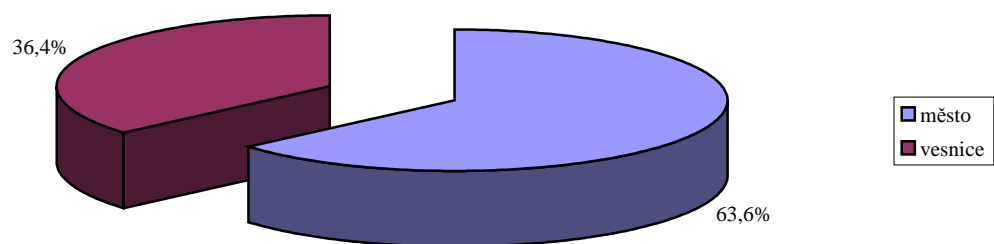
Graf 3: Věk respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Skupinu patnáctiletých respondentů tvořilo 62 (44,3 %) žáků 9. tříd ZŠ, devatenáctiletí byli zastoupeni 36 (25,7 %) respondenty. Respondentů, kteří uvedli věk 14 let, bylo 15 (10,7 %) a celkem 11 (7,9 %) respondentů uvedlo, že jsou ve věku 20 let. Mezi osmnáctileté se zařadilo 10 (7,1 %) dotázaných a věk 16 let uvedli 3 (2,1 %) respondenti. Ostatní věkové kategorie tvořilo jen nepatrné procento dotázaných. Svůj věk neuvedl 1 (0,7 %) respondent.

Graf 4: Bydliště respondentů

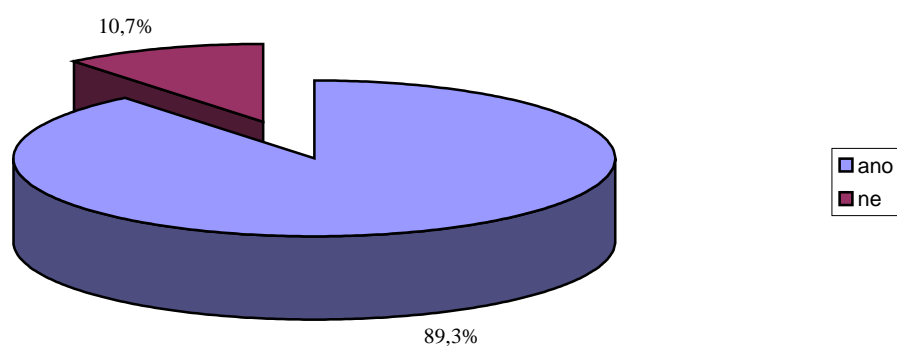

Zdroj: Vlastní výzkum

Ve výzkumném souboru byli více zastoupeni respondenti bydlící ve městě, 89 (63,6 %). Bydliště na vesnici uvedlo 51 (36,4 %) dotázaných.

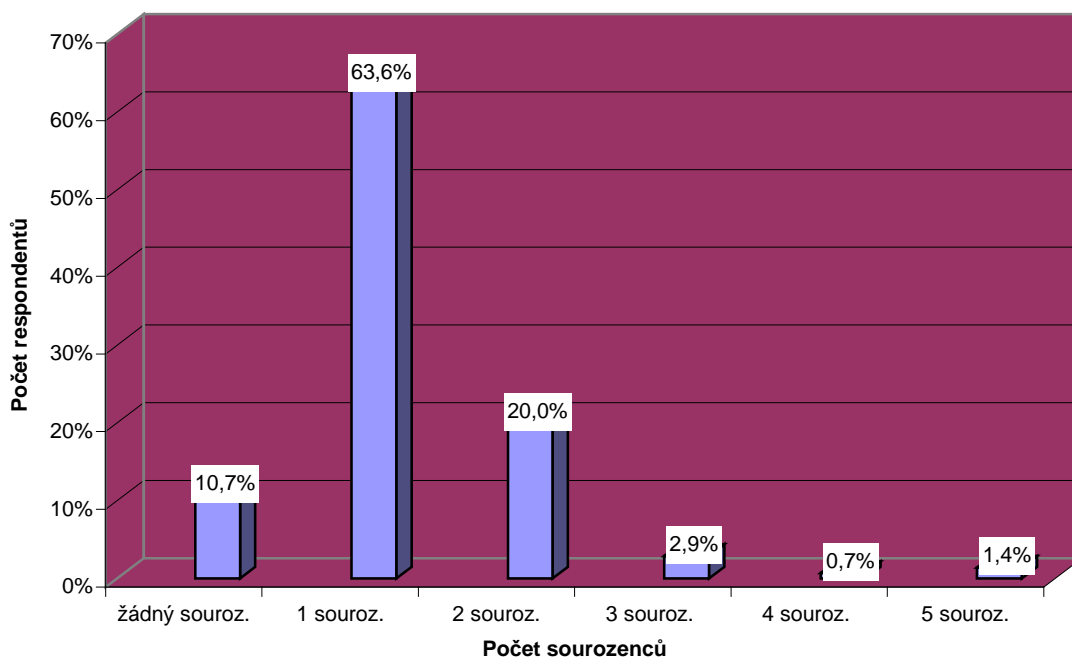
Graf 5: Respondent má sourozence

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, zda mají sourozence, odpovědělo 125 (89,3 %) respondentů ano a 15 (10,7 %) ne.

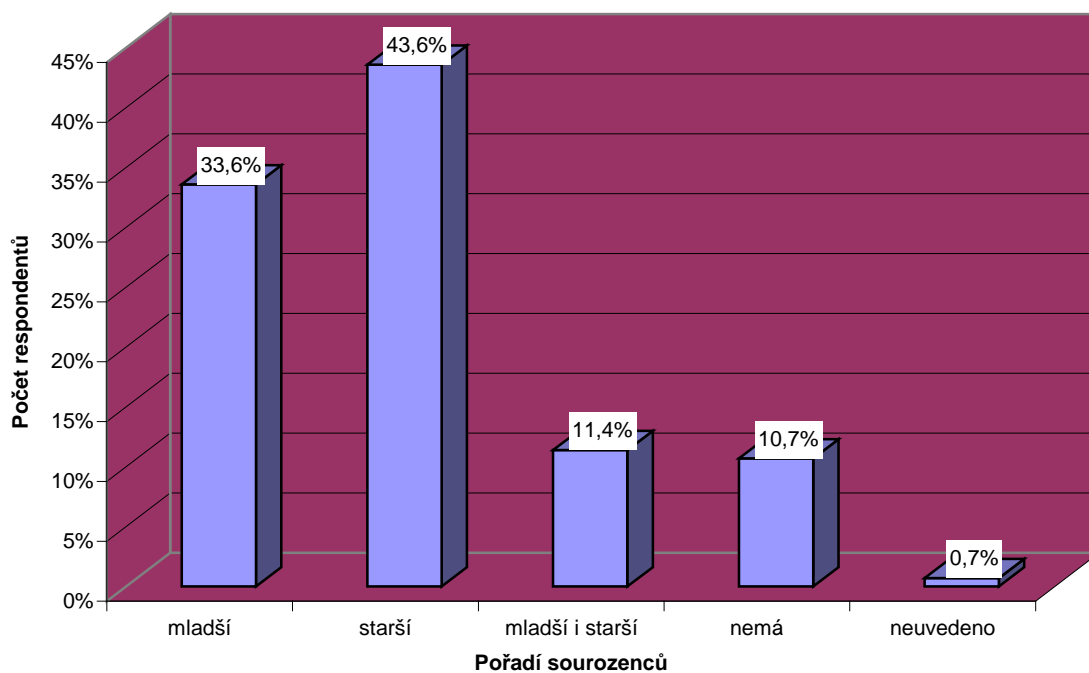
Graf 5a: Počet sourozenců

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 125 (89,3 %) dotázaných majících sourozence uvedlo 89 (63,6 %), že má jednoho sourozence, dva sourozence má 28 (20 %) respondentů. Tři sourozence mají 4 (2,9 %) respondenti, pět sourozenců uvedli 2 (1,4 %) dotázaní. Čtyři sourozence napsal 1 (0,7 %) respondent a rovněž 1 (0,7 %) neuvedl počet sourozenců.

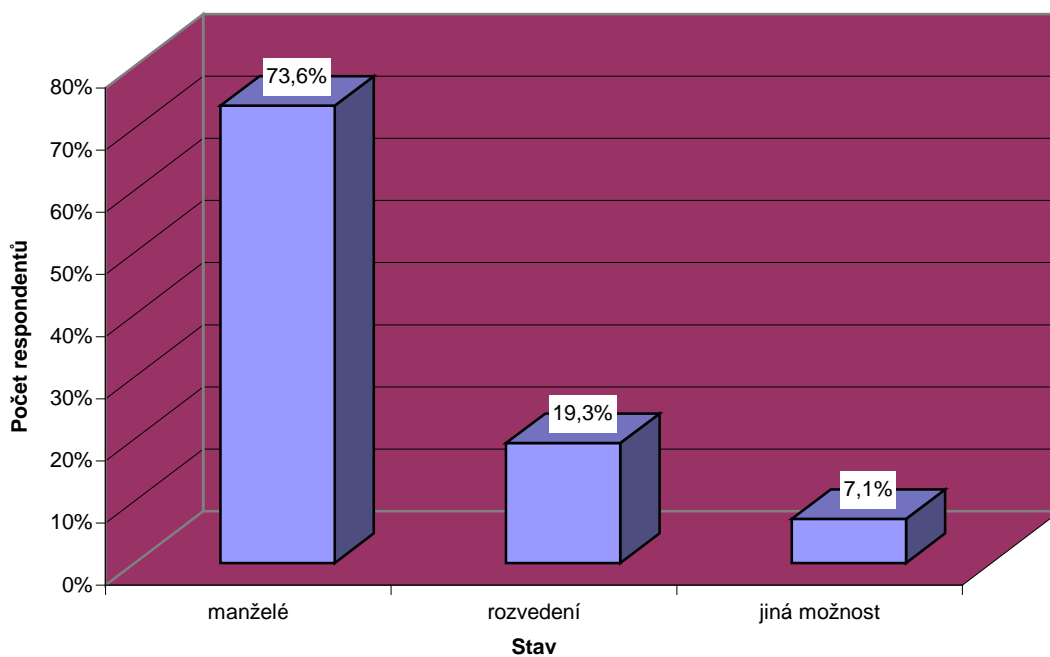
Graf 5b: Pořadí sourozenců

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejvíce dotázaných uvedlo, že má staršího či starší sourozence, 61 (43,6 %). Mladšího či mladší sourozence má 47 (33,6 %) respondentů, mladší i starší sourozence má 16 (11,4 %) dotázaných. Věk sourozence či sourozenců neuvedl 1 (0,7 %) respondent, tudíž jsem nemohla určit, zda je jeho sourozenec či sourozenci starší či mladší.

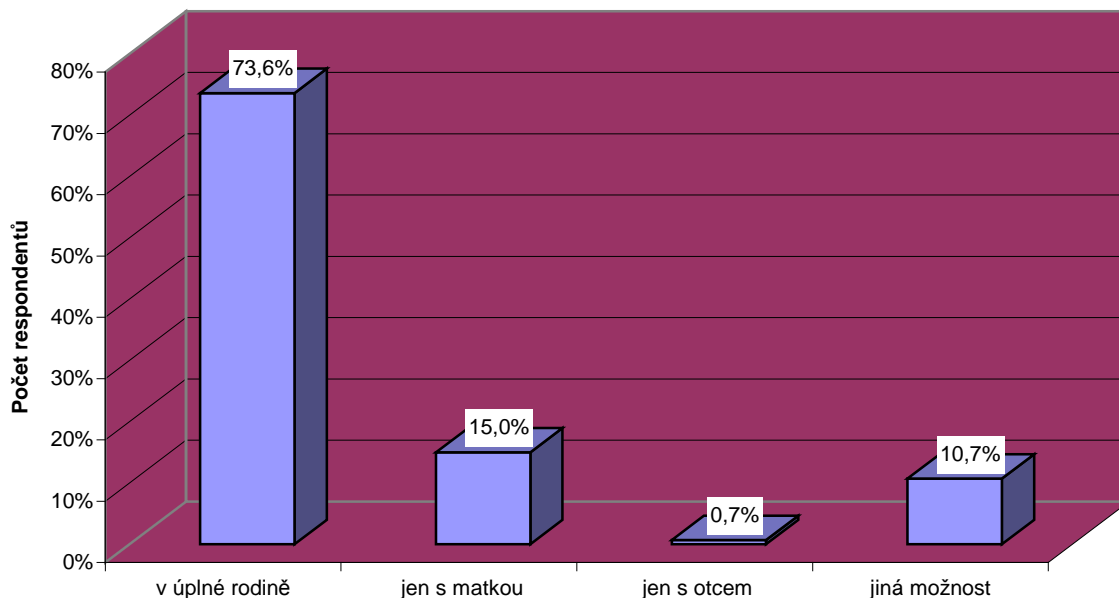
Graf 6: Stav rodičů

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku stavu rodičů odpovědělo 103 (73,6 %) respondentů, že jejich rodiče jsou manželé, u 27 (19,3 %) dotázaných byli rodiče rozvedení a 10 (7,1 %) uvedlo jinou možnost. U jiné možnosti respondenti nejvíce uváděli, že jim zemřel otec, nebo že se rodiče nevzali.

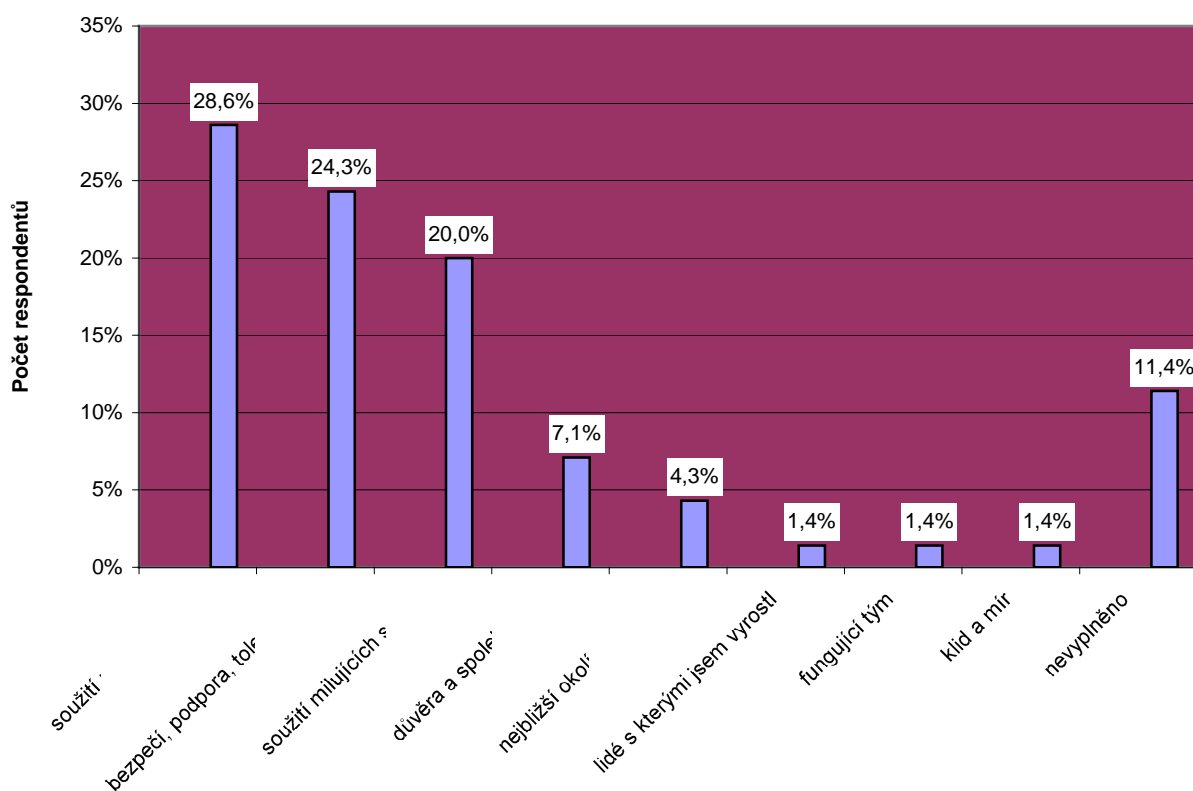
Graf 7: Soužití respondenta

Zdroj: Vlastní výzkum

V úplné rodině žije celkem 103 (73,6 %) dotázaných, pouze s matkou žije 21 (15,0 %) respondentů, jinou možnost soužití uvedlo 15 (10,7 %) respondentů, nejčastěji se jednalo o soužití pouze s matkou či s matkou a otčímem, popř. jejím přítelem. Život pouze s otcem napsal 1 (0,7 %) respondent.

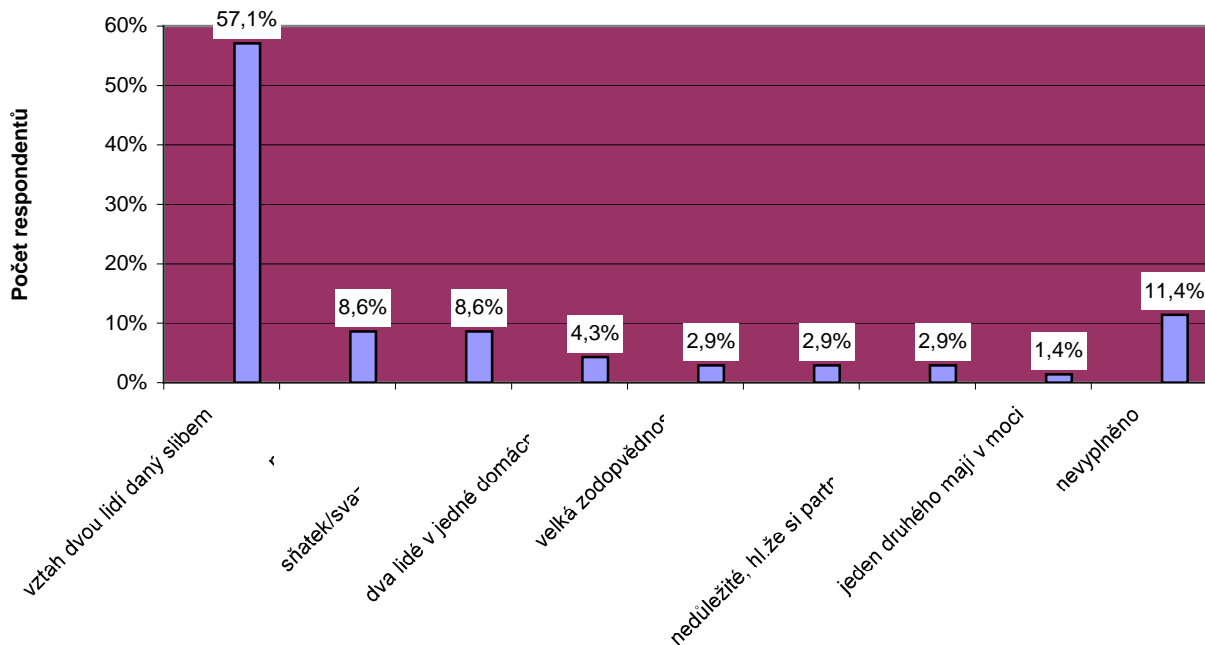
Graf 8: Definice rodiny

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otevřenou otázku „Co je podle vás rodina? (Co si představujete pod pojmem rodina?)“ nejvíce respondentů, 40 (28,6 %), odpovědělo, že je to soužití rodičů a dětí. Dále uváděli, že rodina je pro ně místem, kde se cítí v bezpečí, mají v ní podporu a porozumění a vzájemně se všichni tolerují, 34 (24,3 %) dotázaných. Pro 28 (20,0 %) respondentů znamená rodina soužití milujících se lidí, 10 (7,1 %) napsalo, že je místem důvěry a spolehlivosti. Rodina je podle 6 (4,3 %) dotázaných nejbližší okolí, příbuzní. Vždy 2 (1,4 %) respondenti uvedli, že rodina pro ně znamená lidi, se kterými vyrostli, dále fungující tým a naposledy klid a mír. Na tuto otázku neodpovědělo 16 (11,4 %) dotázaných.

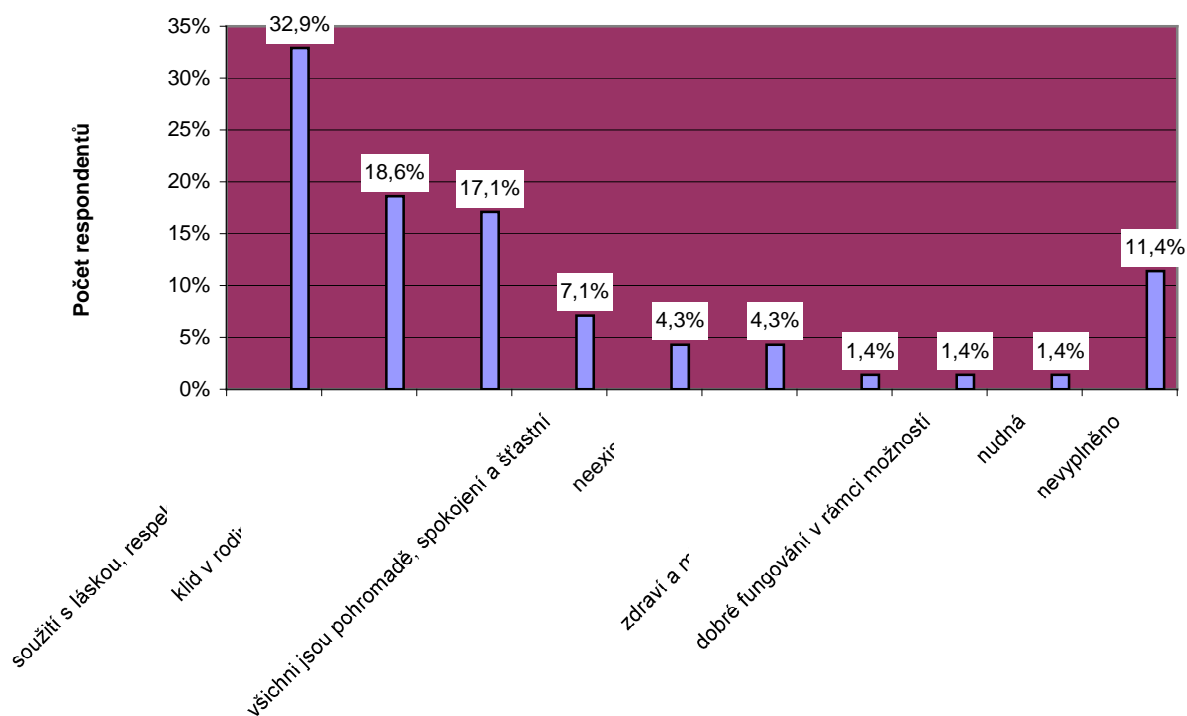
Graf 9: Definice manželství

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otevřenou otázku „Co je manželství? (Co si představujete pod pojmem manželství?)“ odpovědělo 80 (57,1 %) respondentů, že je to vztah dvou lidí daný slibem, v němž je zahrnuta láska, věrnost, tolerance a důvěra. Za přežitek (zastaralou instituci) považuje manželství 12 (8,6 %) dotázaných a stejný počet uvedl, že se jedná o sňatek či svazek dvou lidí. Podle 6 (4,3 %) respondentů je manželství soužitím dvou lidí ve společné domácnosti. Vždy 4 (2,9 %) dotázaní napsali, že manželství znamená velkou zodpovědnost, dále hádky a rozvod a také, že není důležité, hlavně když si partneři rozumí. Pro 2 (1,4 %) respondenty manželství znamená, mít jeden druhého v moci. Na otázku neodpovědělo 16 (11,4 %) dotázaných.

Graf 10: Definice ideální rodiny

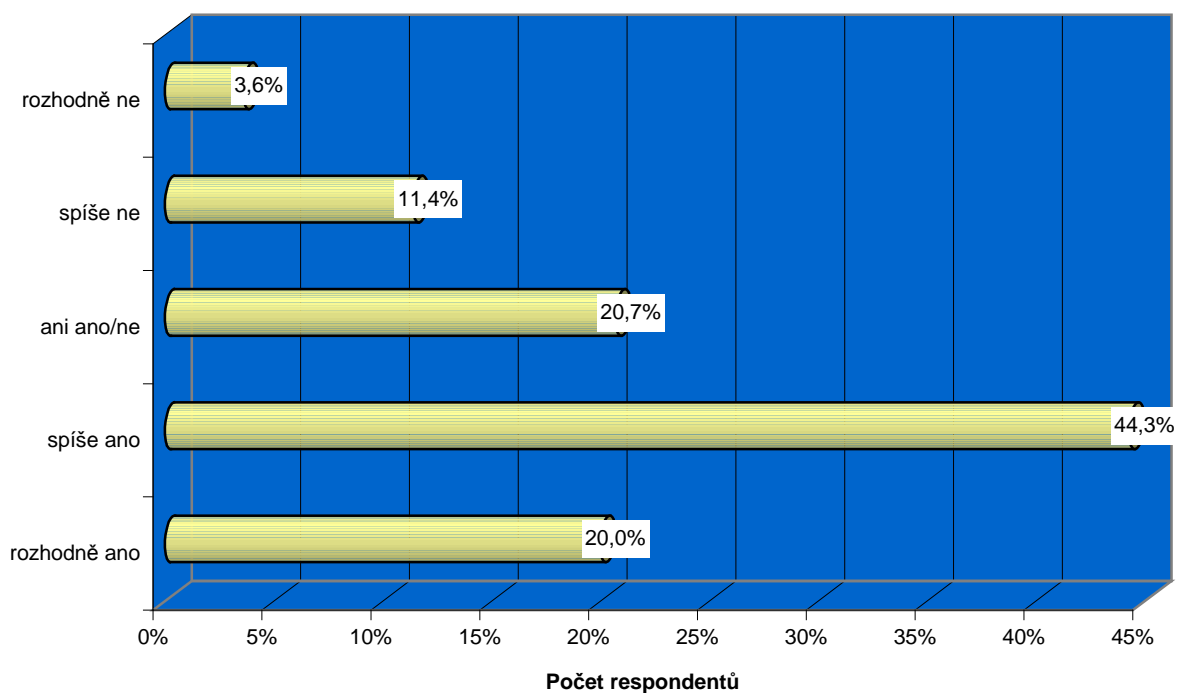

Zdroj: Vlastní výzkum

Ideální rodina znamená pro 46 (32,9 %) respondentů soužití s láskou, respektem a důvěrou, pro 26 (18,6 %) klid v rodině a zájem o děti. Rodiče a děti, popř. prarodiče, si představí 24 (17,1 %) dotázaných, pro 10 (7,1 %) respondentů znamená ideální rodina soužití všech členů, kteří jsou spokojení a šťastní, pohromadě. Po 6 (4,3 %) dotázaných uvedlo, že ideální rodina buď neexistuje, nebo že je pro každého jiná – individuální. Zdravý, milující se pár – muže a ženu, napsali 2 (1,4 %) respondenti, tentýž počet uvedl dobré fungování v rámci možností a další 2 (1,4 %) dotázaní napsali, že ideální rodina je nudná. Na otázku neodpovědělo 16 (11,4 %) respondentů.

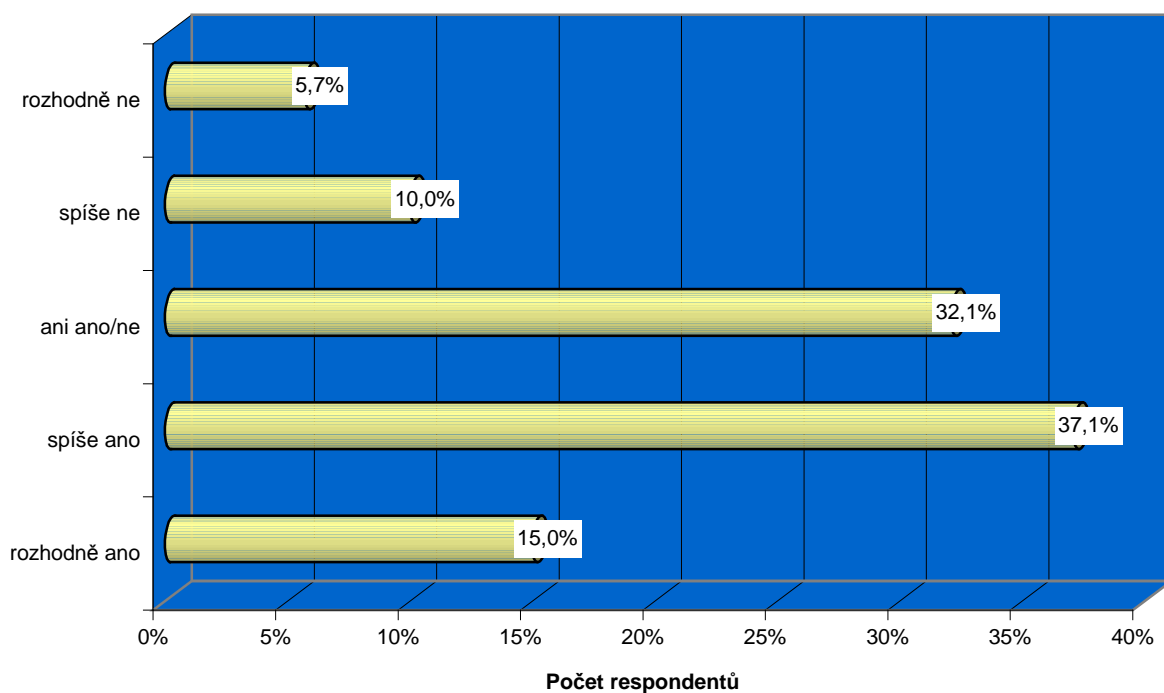
Graf 11: Být svobodnou matkou je správné

Zdroj: Vlastní výzkum

S výrokem, že být svobodnou matkou je správné, pokud se tak žena sama rozhodne, spíše souhlasilo 62 (44,3 %) respondentů, ani nesouhlasilo ani souhlasilo 29 (20,7 %), úplně souhlasilo 28 (20,0 %) dotázaných. S výrokem spíše nesouhlasilo 16 (11,4 %) a úplně nesouhlasilo 5 (3,6 %) respondentů.

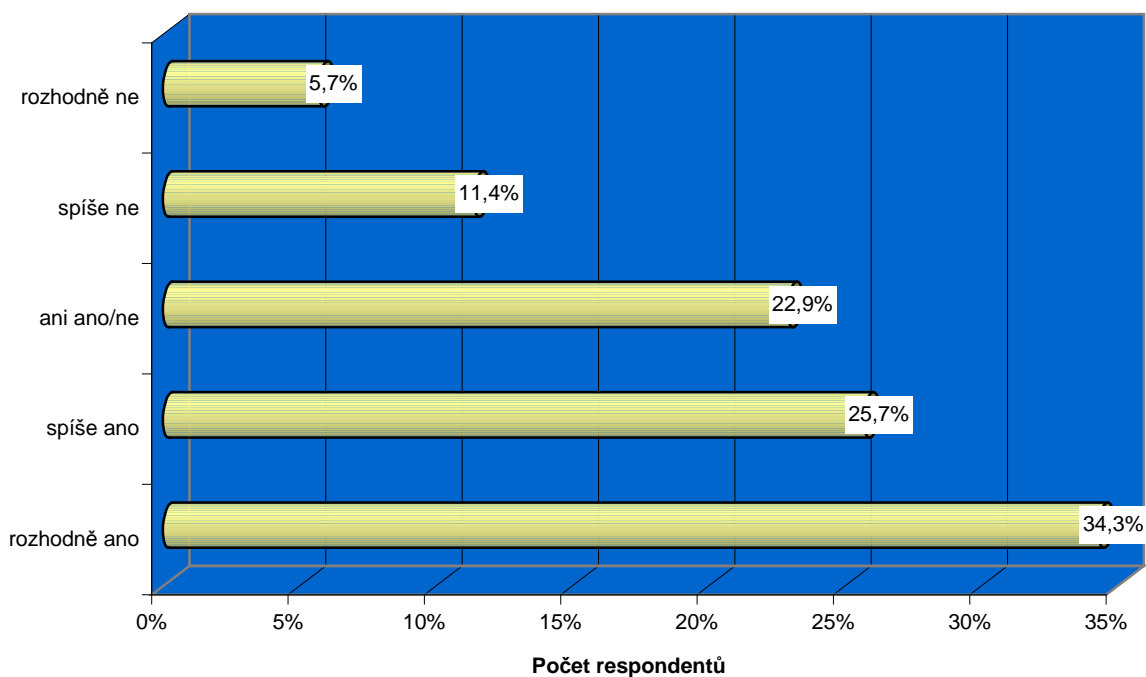
Graf 12: Dítě je důvodem ke sňatku

Zdroj: Vlastní výzkum

S tvrzením, že by se partneři měli vzít, plánují-li, čekají nebo mají dítě, spíše souhlasilo 52 (37,1 %) respondentů, ani nesouhlasilo ani souhlasilo 45 (32,1 %) dotázaných, úplně souhlasilo 21 (15,0 %) z nich. Že s výrokem spíše nesouhlasí, uvedlo 14 (10,0 %) a rozhodně nesouhlasilo 8 (5,7 %) respondentů.

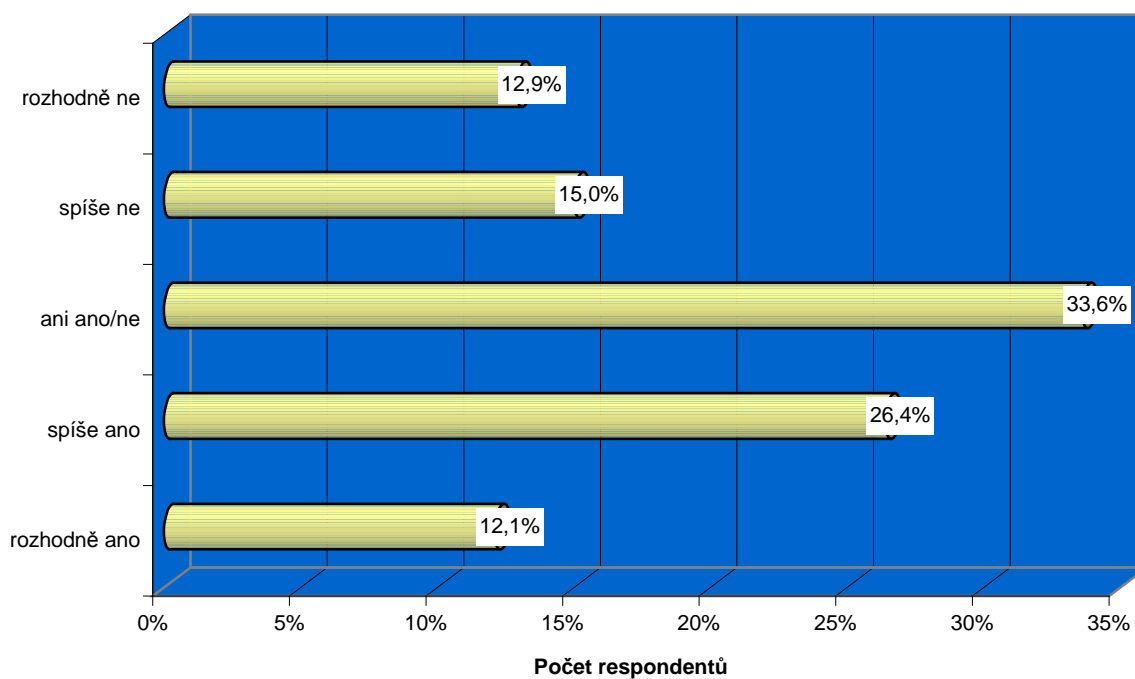
Graf 13: Život single je v pořádku

Zdroj: Vlastní výzkum

Rozhodne-li se někdo žít tzv. single, je to v pořádku, záleží jen na jeho rozhodnutí. Tuto větu plně odsouhlasilo 48 (34,3 %) respondentů a 36 (25,7 %) spíše odsouhlasilo. S větou ani nesouhlasilo ani souhlasilo. S větou spíše nesouhlasilo 16 (11,4 %) dotázaných a plně s ní nesouhlasilo 8 (5,7 %) respondentů.

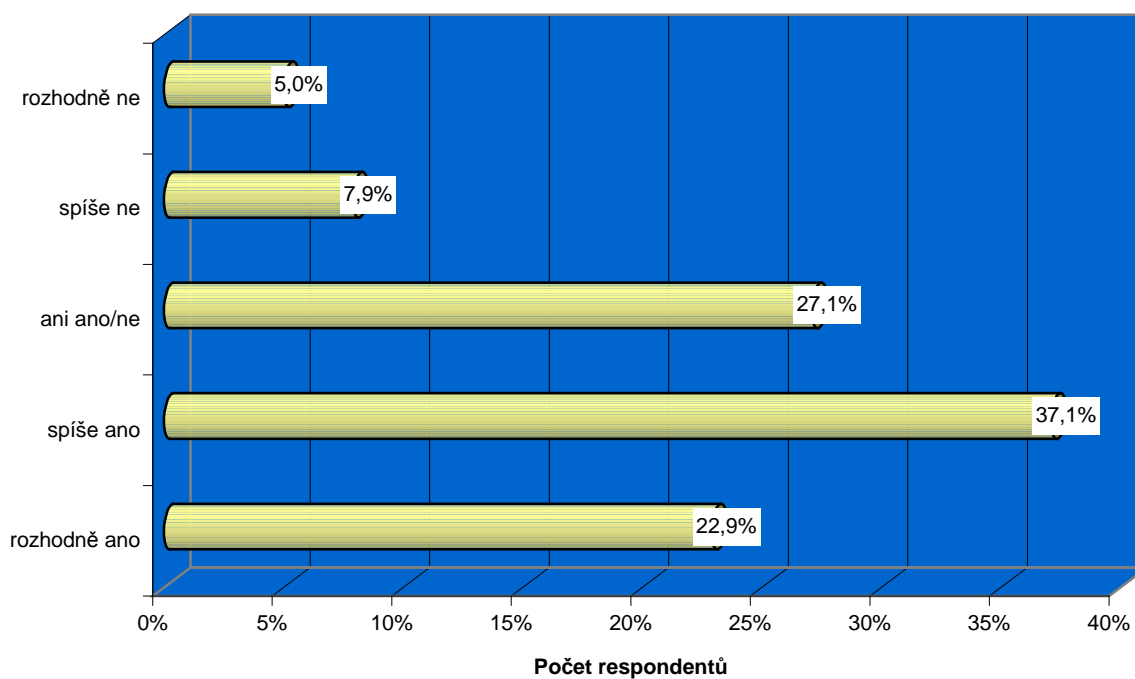
Graf 14: Žena má zajišťovat provoz domácnosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Že má žena v rodině zajišťovat zejména provoz domácnosti, tzn. vaření, péče o ošacení, úklid, a starat se o děti, ani neodsouhlasilo ani odsouhlasilo 47 (33,6 %) dotázaných. Spíše souhlasilo 37 (26,4 %) a spíše nesouhlasilo 21 (15 %) respondentů. S větou plně nesouhlasilo 18 (12,9 %) dotázaných a 17 (12,1 %) úplně souhlasilo.

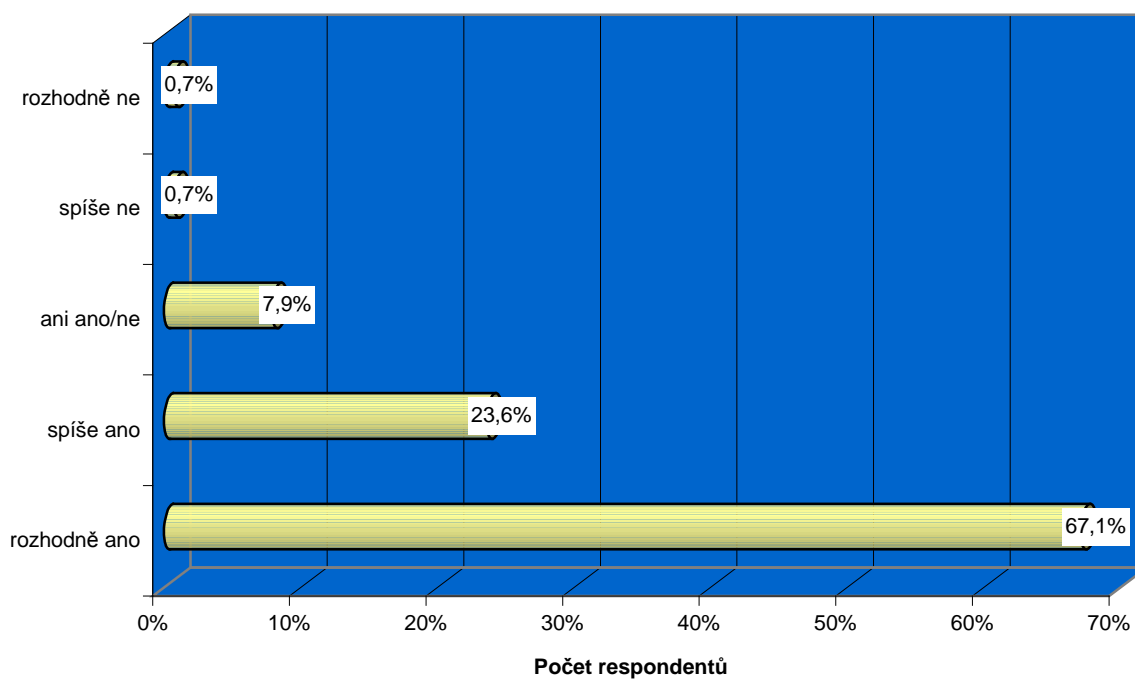
Graf 15: Muž má rodinu zabezpečit finančně

Zdroj: Vlastní výzkum

S tvrzením, že muž má zabezpečovat rodinu finančně, tzn. chodit do zaměstnání a vydělávat peníze, spíše souhlasilo 52 (37,1 %) respondentů, ani nesouhlasilo ani souhlasilo 38 (27,1 %) a úplně souhlasilo 32 (22,9 %) dotázaných. Spíše nesouhlasilo 11 (7,9 %) a úplně nesouhlasilo 7 (5,0 %) respondentů.

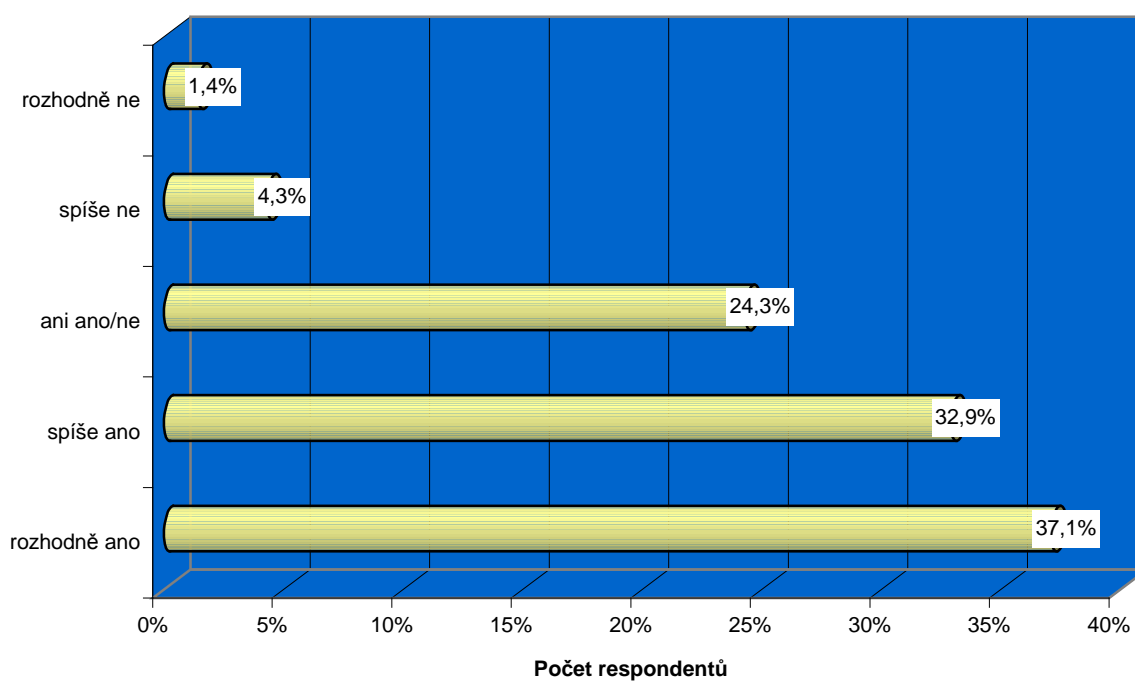
Graf 16: Muž i žena se podílejí na péči o rodinu rovným dílem

Zdroj: Vlastní výzkum

S tím, že je správné, pokud se žena i muž podílejí na chodu domácnosti, péči o děti a finančním zabezpečení rodiny rovným dílem, vyjádřilo úplný souhlas 94 (67,1 %) dotázaných. Spíše souhlasilo 33 (23,6 %) respondentů, ani nesouhlasilo ani souhlasilo 11 (7,9 %). Úplný nesouhlas i částečný nesouhlas vyjádřil vždy 1 (0,7 %) respondent.

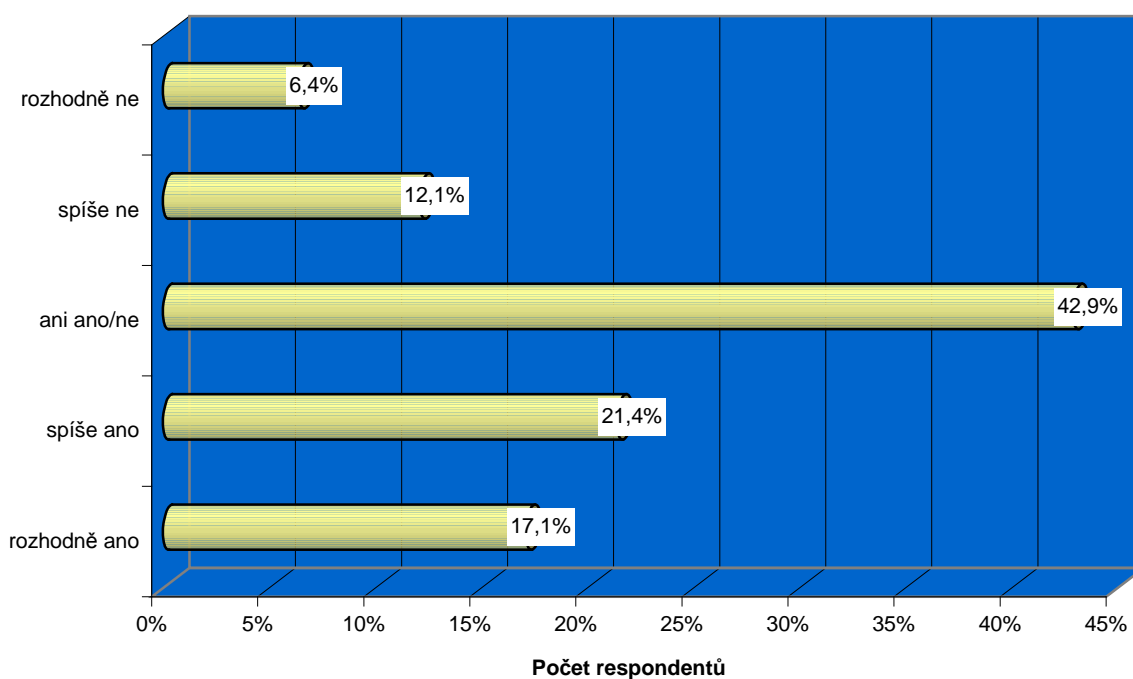
Graf 17: Rodina je důležitější než kariéra

Zdroj: Vlastní výzkum

S větou, že je v životě důležitější rodina než kariéra, úplně souhlasilo 52 (37,1 %) dotázaných a spíše souhlasilo 46 (32,9 %). Celkem 34 (24,3 %) respondentů ani nesouhlasilo ani souhlasilo, spíše negativně se vyjádřilo 6 (4,3 %) respondentů a úplně nesouhlasili 2 (1,4 %).

Graf 18: Uzavření předmanželské smlouvy

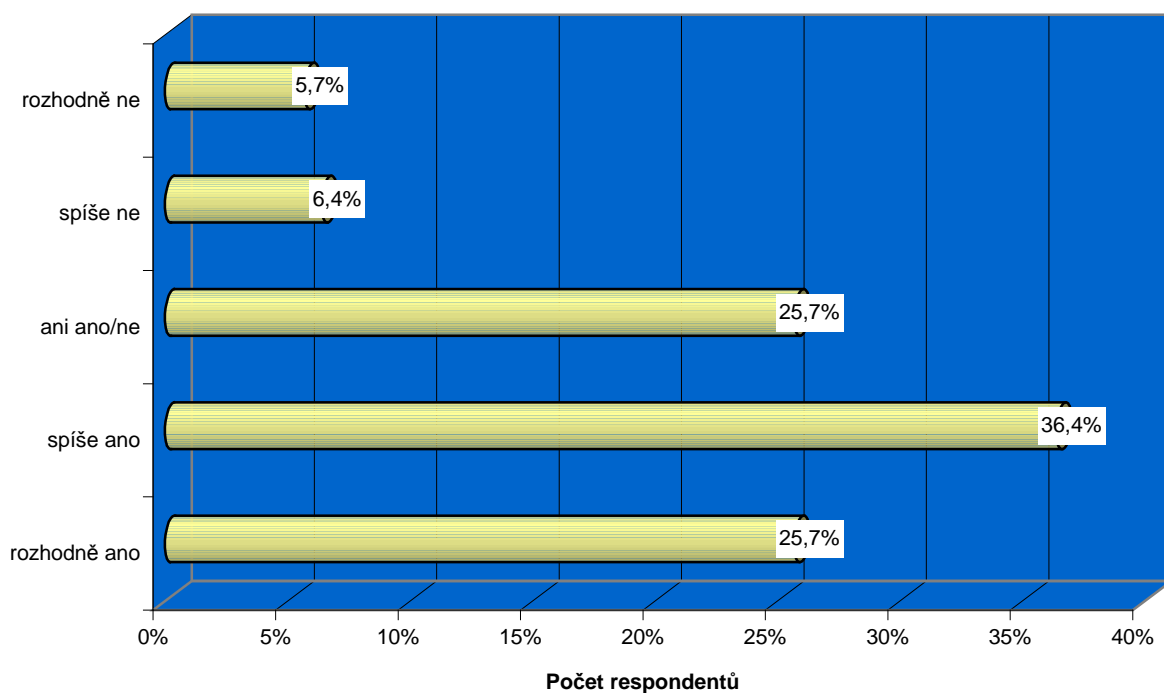

Zdroj: Vlastní výzkum

U výroku, že by partneři před uzavřením manželství měli uzavřít předmanželskou smlouvu, se 60 (42,9 %) respondentů vyjádřilo, že neví, tzn. ani nesouhlasilo ani souhlasilo. Spíše s ním souhlasilo 30 (21,4 %) dotázaných a úplně souhlasilo 24 (17,1 %). S výrokem spíše nesouhlasilo 17 (12,1 %) respondentů a úplný nesouhlas vyjádřilo 9 (6,4 %) respondentů.

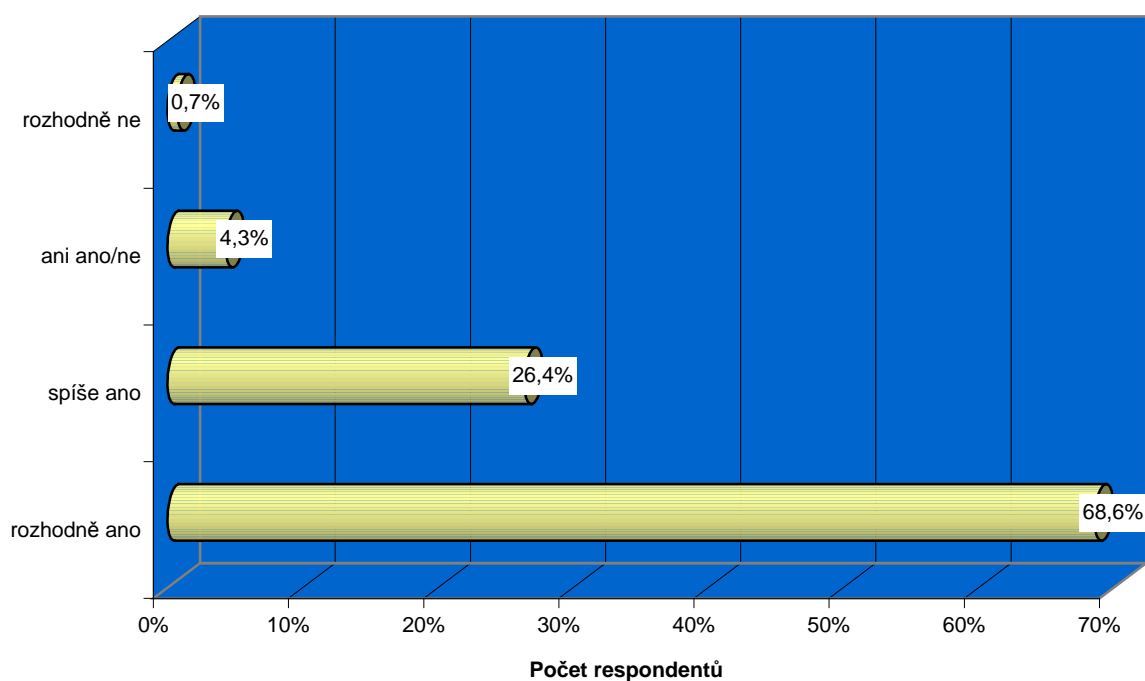
Graf 19: Dítě je naplněním života

Zdroj: Vlastní výzkum

Mít dítě znamená naplnění života. S tímto tvrzením spíše souhlasilo 51 (36,4 %) dotázaných, úplně souhlasilo 36 (25,7 %) a rovněž 36 (25,7 %) respondentů se napsalo, že neví, tzn. ani nesouhlasili ani souhlasili. Celkem 9 (6,4 %) dotázaných s tvrzením spíše nesouhlasilo a úplně nesouhlasilo 8 (5,7 %).

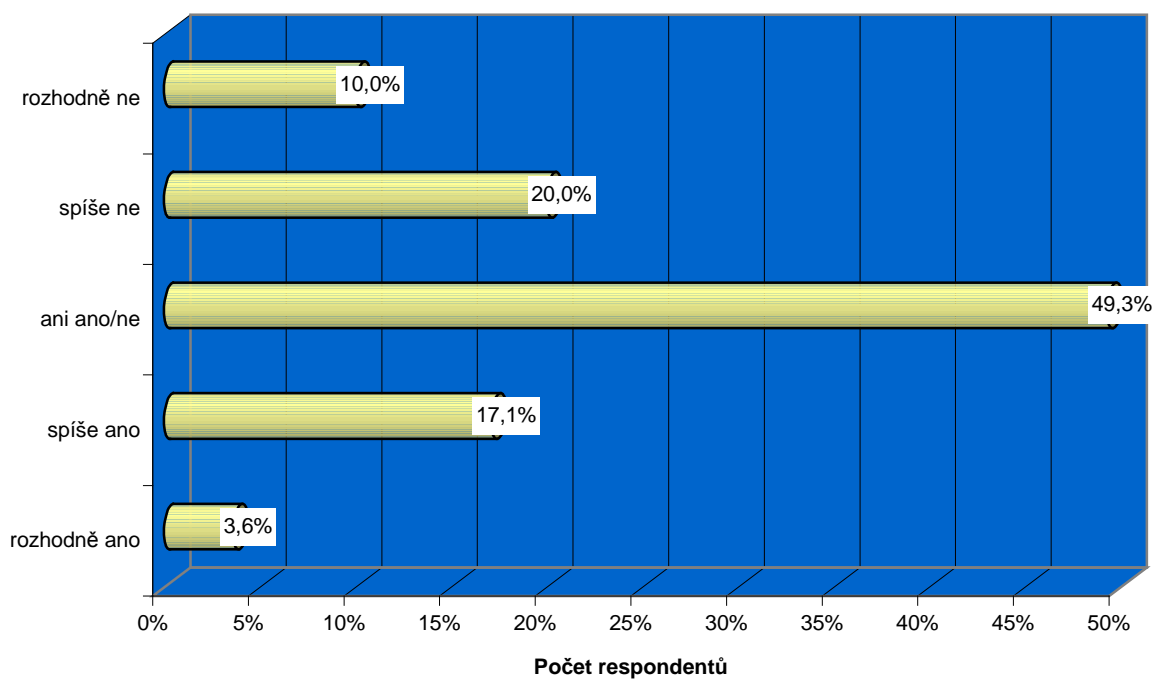
Graf 20: V manželství je nejdůležitější vzájemná láska

Zdroj: Vlastní výzkum

S větou, že v manželství je nejdůležitější vzájemná láska mezi manžely, zcela souhlasilo 96 (68,6 %) respondentů a spíše s ní souhlasilo 37 (26,4 %) dotázaných. Ani nesouhlas ani souhlas vyjádřilo 6 (4,3 %) respondentů a úplně nesouhlasil 1 (0,7 %). Žádný z dotázaných nevybral možnost částečného nesouhlasu, tzn. spíše nesouhlasím.

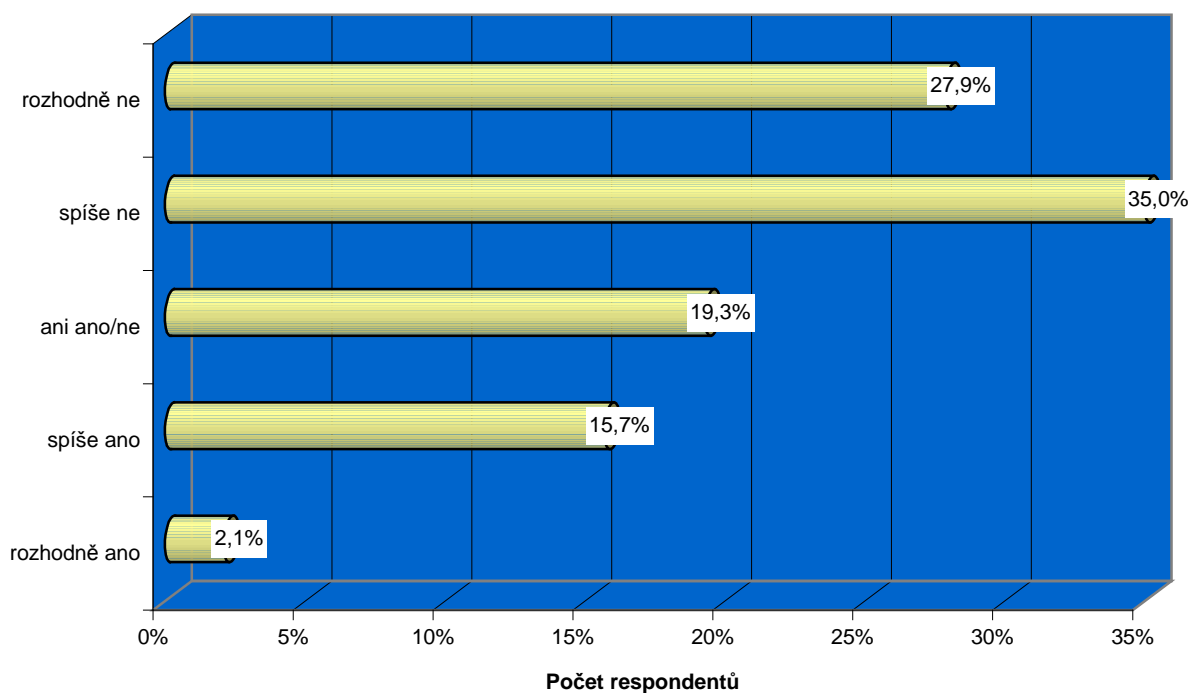
Graf 21: Partneři starší 40 let by neměli mít miminko

Zdroj: Vlastní výzkum

S tvrzením, že manželé či partneři starší 40 let by už neměli mít miminko, uvedlo 69 (49,3 %) respondentů, že neví, tzn. ani nesouhlasili ani souhlasili. Spíše s ním nesouhlasilo 28 (20,0 %) dotázaných a naopak spíše souhlasilo 24 (17,1 %). Úplně nesouhlasilo 14 (10,0 %) respondentů a pouze 5 (3,6 %) souhlasilo úplně.

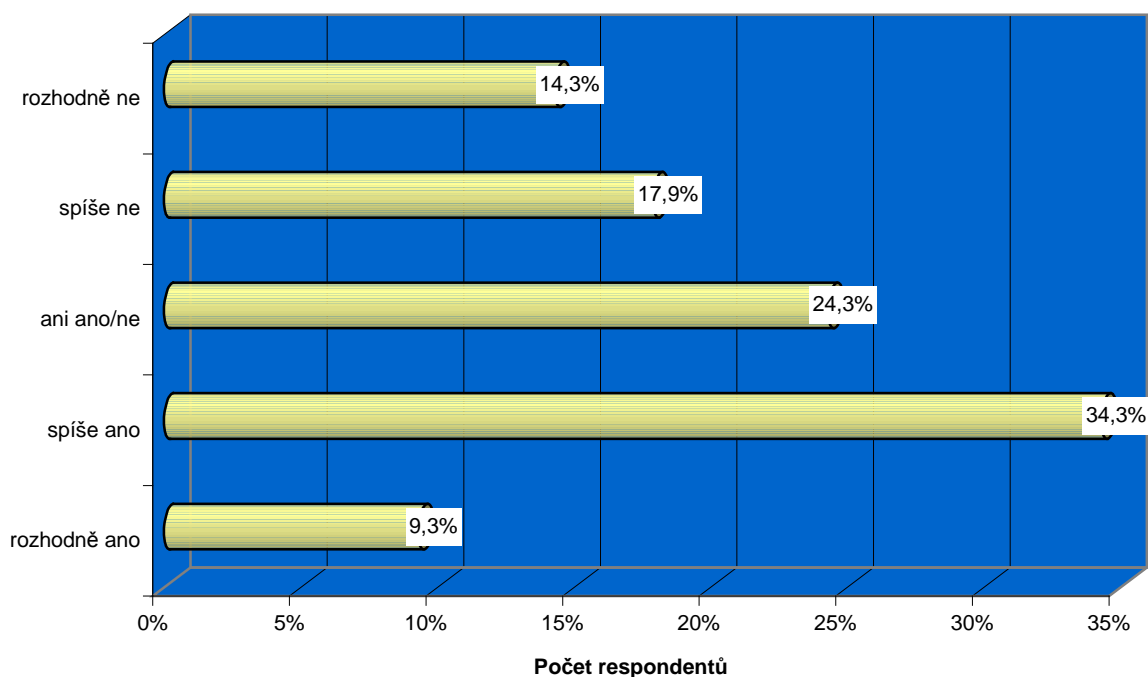
Graf 22: Manželství je zastaralá forma soužití a zanikne

Zdroj: Vlastní výzkum

Částečný nesouhlas s tím, že je manželství zastaralá forma soužití a v budoucnosti zanikne, vyjádřilo 49 (35,0 %) respondentů a 39 (27,9 %) spíše nesouhlasilo. Ani nesouhlasilo ani souhlasilo 27 (19,3 %) dotázaných, částečně souhlasilo 22 (15,7 %) a úplně souhlasili pouze 3 (2,1 %) respondenti.

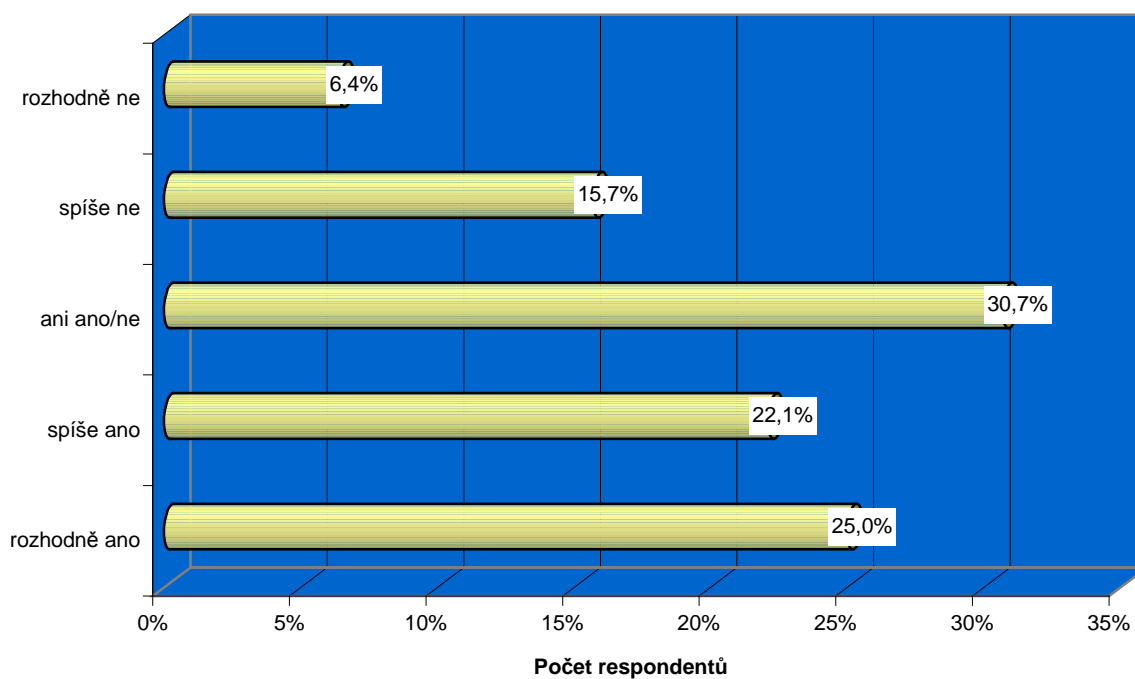
Graf 23: Rozvod jako jediné řešení velkých neshod v manželství

Zdroj: Vlastní výzkum

Pokud jsou v manželství velké neshody, je rozvod jediným správným řešením. U tohoto tvrzení 48 (34,3 %) dotázaných uvedlo, že spíše souhlasí a že neví, tj. ani nesouhlasili ani souhlasili, napsalo 34 (24,3 %) respondentů. Spíše nesouhlasilo 25 (17,9 %) dotázaných a zcela nesouhlasilo 20 (14,3 %). Pouze 13 (9,3 %) respondentů s tvrzením úplně souhlasilo.

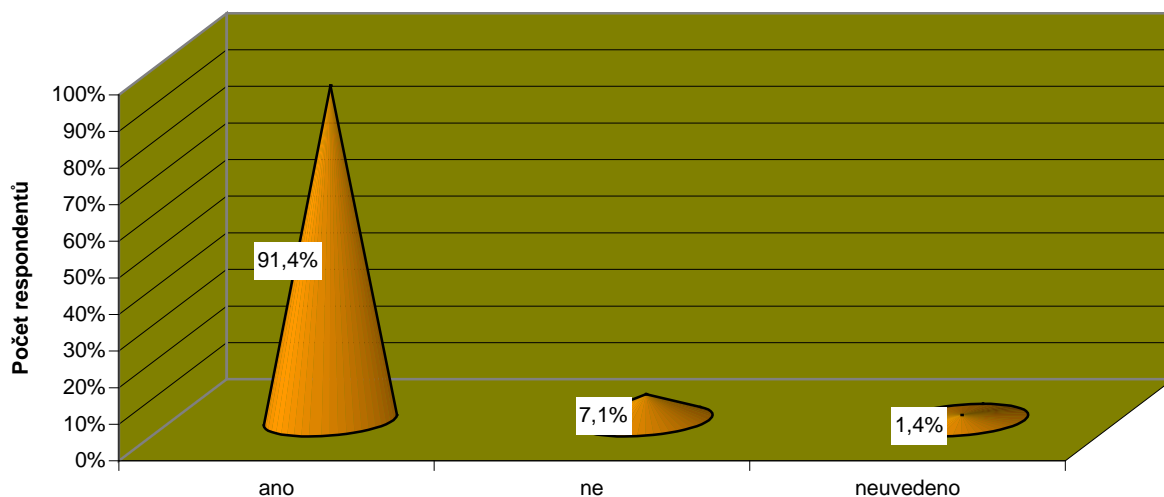
Graf 24: Jeden rodič vychovává dobře své dítě

Zdroj: Vlastní výzkum

U výroku, že jeden rodič v neúplné rodině dokáže dobře vychovat své dítě (děti), se 43 (30,7 %) respondentů vyjádřilo, že neví. Úplně s ním souhlasilo 35 (25,0 %) dotázaných a 31 (22,1 %) spíše souhlasilo. S tvrzením spíše nesouhlasilo 22 (15,7 %) respondentů a pouze 9 (6,4 %) nesouhlasilo úplně.

Graf 25: Prarodiče jsou důležití

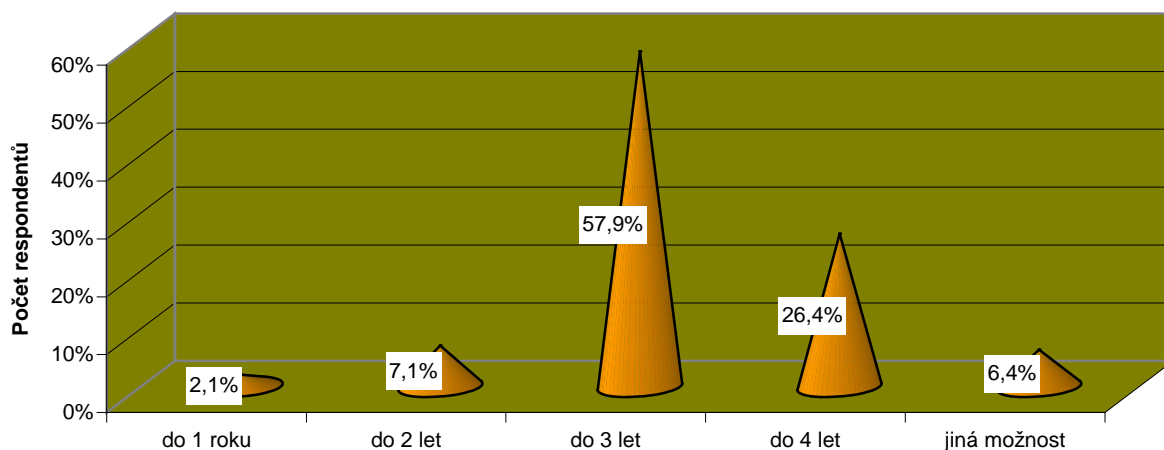

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, zda jsou v rodině důležití prarodiče a proč, odpovědělo kladně 128 (91,4 %) respondentů, pouze 10 (7,1 %) se vyjádřilo negativně a na otázku vůbec neodpověděli 2 (1,4 %) dotázaní.

Jako důvod důležitosti prarodičů nejvíce respondentů uvádělo pomoc rodičům při výchově a hlídání dětí, dále že jsou součástí rodiny, předávají vnoučatům životní zkušenosti, dávají jim lásku a pomocnou ruku v nesnázích, anebo že jsou důležití kvůli rozmazlování. Dotázaní, kteří nepovažovali prarodiče za důležité, nejčastěji uváděli jako důvod neshody se snachou či zetěm, nebo že to jde i bez nich.

Graf 26: Délka rodičovské dovolené – dle věku dítěte

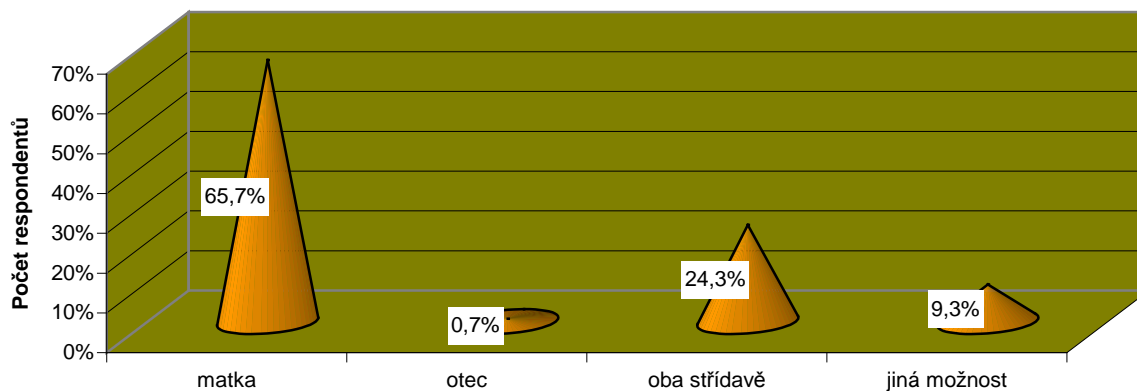

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky: „Do kolika let věku dítěte by s ním měl být rodič doma na rodičovské dovolené? Respondenti nejčastěji uváděli, že do 3 let, a to 81 (57,9 %) z nich. Variantu do 4 let označilo 37 (26,4 %) dotázaných. Odpověď do 2 let vybralo 10 (7,1 %) respondentů, jinou možnost uvedlo 9 (6,4 %) a 3 (2,1 %) dotázaní označili možnost do 1 roku. Respondenti, kteří označili jinou možnost, nejčastěji uváděli, že záleží na psychické zralosti dítěte a na zaměstnání rodičů.

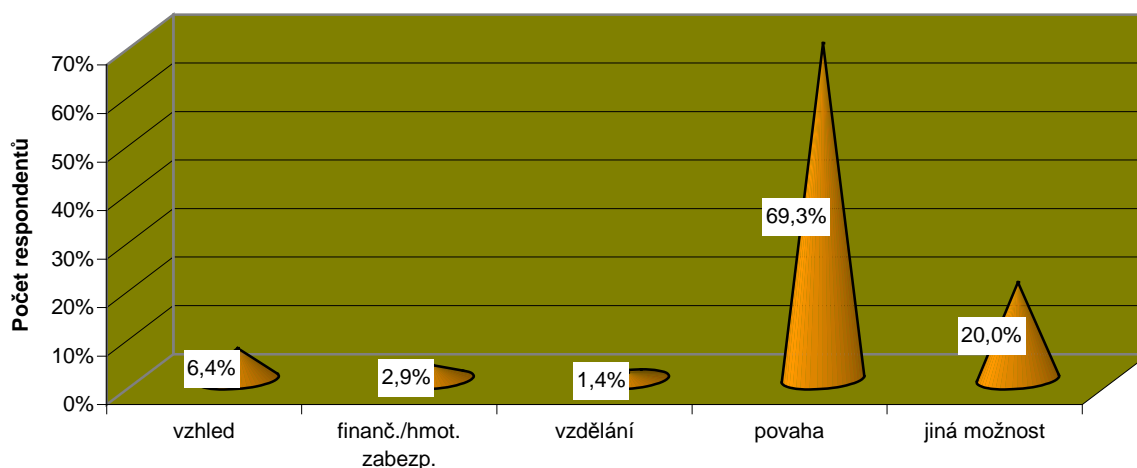
Graf 27: Rodič na rodičovské dovolené

Zdroj: Vlastní výzkum

Respondenti nejčastěji uváděli, že na rodičovské dovolené má být s dítětem matka. Tuto možnost označilo 92 (65,7 %) z nich. Ve 34 (24,3 %) případech se shodli, že by se měli na rodičovské dovolené vystřídat oba rodiče. Jinou možnost uvedlo 13 (9,3 %) dotázaných a pouze 1 (0,7 %) označil variantu otec. U jiné možnosti nejčastěji respondenti uváděli, že záleží na domluvě rodičů a také na výši příjmu ze zaměstnání.

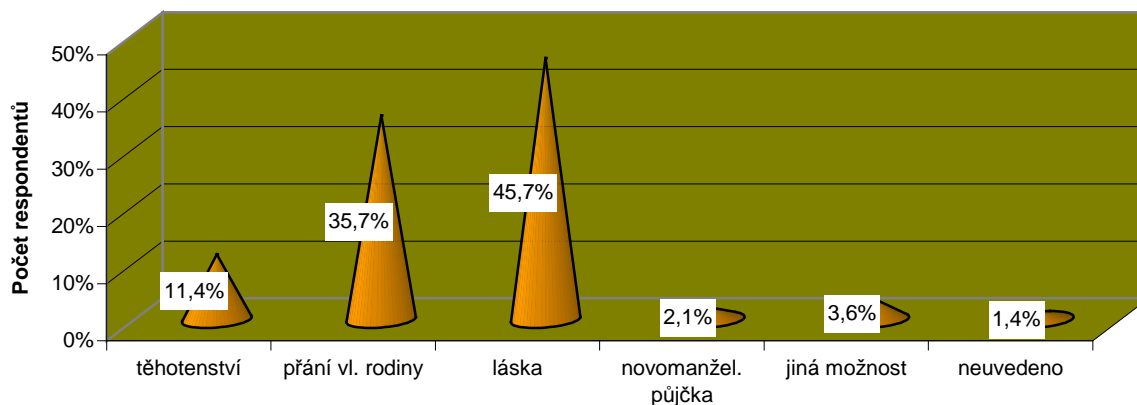
Graf 28: Priority při volbě životního partnera

Zdroj: Vlastní výzkum

V 97 (69,3 %) případech se respondenti shodli na skutečnosti, že při volbě životního partnera jsou nejdůležitější povahové vlastnosti. Jinou možnost označilo 28 (20,0 %) dotázaných. Podle 9 (6,4 %) respondentů je nejdůležitější vzhled, finanční a hmotné zabezpečení vybrali 4 (2,9 %) dotázaní a 2 (1,4 %) označili vzdělání. Respondenti, kteří vybrali jinou možnost, většinou nebyli schopni vybrat jen jednu možnost, a tak uvedli více variant z předchozí nabídky. Jiní psali, že je nejdůležitější láska a rovněž porozumění.

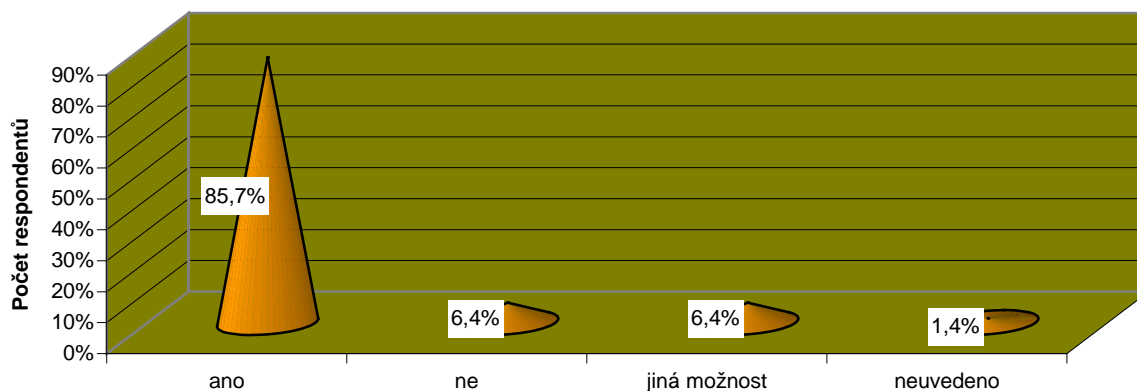
Graf 29: Nejčastější důvod k uzavření manželství

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle 64 (45,7 %) respondentů je nejčastějším důvodem k uzavření manželství vzájemná láska mezi partnery. Přání založit vlastní rodinu označilo 50 (35,7 %) dotázaných a neplánované těhotenství partnerky uvedlo 16 (11,4 %) respondentů. Jinou možnost označilo 5 (3,6 %) dotázaných, avšak tuto možnost neupřesnili. Možnost sjednání bezúročné novomanželské půjčky vybrali 3 (2,1 %) respondenti a 2 (1,4 %) neodpověděli vůbec.

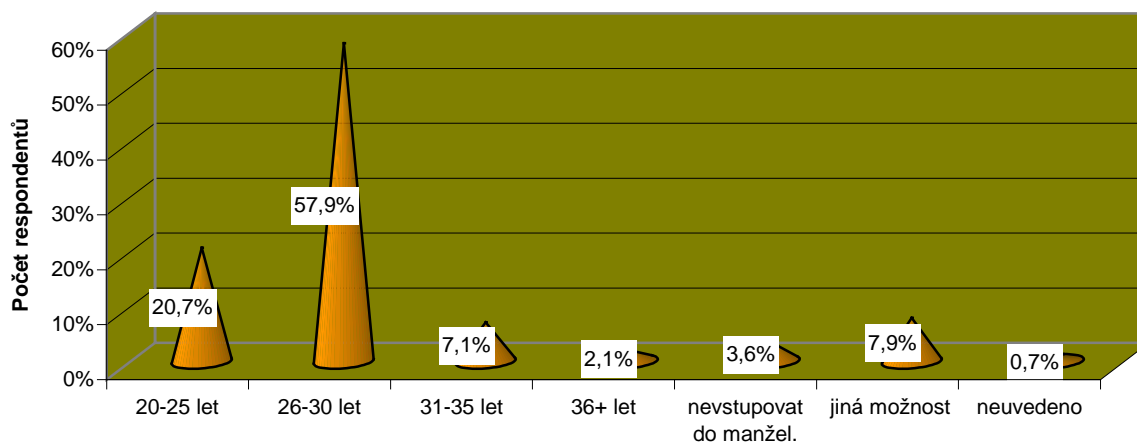
Graf 30: Při výchově syna je důležitá přítomnost otce

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 120 (85,7 %) dotázaných se domnívá, že při výchově syna je důležitá přítomnost otce. Opačný názor má 9 (6,4 %) respondentů, rovněž 9 (6,4 %) uvedlo jinou možnost a 2 (1,4 %) neodpověděli vůbec. Dotázaní odpovídající kladně nejčastěji jako důvod důležitosti otce při výchově syna uváděli, že je pro něj vzorem, nebo že si spolu lépe rozumí, anebo že z otce má syn větší respekt než z matky. Respondenti, kteří odpověděli záporně svůj názor odůvodnili tím, že na přítomnosti otce při výchově syna nezáleží, nebo že mužský vzor lze nahradit jiným členem rodiny. Ti, kteří vybrali jinou možnost, psali, že záleží na postoji matky k výchově, nebo že je otec důležitý i při výchově dcery.

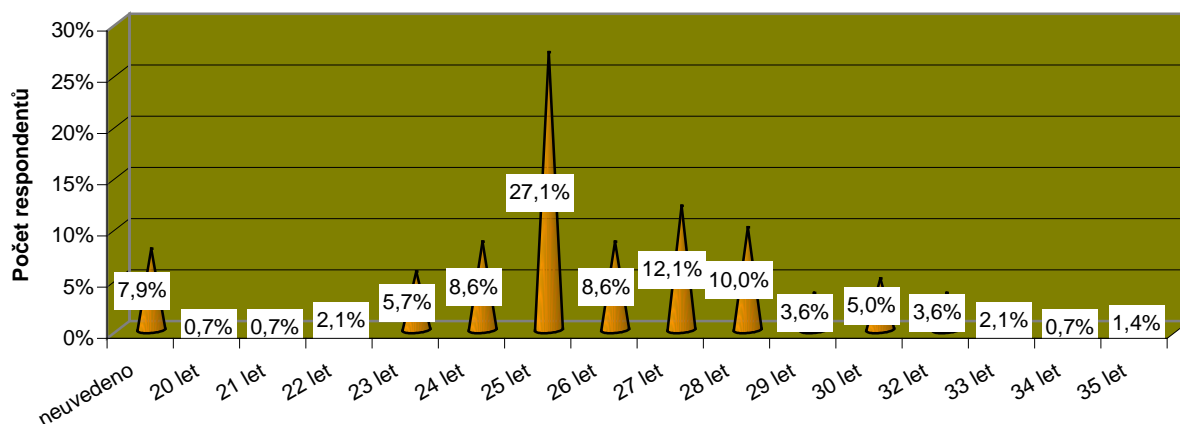
Graf 31: Věk vhodný ke vstupu do manželství

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, v jakém věku je v dnešní době vhodné vstupovat do manželství, odpovědělo 81 (57,9 %) respondentů, že ve 26-30 letech. Variantu 20-25 let vybralo 29 (20,7 %) dotázaných. Jinou možnost uvedlo 11 (7,9 %) respondentů a možnost 31-35 let označilo 10 (7,1 %) dotázaných. Variantu, že není vhodné vstupovat do manželství, vybralo 5 (3,6 %) respondentů, věk 36 a více let uvedli 3 (2,1 %) a na otázku neodpověděl 1 (0,7 %) dotázaný. U jiné možnosti respondenti uváděli, že na věku nezáleží, nebo že rozhodnutí je na každém člověku, anebo když lidé chtějí či musí.

Graf 32: Ideální věk matky na dítě

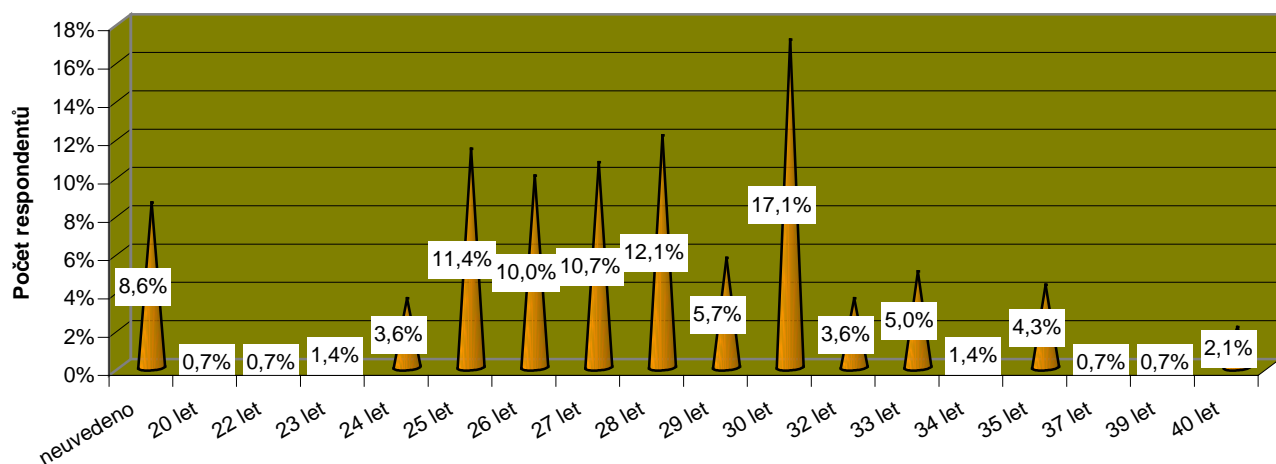

Zdroj: Vlastní výzkum

U otevřené otázky „V kolika letech rodičů je ideální mít dítě a proč?“ respondenti nejčastěji uváděli jako ideální věk matky 25 let a to v 38 (27,1 %) případech. Druhou nejčastější odpovědí byl věk 27 let, u 17 (12,1 %) dotázaných, věk 28 let napsalo 14 (10,0 %) respondentů. Další poměrně častou odpovědí byl věk 24 a 26 let, kterou napsalo shodně 12 (8,6 %) dotázaných. Na otázku neodpovědělo 11 (7,9 %) respondentů, dalších 8 (5,7 %) napsalo věk 23 let a věk 30 let uvedlo 7 (5,0 %) dotázaných. Ostatní uváděné věkové kategorie se objevily v nevysokém počtu, proto nebyly v popisu zmíněny, vyplývají z grafického znázornění.

Uvedený věk matky respondenti nejčastěji zdůvodňovali zralostí a životními zkušenostmi, fyziologickou připraveností organismu – důležitou pro zdravý vývoj plodu a tím, že v mladším věku má žena více síly, aby těhotenství, porod a péči o dítě zvládla.

Graf 33: Ideální věk otce na dítě

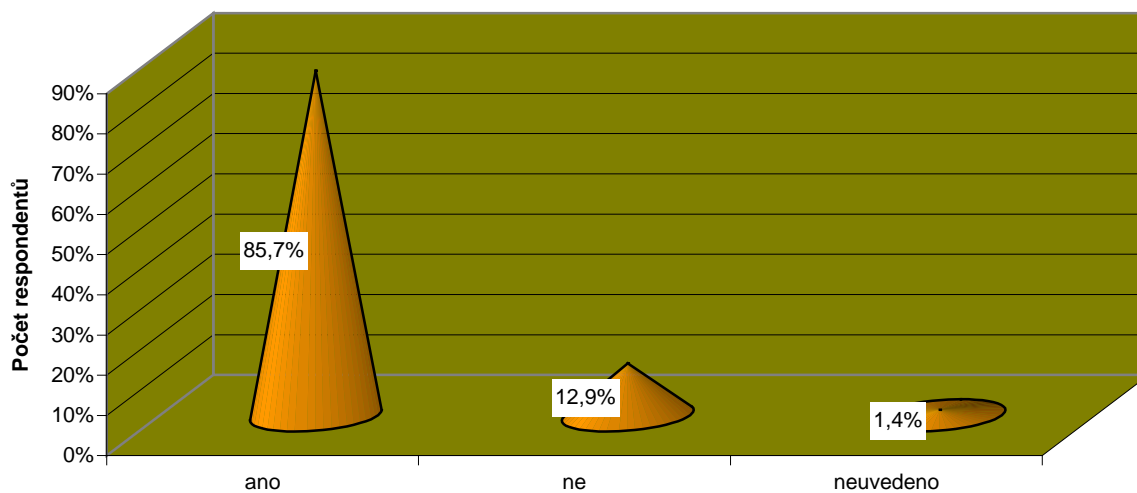

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejvíce respondentů uvádělo jako ideální věk otce na dítě 30 let, ve 24 (17,1 %) případech. Věk 28 let napsalo 17 (12,1 %) dotázaných, dalších 16 (11,4 %) uvedlo věk 25 let. Odpověď 27 let poznamenalo 15 (10,7 %) respondentů a 14 (10,0 %) napsalo věk 26 let. Neodpovědělo 12 (8,6 %) dotázaných, věk 29 let uvedlo 8 (5,7 %) a věk 33 let 7 (5,0 %) respondentů. Na věku 35 let se shodlo 6 (4,3 %) dotázaných a po 5 (3,6 %) respondentech uvedlo věk 24 a 32 let. Ostatní uváděné věkové kategorie se objevily v nevysokém počtu, proto nebyly v popisu zmíněny, vyplývají z grafického znázornění.

Uvedený věk otce respondenti nejčastěji zdůvodňovali zralostí a životními zkušenostmi a finančním a hmotným zabezpečením.

Graf 34: Sňatek respondentů v budoucnu

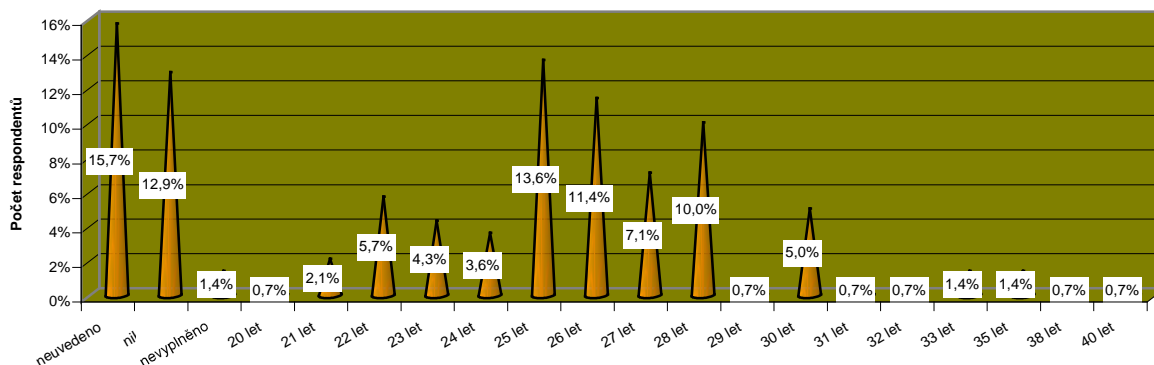

Zdroj: Vlastní výzkum

V budoucnu by se chtělo oženit či vdát 120 (85,7 %) respondentů, záporně odpovědělo 18 (12,9 %) dotázaných. Neodpověděli 2 (1,4 %) dotázaní. Respondenti, kteří nechtějí uzavřít manželství, jako důvod nejčastěji uváděli, že se nechtějí vázat, anebo že jim více vyhovuje nesezdané soužití v jedné domácnosti, protože se mohou věnovat více kariéře.

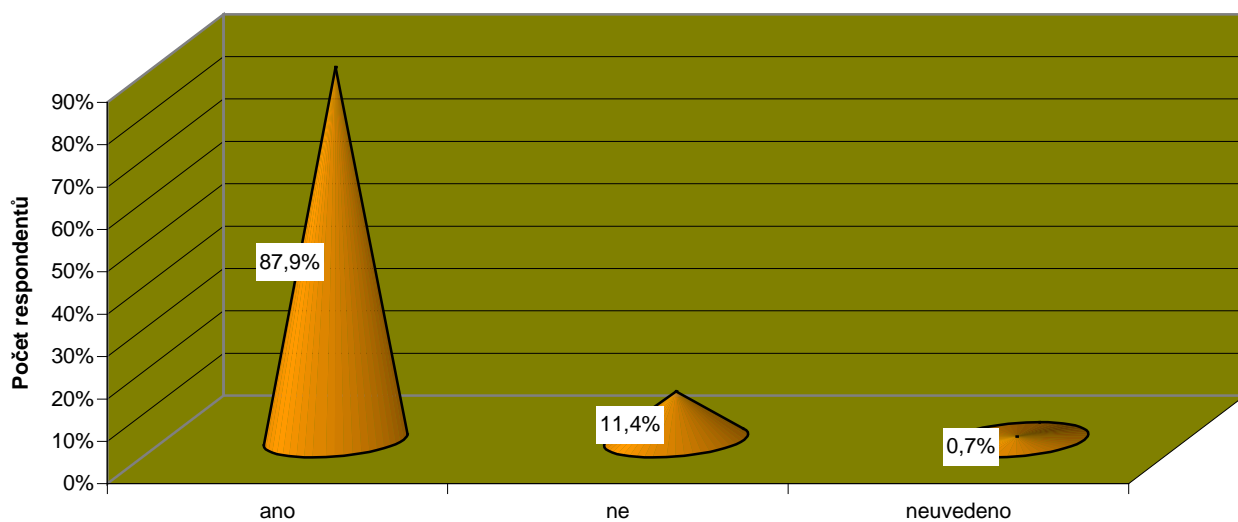
Graf 35: Věk respondentů při jejich budoucím sňatku

Zdroj: Vlastní výzkum

Věk, ve kterém by chtěli uzavřít sňatek, neuvdalo 22 (15,7 %) respondentů. Nejvíce dotázaných by chtělo uzavřít manželství v 25 letech, 19 (13,6 %). V 16 (11,4 %) případech se respondenti shodli na věku 26 let, 28 let uvedlo 14 (10,0 %) dotázaných. Ve 27 letech by chtělo sňatek uzavřít 10 (7,1 %) respondentů, v 8 (5,7 %) případech se shodli na 22 letech. Ve 30 letech by chtělo vstoupit do manželství 7 (5,0 %) dotázaných, ve 23 letech 6 (4,3 %) a ve věku 24 let 5 (3,6 %) respondentů. Ostatní uváděné věkové kategorie se objevily v nevysokém počtu, proto nebyly v popisu zmíněny, vyplývají z grafického znázornění.

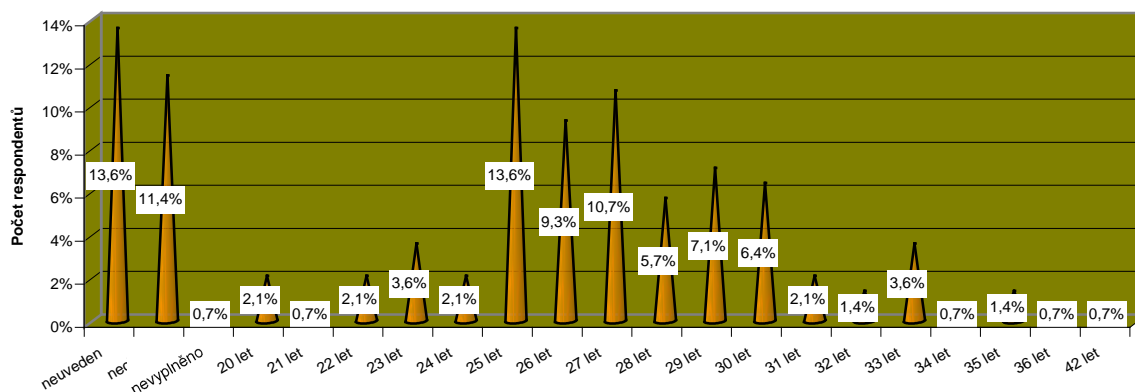
Graf 36: Přání mít v budoucnu děti

Zdroj: Vlastní výzkum

V budoucnu chce mít 123 (87,9 %) dotázaných dětí a naopak děti nechce 16 (11,4 %) respondentů. Neodpověděl 1 (0,7 %) respondent. Dotázaní, kteří děti nechtějí, jako důvod uváděli, že je nemají rádi – nevidí v nich žádný smysl, nebo nechtějí mít starosti s výchovou.

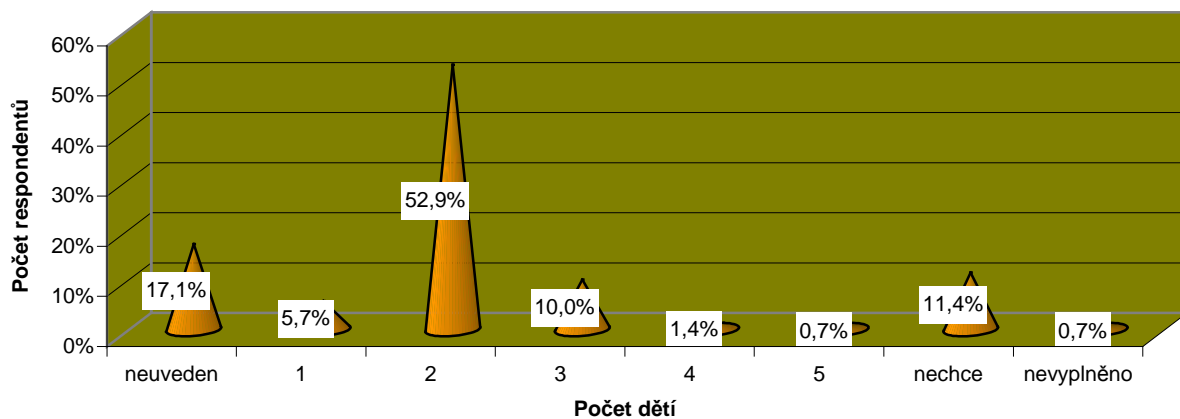
Graf 37: Věk, ve kterém chtějí mít respondenti děti

Zdroj: Vlastní výzkum

Věk, kdy by chtěli mít děti, neuvvedlo 19 (13,6 %) respondentů, tentýž počet dotázaných se shodl na věku 25 let. Ve 27 letech by si dítě přálo 15 (10,7 %) respondentů, ve 26 letech 13 (9,3 %) a na věku 29 let se shodlo 10 (7,1 %) dotázaných. Ve 30 letech by chtělo mít dítě 9 (6,4 %) respondentů, 8 (5,7 %) uvedlo věk 28 let. Po 5 (3,6 %) dotázaných napsalo věk 23 a 33 let. Ostatní uváděné věkové kategorie se objevily v nevysokém počtu, proto nebyly v popisu zmíněny, vyplývají z grafického znázornění.

Graf 38: Počet dětí, který chtějí respondenti mít

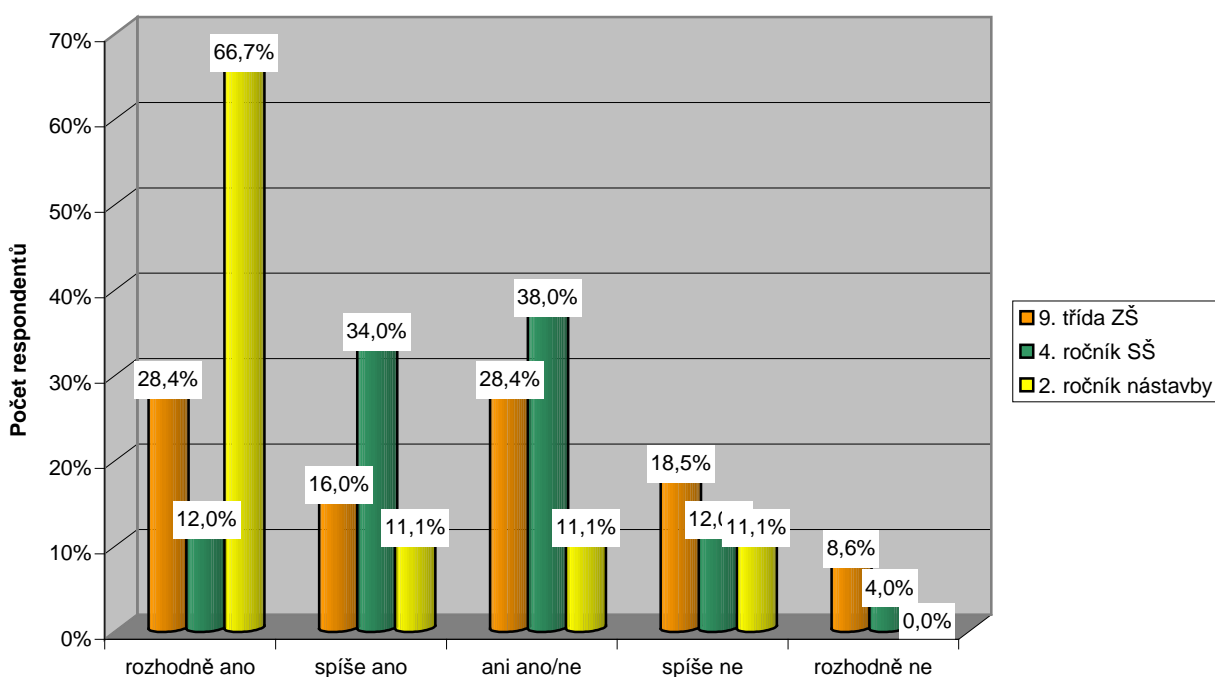
Zdroj: Vlastní výzkum

Nejčastěji respondenti uváděli, že by chtěli mít 2 děti, 74 (52,9 %) z nich. Ve 24 (17,1 %) případech počet dětí neuvodli. Tři děti by chtělo mít 14 (10,0 %) dotázaných, pouze 1 dítě by si přálo 8 (5,7 %) respondentů. Čtyři děti napsali 2 (1,4 %) dotázaní, pět dětí by chtěl 1 (0,7 %) a neodpověděl 1 (0,7 %) respondent.

Statisticky významné rozdíly ve výsledcích dle věku, pohlaví a vzdělání

Výzkum byl zaměřen na zjištění názorů žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ na tradiční systém rodiny. Dále jsem se zaměřila na porovnání odpovědí výše uvedených respondentů podle vzdělání, pohlaví a bydliště. V odpovědích respondentů byly zjištěny níže uvedené statisticky významné rozdíly.

Graf 39: Sám rodič dobře vychová své děti – dle stupně studia respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Statisticky významné rozdíly v závislosti na stupni studia respondentů vyšly u otázky č. 11, výroku „Jeden rodič v neúplné rodině dokáže dobře vychovat své dítě (děti).“

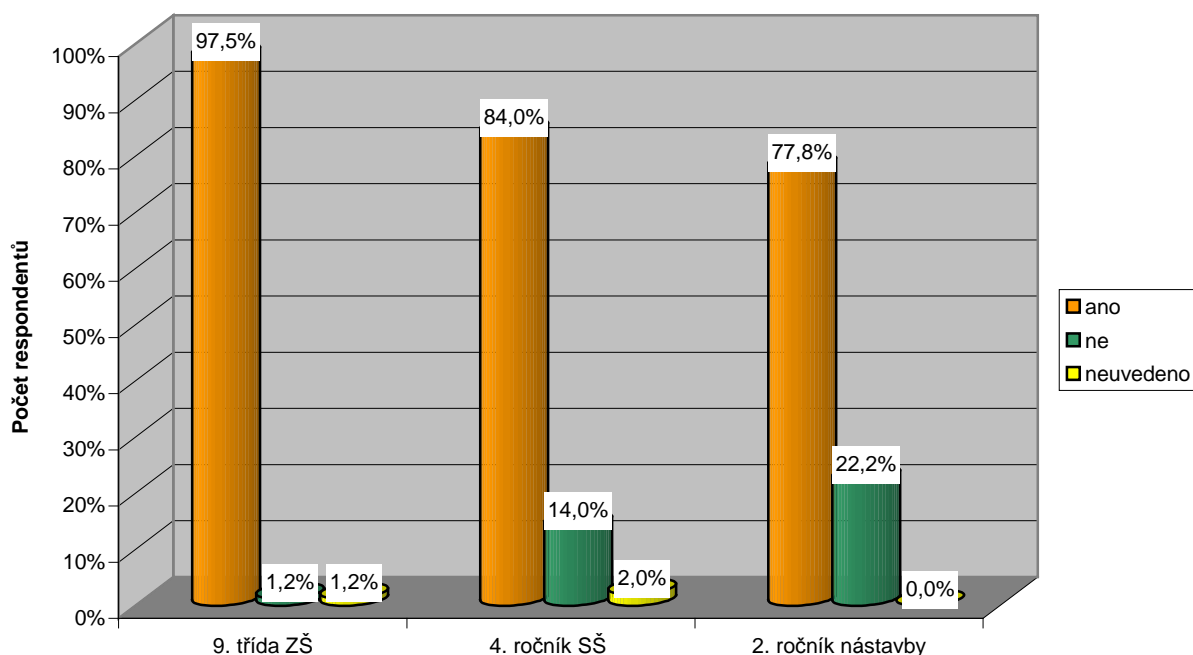
Respondenti z 9. tříd ZŠ s výrokem úplně souhlasili ve 23 (28,4 %) případech, tentýž počet nevyjádřil ani nesouhlas ani souhlas. Spíše nesouhlasilo 15 (18,5 %)

dotázaných žáků 9. tříd ZŠ a 13 (16,0 %) spíše souhlasilo. Pouze 7 (8,6 %) respondentů z 9. tříd ZŠ úplně nesouhlasilo.

Ze 4. ročníků SŠ nevyjádřilo ani nesouhlas ani souhlas 19 (38,0 %) dotázaných, spíše souhlasilo 17 (34,0 %) a 6 (12,0 %) respondentů s výrokem vyjádřilo úplný souhlas a stejný počet částečný nesouhlas. Úplně nesouhlasili 2 (4,0 %) dotázaní.

Respondenti z 2. ročníků nástavbového maturitního studia úplně souhlasili v 6 (66,7 %) případech. Spíše souhlasil 1 (11,1 %) respondent, rovněž 1 (11,1 %) nevyjádřil ani nesouhlas ani souhlas a 1 (11,1 %) spíše nesouhlasil.

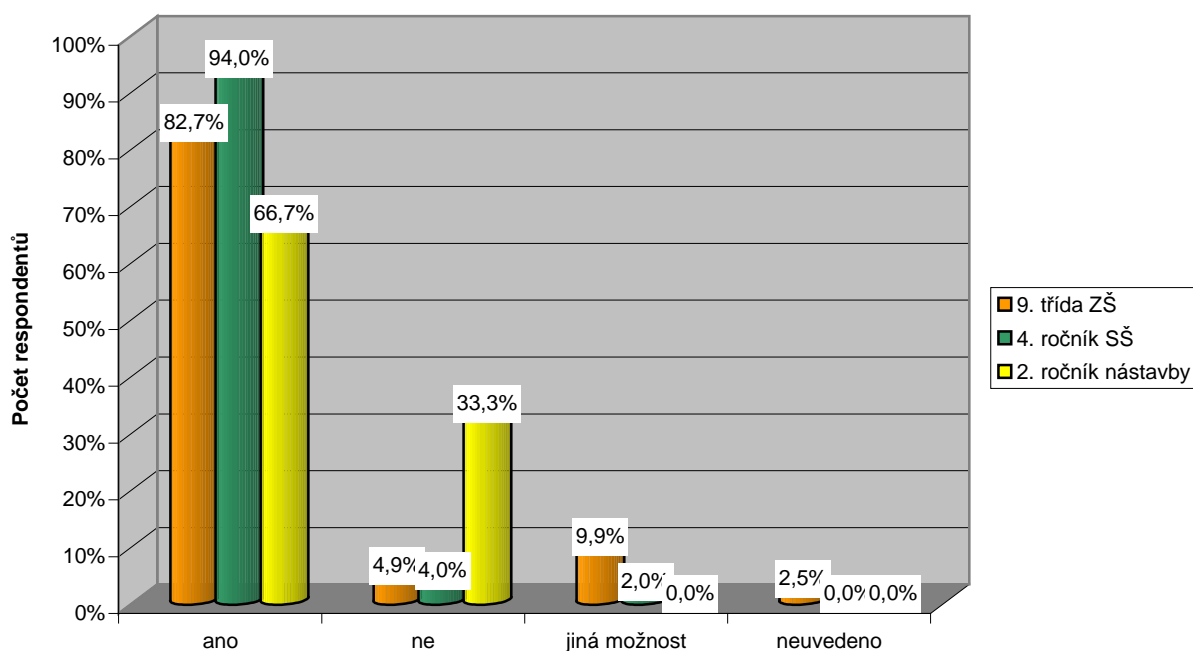
Graf 40: Důležitost prarodičů – dle stupně studia respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

S otázkou, jestli jsou v rodině důležití prarodiče, souhlasilo 79 (97,5 %) respondentů z 9. tříd ZŠ, 42 (84,0 %) ze 4. ročníků SŠ a 7 (77,8 %) dotázaných z 2. ročníků nástavbového maturitního studia. Naopak nesouhlasil pouze 1 (1,2 %) respondent z 9. třídy ZŠ, 7 (14,0 %) ze 4. ročníků SŠ a 2 (22,2 %) dotázaní z 2. ročníků nástavbového maturitního studia. Z 9. třídy ZŠ na otázku neodpověděl 1 (1,2 %) respondent a ze 4. ročníku SŠ neodpověděl také 1 (2,0 %) respondent. Respondenti z 9. tříd ZŠ i z maturitních ročníků SŠ se shodovali v odpovědích odůvodňujících jejich názor – viz graf 25.

Graf 41: Otec je důležitý při výchově syna – dle stupně studia respondentů

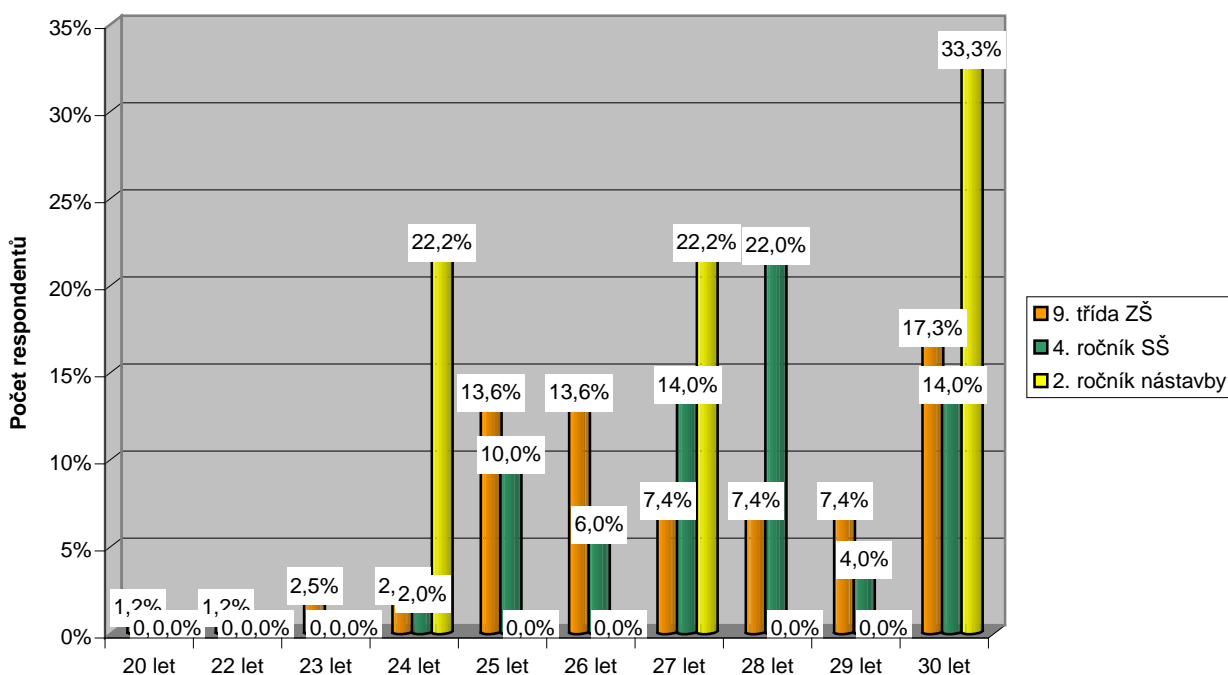

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku, zda je při výchově syna důležitá přítomnost otce, odpovědělo 67 (82,7 %) respondentů z 9. tříd ZŠ ano, ze 4. ročníků SŠ kladně odpovědělo 47 (94,0 %) dotázaných a z 2. ročníků nástavbového maturitního studia se kladně vyjádřilo 6 (66,7 %) respondentů. Zápornou odpověď napsali 4 (4,9 %) dotázaní z 9. tříd ZŠ, 2 (4,0 %) ze 4. ročníků SŠ a 3 (33,3 %) z 2. ročníků nástavbového maturitního studia. Jinou možnost uvedlo 8 (9,9 %) respondentů z 9. tříd ZŠ a 1 (2,0 %) ze 4. ročníku SŠ. Neodpověděli 2 (2,5 %) dotázaní z 9. tříd ZŠ. Respondenti z 9. tříd ZŠ i z maturitních ročníků SŠ se shodovali v odpovědích odůvodňujících jejich názor – viz graf 30.

Graf 42a: Ideální věk otce na dítě – dle stupně studia respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

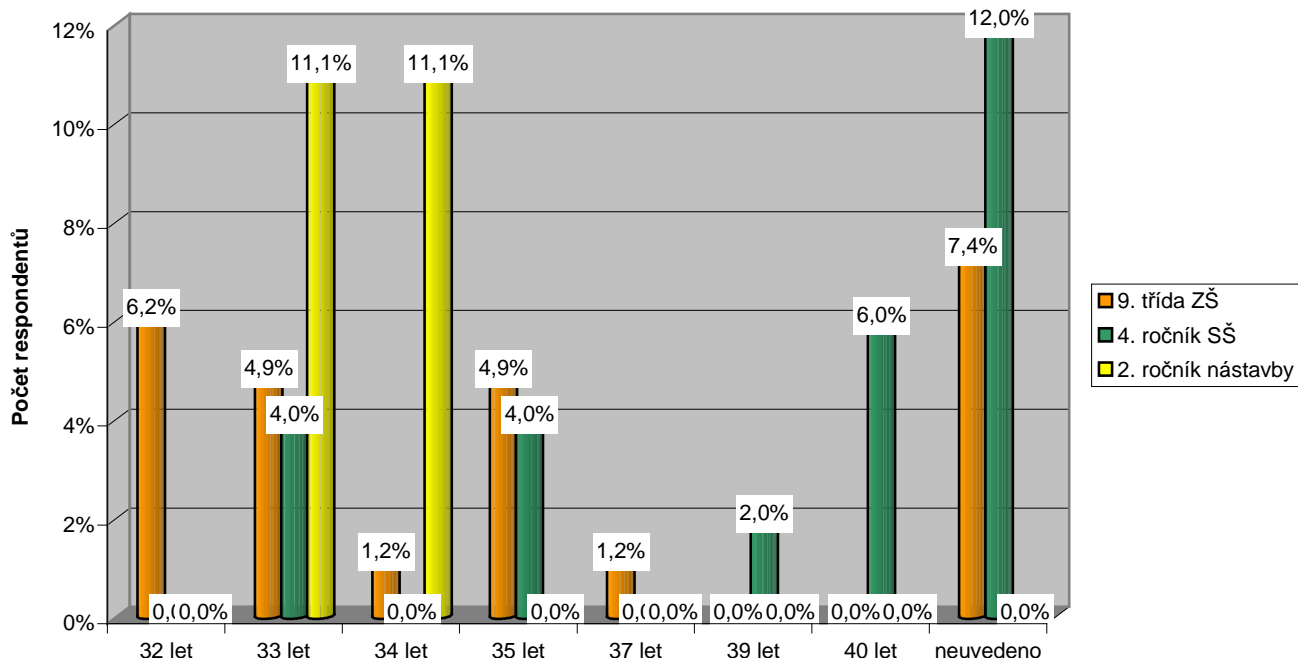
Z 9. tříd ZŠ uvedlo 14 (17,3 %) respondentů jako ideální věk otce na dítě 30 let, po 11 (13,6 %) dotázaných napsalo věk 25 a 26 let. Na věku 27, 28 a 29 let se shodlo 6 (7,4 %) respondentů.

Respondenti ze 4. ročníků SŠ uváděli v 11 (22,0 %) případech věk 28 let, na věku 27 a 30 let se shodlo 7 (14,0 %) dotázaných a 5 (10,0 %) napsalo jako ideální věk otce na dítě 25 let.

Z 2. ročníků nástavbového maturitního studia napsalo nejvíce respondentů věk 30 let, 3 (33,3 %). Na věku 24 let se shodli 2 (22,2 %) respondenti.

Respondenti z 9. tříd ZŠ i z maturitních ročníků SŠ se shodovali v odpovědích odůvodňujících jejich názor – viz graf 33.

Graf 42b: Ideální věk otce na dítě – dle stupně studia respondentů

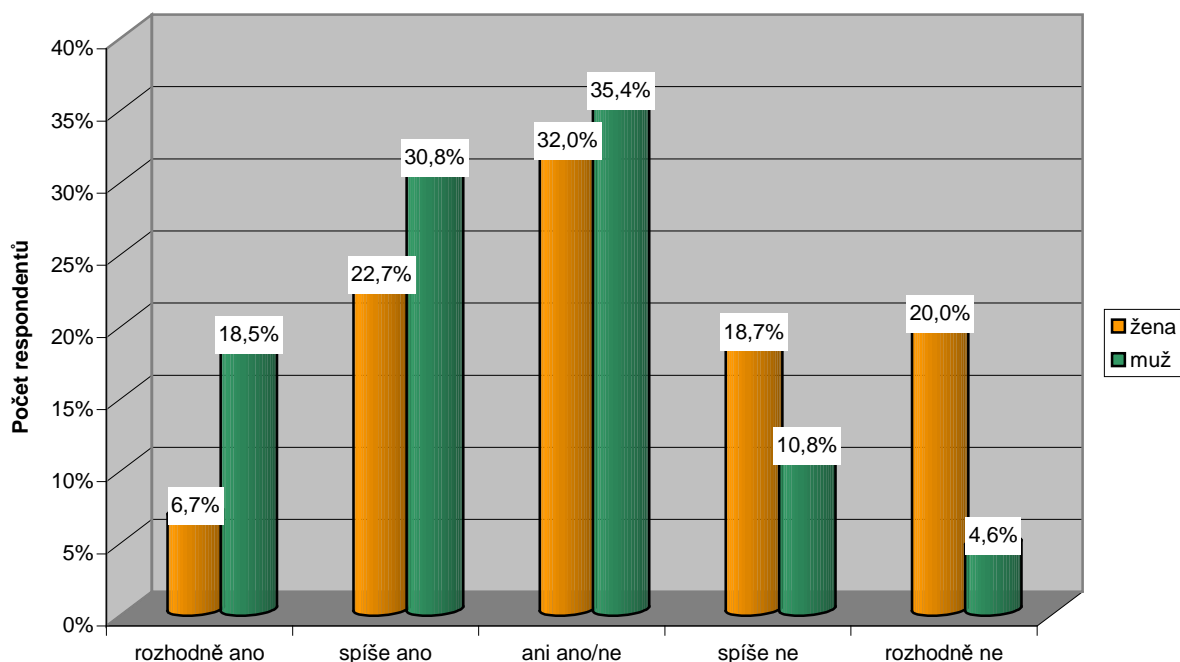

Zdroj: Vlastní výzkum

Další rozdíly v názorech na ideální věk otce byly patrné u věku 32 let, který respondenti z 9. tříd ZŠ uvedli v 5 (6,2 %) případech a ze zbývajících dvou skupin ho nevedl žádný z dotázaných. Věk 33 a 35 let napsali vždy 4 (4,9 %) respondenti z 9. tříd ZŠ. Respondenti ze 4. ročníků SŠ je napsali ve 2 (4,0 %) případech. Dotázaní z 2. ročníků nástavbového maturitního studia uvedli věk 33 let v 1 (11,1 %) případě, stejný počet z nich napsal věk 34 let. Z dotázaných studentů 4. ročníků SŠ napsali 3 (6,0 %) jako ideální věk otce na dítě 40 let, ze zbývajících dvou skupin tuto věkovou kategorii nevedl žádný z respondentů. Na otázku neodpovědělo 6 (7,4 %) dotázaných žáků z 9. tříd ZŠ a rovněž ze 4. ročníků SŠ neodpovědělo 6 (12,0 %) respondentů.

Respondenti z 9. tříd ZŠ i z maturitních ročníků SŠ se shodovali v odpovědích odůvodňujících jejich názor – viz graf 33.

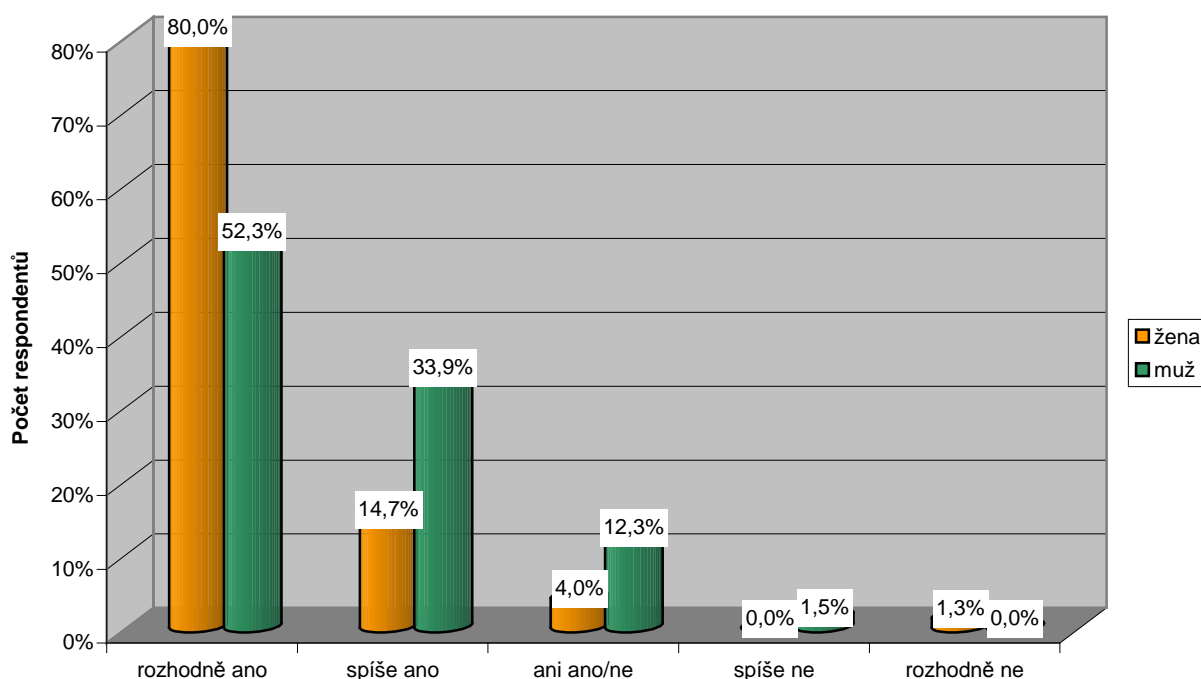
Graf 43: Žena má zajišťovat provoz domácnosti – dle pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Statisticky významné byly rozdíly v názorech respondentů v závislosti na pohlaví s výrokem „Žena má v rodině zajišťovat zejména provoz domácnosti – vaření, péče o ošacení, úklid – starat se o děti.“ Významné rozdíly byly v úplném souhlasu, který vyjádřilo 5 (6,7 %) žen a 12 (18,5 %) mužů a v úplném nesouhlasu – 15 (20,0 %) žen a 3 (4,6 %) muži. Rovněž v částečném nesouhlasu se objevily rozdíly mezi ženami a muži, 14 (18,7 %) žen a 7 (10,8 %) mužů.

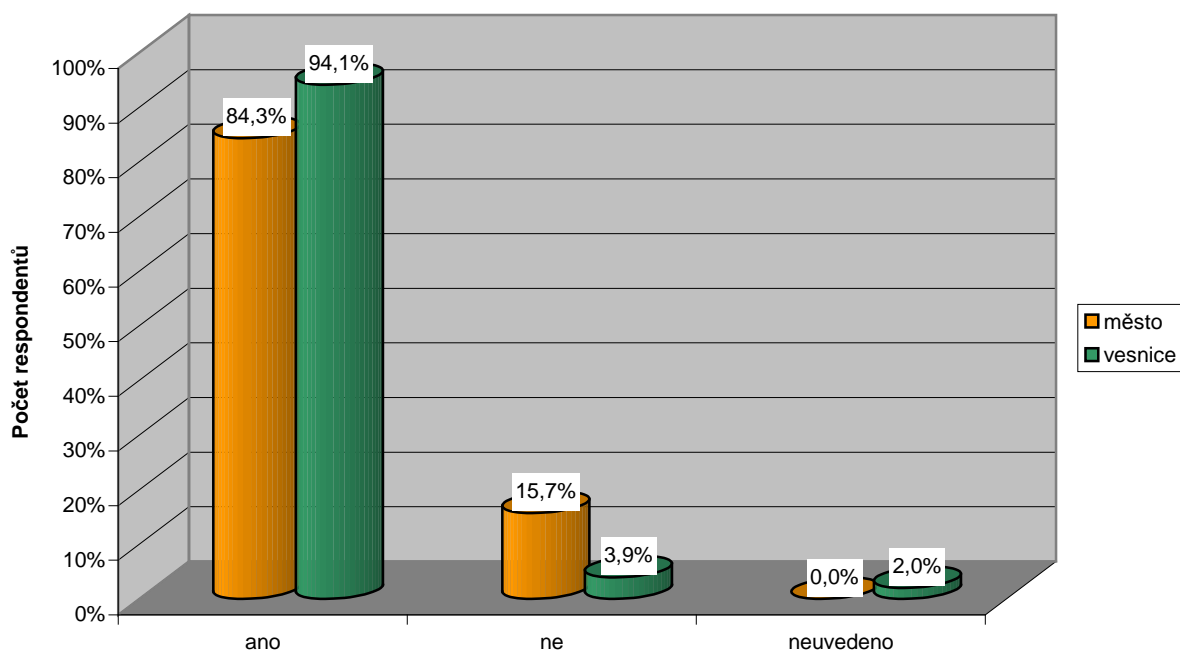
Graf 44: Rovnost mezi ženou a mužem – dle pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Statisticky významné rozdíly se objevily v názorech respondentů v závislosti na pohlaví s výrokiem „Správné je, pokud se žena i muž podílejí na chodu domácnosti, péči o děti a finančním zabezpečení rodiny rovným dílem.“ S tímto tvrzením úplně souhlasilo 60 (80,0 %) žen a 34 (52,3 %) mužů, částečný souhlas vyjádřilo 11 (14,7 %) žen a 22 (33,9 %) mužů. Ani souhlas ani nesouhlas uvedly 3 (4,0 %) ženy a 8 (12,3 %) mužů.

Graf 45: V budoucnu chce mít děti – dle bydliště respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Statisticky významné rozdíly se objevily v názorech respondentů v závislosti na místě bydliště u otázky, zda by chtěli mít v budoucnu děti. Respondenti žijící ve městě by děti chtěli mít v 75 (84,3 %) případech, respondenti žijící na vesnici ve 48 (94,1 %) případech. Děti by nechtělo mít 14 (15,7 %) dotázaných žijících ve městě a 2 (3,9 %) dotázaní z vesnice.

5. Diskuse

Cílem práce bylo zjistit názory dětí z českobudějovických základních a středních škol na tradiční systém rodiny. Tento hlavní cíl byl rozdělen na několik dílčích cílů, podle nichž byly vytvořeny otázky dotazníku.

Ve výzkumu byly stanoveny tři hypotézy, jejichž platnost ověřoval zadaný dotazník. V dotazníku byly otázky zaměřené na manželství a rodinu, rozdělení rolí v rodině a různé formy partnerského soužití.

Hypotéza č.1. předpokládala, že existují rozdíly v názorech žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ.

V závislosti na stupni vzdělání se statisticky významně liší názory u otázky č. 11, výroku „Jeden rodič v neúplné rodině dokáže dobře vychovat své dítě (děti).“, kdy s ním úplně souhlasí téměř třetina žáků 9. tříd ZŠ (28,4 %), jen 12,0 % studentů 4. ročníků SŠ a více než polovina studentů 2. ročníku nástavbového maturitního studia (66,7 %). S tvrzením částečně souhlasí 16,0 % žáků 9. tříd ZŠ, více než třetina studentů 4. ročníků SŠ (34,0 %) a přibližně desetina studentů 2. ročníků nástavbového studia (11,1 %). Necelá třetina respondentů z 9. tříd ZŠ neví, zda s výrokiem souhlasit či nikoliv (28,4 %), studenti 4. ročníků SŠ neví ve 38,0 % případů a z 2. ročníků nástavbového maturitního studia neví 11,1 % dotázaných. Téměř pětina žáků 9. tříd ZŠ s tvrzením spíše nesouhlasí (18,5 %), ze 4. ročníků SŠ se jedná o 12,0 % a z 2. ročníků nástavbového maturitního studia jde o 11,1 % respondentů, kteří spíše nesouhlasí. Úplný nesouhlas uvádí 8,6 % žáků 9. tříd ZŠ a 4,0 % studentů 4. ročníků SŠ, tento názor nesdílí žádný student 2. ročníku nástavbového maturitního studia.

Názory respondentů v závislosti na stupni vzdělání se rovněž statisticky významně liší u otázky č. 12 zaměřené na důležitost prarodičů v rodině. Téměř všichni žáci 9. tříd ZŠ se shodují na tom, že prarodiče jsou v rodině důležití (97,5 %), ze 4. ročníků SŠ tento názor sdílí 84,0 % studentů a z 2. ročníků nástavbového maturitního studia důležitost prarodičů uvádí 77,8 % studentů. Naopak prarodiče nepovažuje za důležité

pouze 1,2 % žáků 9. tříd ZŠ, 14,0 % studentů 4. ročníků SŠ a asi pětina studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia (22,2 %).

Přítomnost otce je při výchově syna důležitá podle většiny respondentů z 9. tříd ZŠ (82,7 %). Kladnou odpověď uvádí téměř všichni studenti 4. ročníků SŠ (94,0 %) a 66,7 % respondentů z 2. ročníků nástavbového maturitního studia. Pouze nepatrné procento žáků 9. tříd ZŠ a studentů 4. ročníků SŠ nepovažuje přítomnost otce při výchově syna za důležitou (4,9 % a 4,0 %), ze studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia tento názor sdílí přibližně třetina (33,3 %). Asi desetina žáků 9. tříd ZŠ uvádí jinou možnost (9,9 %), přičemž ze 4. ročníků SŠ jde jen o 2,0 % dotázaných.

Názory respondentů v závislosti na stupni vzdělání se statisticky významně liší i u ideálního věku otce na dítě. Nejvíce se názory rozcházejí u věku 30 let, který považuje za ideální cca třetina studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia (33,3 %), necelá pětina žáků 9. tříd ZŠ (17,3 %) a pouze 14,0 % studentů 4. ročníků SŠ. Snad největší je rozdíl u věku 24 let, který uvádí asi pětina studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia (22,2 %) a pouze 2,0 % žáků 9. tříd ZŠ a stejný počet respondentů ze 4. ročníků SŠ. Že je pro muže ideální mít dítě ve 26 letech, se domnívá 13,6 % žáků 9. tříd ZŠ a pouze 6,0 % studentů 4. ročníků SŠ. Věk 27 let uvádí jen 7,4 % žáků 9. tříd ZŠ, 14,0 % studentů 4. ročníků SŠ a asi pětina studentů z 2. ročníků nástavbového maturitního studia (22,2 %). Více než pětina studentů 4. ročníků SŠ považuje za ideální věk 28 let (22,0 %) a pouze 7,4 % žáků 9. tříd ZŠ. Další rozdíly jsou patrné u věku 32 let, o kterém se domnívá 6,4 % žáků 9. tříd ZŠ, že je ideální, ale tento názor nesdílí žádný respondent z maturitních ročníků. Věk 33 let uvádí jako ideální pouze 4,9 % žáků 9. tříd ZŠ, 4,0 % studentů 4. ročníků SŠ a asi desetina studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia (11,1 %). Rovněž desetina studentů 2. ročníků nástavbového maturitního studia uvádí věk 34 let (11,1 %), ale shoduje se jen s 1,2 % žáků 9. tříd ZŠ. Za ideální věk považuje 6,0 % studentů 4. ročníků SŠ 40 let, avšak žádný respondent ze zbývajících dvou skupin nesdílí tentýž názor.

Existencí výše uvedených statisticky významných rozdílů v odpovědích žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ byla hypotéza č. 1 potvrzena.

Druhá hypotéza předpokládala, že žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují manželství před jinými formami rodinného uspořádání. Souvisely s ní následující otázky.

„Partneři by se měli vzít, pokud plánují, čekají, nebo mají dítě.“ S tímto tvrzením souhlasila více než polovina dotázaných respondentů. Přibližně třetina dětí nevěděla (32,1 %). Desetina s tvrzením spíše nesouhlasila (10,0 %) a úplně nesouhlasilo 5,7 % dětí. Názory více než poloviny dotázaných respondentů se shodují s poznatky z odborné literatury, že ke sňatku obvykle dochází, když se partneři rozhodnou pro dítě nebo že se svatbou často čekají až do doby, kdy je partnerka těhotná (9).

Téměř všichni souhlasili s výrokem „V manželství je nejdůležitější vzájemná láska mezi manžely.“ Většina dotázaných nesouhlasila s tím, že manželství je zastaralá forma soužití, která v budoucnosti zanikne.

Za nejčastější důvod k uzavření manželství považuje téměř polovina respondentů vzájemnou lásku mezi partnery a více než třetina dotázaných uvádí přání založit vlastní rodinu.

Naprostá většina odpovídala kladně na otázku „Chtěl/-a byste se v budoucnu oženit/vdát?“ Děti, které do manželství vstoupit nechtějí (12,9 %), své rozhodnutí odůvodňují tím, že se nechtějí vázat, anebo že jim více vyhovuje nesezdané soužití v jedné domácnosti, jelikož se mohou více věnovat kariéře. Ti, kteří chtějí v budoucnu uzavřít sňatek, se nejčastěji shodují na věku 25 let (13,6 %), dále uvádí 26 let (11,4 %), 27 let (7,1 %) a 28 let (10,0 %) dětí. Ve věku 30 let by do manželství chtělo vstoupit 5,0 % dotázaných dětí.

U tvrzení „Partneři by měli před uzavřením manželství uzavřít předmanželskou smlouvu.“ neví 42,9 % dětí. Částečný souhlas s tvrzením uvádí asi pětina dětí (21,4 %) a rozhodně pro předmanželskou smlouvu je 17,1 %. Spíše předmanželskou smlouvu odmítá 12,1 % dětí a pouze 6,4 % s ní nesouhlasí úplně.

Za jediné správné řešení velkých neshod v manželství považuje rozvod necelá desetina dětí (9,3 %), spíše s ním souhlasí nejvíce dotázaných dětí (34,3 %) a neví přibližně čtvrtina (24,3 %). Rozvod není jediným správným řešením podle 14,3 % dětí a spíše není pro necelou pětinu (17,9 %).

Pro více než polovinu dětí znamená manželství vztah dvou lidí daný slibem, v němž je zahrnuta láska, věrnost, tolerance a důvěra (57,1 %). Za přežitek považuje manželství necelá desetina dětí (8,6 %) a stejný počet dětí si představí sňatek či svazek dvou lidí. Pro 4,3 % dětí je manželství soužitím dvou lidí ve společné domácnosti. Pro minimum dětí je manželství nedůležité, pokud si partneři rozumí (2,9 %), stejně početná skupina uvádí, že manželství znamená hádky a rozvod a jiní naopak velkou zodpovědnost (2,9 %). Že jeden druhého mají v moci, uvádí 1,4 % dětí.

Hypotéza č. 2 byla potvrzena.

Hypotéza č. 3 předpokládala, že žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují tradiční rodinu před jinými formami rodinného uspořádání. Tuto hypotézu měly potvrdit či vyvrátit otázky, k nimž se vztahují následující odpovědi.

Většina souhlasila s tím, že muž má zabezpečovat rodinu finančně. Prarodiče považují za důležité členy rodiny téměř všichni respondenti, a to kvůli pomoci při výchově a hlídání dětí, předávání životních zkušeností či lásce a rozmazlování.

Většina dětí se domnívá, že na rodičovské dovolené by měla být matka, a to do 3 let věku dítěte.

Téměř všichni dotázaní se shodují na názoru, že při výchově syna je důležitá přítomnost otce, neboť je pro něj vzorem, syn si s otcem rozumí lépe než s matkou a uznává ho jako autoritu. Pouze 6,4 % se domnívá, že důležitá není. Stejný počet dětí uvádí jinou možnost, přičemž podle nich záleží na postoji matky k výchově a někteří tvrdí, že otec je důležitý i při výchově dcery. Názory většiny respondentů se shodují s údaji uváděnými v člácích týkajících se rodiny (25).

S výrokem „Být svobodnou matkou je správné, pokud se tak žena sama rozhodne.“ spíše souhlasila téměř polovina dětí (44,3 %), přibližně pětina nevěděla (20,7 %) a pětina souhlasila úplně (20,0 %). Spíše nesouhlasilo 11,4 % dětí a pouze 3,6 % nesouhlasilo úplně.

Podle více než třetiny dětí je v pořádku, pokud se někdo rozhodne žít tzv. single (34,3 %), přibližně čtvrtina souhlasí jen částečně (25,7 %) a zda je takovéto rozhodnutí

v pořádku neví 22,9 % dětí. Spíše se životem single nesouhlasí 11,4 % dětí a úplně nesouhlasí 5,7 %.

U výroku „Žena má v rodině zajišťovat zejména provoz domácnosti – vaření, péče o ošacení, úklid – a starat se o děti.“ nejvíce dětí neví, zda souhlasit či nikoliv (33,6 %), cca čtvrtina s výrokem spíše souhlasí (26,4 %) a pouze 12,1 % dětí souhlasí úplně. Spíše nesouhlasí 15,0 % dětí a rozhodně nesouhlasí 12,9 %.

Nejvíce dětí považuje za správné, pokud se žena i muž podílejí na chodu domácnosti, péči o děti a finančním zabezpečení rodiny rovným dílem (67,1 %), spíše souhlasí 23,6 % a neví 7,9 % dětí. Zápornou odpověď uvedlo nepatrné procento dětí (0,7 %). Názory respondentů na role muže a ženy v rodině se u přibližně poloviny z nich shodují s tradičním pojetím těchto rolí v naší kultuře. Zároveň většina respondentů považuje za správné rovnoměrné rozdělení povinností mezi rodiči, což je uváděno i v literatuře týkající se rolí v rodině jako nového požadavku či očekávání společnosti (24).

„Partneři by se měli vzít, pokud plánují, čekají, nebo mají dítě.“ S tímto tvrzením souhlasila více než polovina dotázaných respondentů. Většina dotázaných nesouhlasila s tím, že manželství je zastaralá forma soužití, která v budoucnosti zanikne.

Výsledky výzkumu ukazují, že pro největší počet dětí je důležitější rodina než kariéra (37,1 %), spíše rodina než kariéra (32,9 %), neví 24,3 % a pouze malé procento dětí dává přednost spíše kariéře než rodině (4,3 %), pro 1,4 % dětí není rozhodně rodina důležitější než kariéra.

Podle výzkumu je dítě spíše naplněním života pro nejvíce dotázaných dětí (36,4 %), rozhodně s tímto výrokem souhlasí čtvrtina dětí (25,7 %) a stejně početná skupina neví. Záporně se k tomuto výroku staví 6,4 % dětí – spíše ne, a 5,7 % rozhodně ne.

Téměř polovina dětí neví, zda by manželé/partneři starší 40 let už neměli mít miminko (49,3 %). Pětina dětí s větou spíše nesouhlasí (20,0 %) a úplně nesouhlasí 10,0 %. Necelá pětina tvrdí, že už by miminko spíše neměli mít (17,1 %) a rozhodně by ho neměli mít podle 3,6 % dotázaných dětí.

Zda jeden rodič dokáže dobře vychovat své dítě neví třetina dotázaných dětí (30,7 %), čtvrtina tvrdí, že dokáže (25,0 %) a spíše souhlasí 22,1 % dětí. Podle 15,7 % dětí jeden rodič spíše nedokáže dobře vychovat své dítě a rozhodně to nedokáže podle 6,4 %.

Děti by v budoucnu chtěla mít většina dotázaných dětí (87,9 %), naopak asi desetina dětí nechce (11,4 %) – své rozhodnutí zdůvodňují tím, že nemají rádi děti, nevidí v nich žádný smysl, anebo že nechtějí mít starosti s výchovou. Nejvíce dotázaných dětí, které chtějí mít děti, se shoduje na věku 25 let (13,6 %), další uvádí 27 let (10,7 %), 26 let (9,3 %), 29 a 30 let (7,1 % a 6,4 %) a na věku 28 let se shoduje 5,7 % dotázaných dětí. Ostatní věkové skupiny jsou uvedeny v malém procentu. Přibližně polovina respondentů by chtěla mít dvě děti (52,9 %), tři děti chce 10,0 % a jedno dítě pouze 5,7 % respondentů.

Hypotéza č. 3 byla potvrzena.

Výsledky výzkumu přinesly také další zajímavá zjištění týkající se názorů dětí na rodinu. Odpovědi na otázku č. 5. ukazují, že většina dětí má sourozence (89,3 %). Nejčastěji mají jednoho sourozence (63,6 %) a pětina dětí má sourozence dva (20,0 %). Méně než polovina dětí je narozena druhá v pořadí (43,6 %) a přibližně třetina dětí je prvorozených (33,6 %).

Podle odpovědí na otázku č. 6 žijí rodiče většiny dětí jako manželé (73,6 %) a rodiče necelé pětiny dětí jsou rozvedení. Rovněž většina žije v rodině úplné, shoduje se s počtem rodičů žijících spolu jako manželé, (73,6 %). Pouze s matkou a sourozenci žije méně než pětina dětí (15,0 %), a to buď kvůli rozvodu rodičů, nebo úmrtí otce. Přibližně desetina žije pouze s matkou nebo s matkou a otčímem (10,7 %). Tyto výsledky se neshodují s údaji, které uvádí Tomášek, že v současné generaci teenagerů a dvacátníků se stává méně pravděpodobným, že potkáte člověka, který vyrostl v tradiční rodině s oběma vlastními sezdanými, dříve nerozvedenými rodiči a vlastním sourozencem nebo sourozenci (31).

Nejvíce dotázaných dětí si pod pojmem rodina představuje soužití rodičů a dětí (28,6 %), podle čtvrtiny dětí je rodina bezpečným místem, kde má člověk oporu

a porozumění a kde se všichni členové vzájemně tolerují (24,3 %). Pro pětinu dětí rodina znamená soužití milujících se lidí (20,0 %). Zbytek dětí uvádí, že je pro ně rodina místem důvěry a spolehlivosti (7,1 %), další skupina za rodinu považuje své nejbližší okolí a příbuzné (4,3 %), pro mizivé procento dětí je rodina fungujícím týmem (1,4 %), klidem a mírem (1,4 %) či lidmi, s nimiž vyrostly (1,4 %). Představy respondentů o pojmu rodina se v zásadě shodují s některými uváděnými definicemi (23).

Přibližně třetina dětí považuje za ideální rodinu soužití s láskou, respektem a důvěrou (32,9 %), pro necelou pětinu znamená klid v rodině a zájem o děti (18,6 %). Další skupina uvádí, že ideální rodina je taková, kde spolu žijí rodiče s dětmi, kteří se stýkají s prarodiči (17,1 %). Soužití šťastných a spokojených členů rodiny si pod pojmem ideální rodina představí 7,1 % dětí. Podle 4,3 % dětí ideální rodina neexistuje a pro stejný počet je individuální, každý si představí jinou ideální rodinu. Pro zanedbatelné procento dětí je ideální rodina nudná (1,4 %), pro jiné znamená zdravý, milující se pár – muže a ženu, a další si představí dobře fungující rodinu v rámci možností (1,4 %). Z dříve provedených výzkumů vyplývá, že úplnou nukleární rodinu hodnotí tři čtvrtiny české populace pozitivně a považují ji za ideální, přičemž nejvýše je hodnocena mladou generací (5). K tomuto poznatku se výsledky výzkumu této práce moc nepřibližují.

Jako nejdůležitější prioritu při volbě životního partnera nejvíce dětí uvádí povahové vlastnosti (69,3 %). Pětina dětí nebyla schopna vybrat pouze jednu z nabízených priorit, a proto uvádí odpověď jiná možnost (20,0 %), kterou odůvodňují výběrem několika nabízených priorit. Někteří z této pětiny považují za nejdůležitější prioritu lásku či vzájemné porozumění. Vzhled je nejdůležitější pro 6,4 % dětí, pro nepatrné procento je to finanční a hmotné zabezpečení (2,9 %) a vzdělání (1,4 %).

Více než polovina dětí považuje za věk vhodný ke vstupu do manželství kategorii 26-30 let (57,9 %), přibližně pětina dětí se domnívá, že je to věk mezi 20 a 25 lety (20,7 %). Podle 7,1 % dotázaných dětí je vhodné vstupovat do manželství ve věku 31-35 let, 36 a více let uvádí 2,1 %. Že není vhodné vstupovat do manželství, se domnívá 3,6 % dětí. Ti kteří uvedli jinou možnost (7,9 %), tvrdí, že na věku nezáleží, nebo

že rozhodnutí je na každém člověku, anebo že vstoupit do manželství je vhodné, když lidé chtějí nebo musí. Více než polovina respondentů se shoduje na věkové hranici vhodné ke vstupu do manželství s celosvětově uváděným věkovým průměrem, který je 27,8 let (1).

Nejvíce dotázaných dětí se domnívá, že ideálním věkem pro dítě je u matky věk 25 let (27,1 %). Dále uvádí 27 let (12,1 %), 28 let (10,0 %), na věku 24 a 26 let se shoduje vždy 8,6 % dětí. Podle 5,7 % dotázaných dětí je pro ženu ideální mít dítě ve 23 let a věk 30 let uvádí 5,0 % dětí. Zbývající věkové kategorie jsou uvedeny v nepatrném procentu. Ideální uváděný věk matky dítěti nejčastěji zdůvodňují zralostí a životními zkušenostmi a fyziologickou připraveností organismu.

Za ideální věk otce na dítě považuje nejvíce dětí věk 30 let (17,1 %), dále 28 let (12,1 %), 25 let uvádí 11,4 % dětí, na věku 27 let se shoduje 10,7 %. Věk 26 let považuje pro otce za ideální 10,0 % dětí, podle 5,7 % je jím 29 let a podle 5,0 % je to věk 33 let. Ostatní věkové kategorie jsou uvedeny v nepatrném procentu. Děti nejčastěji zdůvodňují uváděný ideální věk otce zralostí a životními zkušenostmi a finančním a hmotným zabezpečením.

U statisticky významných rozdílů jsem se zaměřila na porovnání odpovědí respondentů podle vzdělání, pohlaví a bydliště. Rozdíly závislé na vzdělání respondentů jsou uvedeny výše, u hypotézy č. 1.

Statisticky významné rozdíly se objevují u otázky č. 11, výroku „Žena má v rodině zajišťovat zejména provoz domácnosti – vaření, péče o ošacení, úklid – starat se o děti.“ v závislosti na pohlaví respondentů. Rozhodně s ním souhlasí téměř pětina mužů (18,5 %) a pouze 6,7 % žen. Částečně souhlasí třetina mužů (30,8 %) a asi pětina žen (22,7 %). Úplný nesouhlas uvádí pětina žen (20,0 %) a pouze 4,6 % mužů. S výrokem spíše nesouhlasí téměř pětina žen (18,7 %) a desetina mužů (10,8 %). Ve vyjádření, že neví, se respondenti téměř nelišili.

S tvrzením „Správné je, pokud se žena i muž podílí na chodu domácnosti, péči o děti a finančním zabezpečení rodiny rovným dílem.“ úplně souhlasí většina žen (80,0 %) a pouze polovina mužů (52,3 %). Částečný souhlas uvádí pouze 14,7 % žen a třetina mužů (33,9 %). Zda s tímto názorem souhlasí či nesouhlasí, neví pouze 4,0 %

žen a více než desetina mužů (12,3 %). Nesouhlas uvádí jen velmi malé procento žen i mužů.

Statisticky významné jsou rozdíly v názorech respondentů týkajících se budoucnosti a přání mít děti v závislosti na místě bydliště. Většina respondentů, kteří žijí ve městě, chce mít v budoucnu děti (84,3 %) a téměř všichni dotázaní žijící na vesnici sdílí tentýž názor (94,1 %). Naopak děti mít nechce 15,7 % dotázaných žáků a studentů žijících ve městě a pouze 3,9 % žijících na vesnici.

Všechny cíle práce byly splněny a rovněž všechny hypotézy se potvrdily.

6. Závěr

Cílem této práce bylo zjistit názory dětí z českobudějovických základních a středních škol na tradiční systém rodiny. Dílčí cíle byly zaměřeny na jednotlivé skupiny respondentů podle stupně studia a zjišťovaly jejich názory na tradiční systém rodiny. Posledním cílem bylo tyto názory porovnat. Cíle práce byly splněny.

Hypotéza č. 1, která předpokládala, že existují rozdíly v názorech žáků 9. tříd ZŠ a studentů maturitních ročníků SŠ, byla potvrzena. Druhá hypotéza, že žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují manželství před jinými formami rodinného uspořádání, byla rovněž potvrzena. Poslední třetí hypotéza uvádějící, že žáci 9. tříd ZŠ i studenti maturitních ročníků SŠ preferují tradiční rodinu před jinými formami rodinného uspořádání, byla také potvrzena.

Jak vyplývá z odborné literatury, tak i výzkum provedený v této práci prokázal, že děti potřebují oba rodiče – zejména jako vzor. Z moderních forem rodinného soužití může tento vzor poskytnout pouze nesezdaný rodičovský pár, který se vzájemně respektuje a projevuje lásku a úctu k sobě navzájem, ke svým rodičům i potomkům. Osobně se domnívám a potvrzují to i názory respondentů tohoto výzkumu, že manželství je pro zachování naší populace důležité. Pouze správně fungující rodina může dobře vychovat následující generaci, která si bude vážit svých předků a bude chtít dobře vychovat své potomky podle vzoru svých rodičů či prarodičů.

Podle potvrzených hypotéz soudím, že snad existuje ještě šance na udržení fungující rodiny a manželství, neboť generace současné dospívající mládeže preferuje manželství i tradiční rodinu před jinými formami rodinného uspořádání. Otázkou však zůstává, jestli je schopna u svých názorů setrvat s přibývajícím věkem a životními zkušenostmi.

Přínosem práce do zdravotně-sociální oblasti je poskytnutí základních informací o rodině a jejích funkcích. Přínosný by mohl být i stručný výčet forem partnerského soužití a rovněž kapitola o následcích rodinných krizí a konfliktů či o rozpadu rodiny a jeho následcích. V klinické praxi lze práci využít především pro potřeby sociálních pracovníků zabývajících se rodinnou problematikou a dětmi, soudce, pedagogické

pracovníky. Snad zajímavé informace v ní mohou nalézt i studenti a jiní zájemci o rodinnou problematiku.

7. Seznam použitých zdrojů

- 1) *Age at first marriage* [online]. [cit. 28.4.2008]. Dostupné z: (<http://en.wikipedia.org/wiki/Age_at_first_marriage>).
- 2) BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2003. 128 s. ISBN 80-7168-754-5.
- 3) DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
- 4) *Divorce* [online]. [cit. 28.4.2008]. Dostupné z: (<<http://en.wikipedia.org/wiki/Divorce>>).
- 5) DUDOVÁ, R. *Kdo s kým žije, aneb rodiny a jiné způsoby uspořádání soukromého života v ČR* [online]. 2006 [cit. 20.3.2008]. Dostupné z: (<http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/135_socioweb%2012-06%20cely%20novy%201.pdf>).
- 6) DUDOVÁ, R. *Rodina a rodiny – formy soukromého života v České republice*. [online]. [cit. 8.2.2008]. Dostupné z: (<<http://www.soc.cas.cz>>).
- 7) HINTNAUS, L. *Člověk a rodina Smysl a funkce rodiny (Anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita Zdravotně sociální fakulta, 1998. 95 s. ISBN 80-7040-315-2.
- 8) HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005. 752 s. ISBN 80-7201-517-6.
- 9) CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. [online]. [cit. 9.1.2008]. Dostupné z: (<http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf>).
- 10) JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 224 s. ISBN 80-7254-329-6.
- 11) KODYTKOVÁ, V. *Percipovaná rodinná atmosféra a názory vysokoškolských studentů na vstup do manželství* [online]. 2006 [cit. 7.2.2008]. Dostupné z: (<https://is.muni.cz/th/89197/fss_b_a2/>).

- 12) LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.
- 13) *Marriage* [online]. [cit. 28.4.2008]. Dostupné z: (<<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>>).
- 14) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- 15) MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- 16) *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004 [cit. 9.1.2008]. Dostupné z: (<http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf>).
- 17) NOVÁK, T., DRINOCKÁ, H. *Partnerské a rodinné poradenství: Práce s klienty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 200 s. ISBN 80-247-1526-0.
- 18) NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- 19) NOVÁK T. Rozvodové poradenství dnes. *Psychologie DNES*, 2005, roč. 11, č. 12, s. 24-25.
- 20) PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny: struktura – dynamika – komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- 21) POSLEDNÍ, J. *Jaké lze zvolit způsoby rozvodu* [online]. 21.3.2003 [cit. 20.3.2008]. Dostupné z: (<<http://www.rodina.cz/clanek3015.htm>>).
- 22) RAMEŠOVÁ M., ŠULEŘOVÁ K. *Problematika rozvodů v krizovém centru pro děti a rodinu* [online]. 2006 [cit. 30.10.2007]. Dostupné z: (<www.zsf.jcu.cz/.../jednotliva-cisla-podle-rocniku/2006/prevence_1_06_abstrakt.pdf> ->).
- 23) *Rodina* [online]. [cit. 30.4.2008]. Dostupné z: (<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>>).
- 24) *Rodina: proměny mateřství, otcovství* [online]. 8.10.2007 [cit. 25.4.2008]. Dostupné z: (<http://www.novezeny.eu/genderova-ochutnavka-slovník/rodina-promeny-materství-otcovství>).
- 25) *Role otce v prvních letech života dítěte aneb opravdu má novorozenec blíže k matce?!* [online]. [cit. 25.4.2008]. Dostupné z:

- (<http://anarchofeminismus.org/role-otce-v-prvnich-letech-zivota-ditete-aneb-opravdu-ma-novorozenec-blize-k-matce>).
- 26) *Rozvod - Česká republika* [online]. [cit. 20.3.2008]. Dostupné z: (http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_cze_cs.htm).
  - 27) SATIR, V. *Společná terapie rodiny*. Přel. M.Černý. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7367-303-1.
  - 28) SMITH, H. *Děti a rozvod*. Přel. H. Loupová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
  - 29) SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8.
  - 30) ŠPATENKOVÁ, N. et al. *Krize: Psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 132 s. ISBN 80-247-0888-4.
  - 31) TOMÁŠEK, M. *Konec tradiční rodiny? Od tradiční rodiny k singles a zpět k jiným vztahům* [online]. 2007 [cit. 9.1.2008]. Dostupné z: (http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf).
  - 32) TOMÁŠEK, M. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice* [online]. 2006 [cit. 7.2.2008]. Dostupné z: (http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/584_107tomasek22.pdf).
  - 33) TRÉLAÛN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Přel. A. Kozlíková. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 144 s. ISBN 80-7178-935-6.
  - 34) *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.* [online]. [cit. 25.4.2008]. Dostupné z: (<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>).
  - 35) VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
  - 36) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

- 37) VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. [cit. 30.10.2007]. Dostupné z: (<<http://www.iustin.cz/art.asp?art=21>>).
- 38) VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: jak jim předcházet a jak je překonávat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-830-9.
- 39) VYMĚTALOVÁ, S. Nesezdaná soužití. In FIALOVÁ, L. et al. *Představy mladých lidí o manželství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 164 s. ISBN 80-85850-87-7.
- 40) *Zákon č. 99/1963 Sb. ve znění zákona č. 104/2008 Sb., občanský soudní řád* [online]. [cit. 25.4.2008]. Dostupné z: (<<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/osr/uvod.aspx>>).
- 41) *Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit. 20.3.2008]. Dostupné z: (<http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf>).
- 42) *Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře*. In *Sociální zabezpečení podle stavu k 14.1.2008*. Ostrava: Sagit, 2008. s. 6-59. ISBN 978-80-7208-658-0.
- 43) *Zákon č. 210/1998 Sb. úplné znění zákona č. 94/1963 Sb., o rodině* [online]. [cit. 30.10.2007]. Dostupné z: (<<http://www.zakonycr.cz/seznamy/0941963Sb.html>>).
- 44) *Zákon č. 359/1999 Sb. ve znění zákona č. 381/2005 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 20.3.2008]. Dostupné z: (<<http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>>).
- 45) ZELENÁ, Š. *Střídavá péče – výhody a nevýhody*. České Budějovice, 2007. 86 s. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, na katedře Psychiatrie a psychologie. Vedoucí diplomové práce Šuleřová, K.

8. Klíčová slova

děti – manželství – názory – rodina – rozvod

9. Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Příloha 2: Desatero pro rozvádějící se rodiče

Příloha 3: Co cítí dítě rozvedených rodičů

Příloha 1: Dotazník

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Kovárová a studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který je **zcela anonymní**. Veškeré informace získané z dotazníku budou použity pouze pro účely mé diplomové práce nazvané „Názory dětí na tradiční systém rodiny“.

U každé otázky označte odpověď, která nejvíce odpovídá vašemu názoru, případně napište váš vlastní názor.

Předem vám velice děkuji za váš čas, ochotu a úplné a pravdivé zodpovězení všech otázek.

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Jste žákem/studentem

- a) ZŠ – 9. třídy
- b) SŠ – 4. ročníku
- c) SŠ – 2. ročníku nástavbového maturitního studia

3. Váš věk je ..... let

4. Bydlíte

- a) ve městě
- b) na vesnici

5. Máte sourozence?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano, uveďte počet vašich sourozenců a jejich věk.

Počet sourozenců: .....

Věk sourozenců: .....

6. Vaši rodiče jsou

- a) manželé
- b) rozvedení
- c) jiná možnost, *napište jaká* .....

7. Žijete

- a) v úplné rodině (tzn. s vaším otcem, matkou, sourozencem/-ci – pokud je máte)
- b) jen s matkou (a sourozencem/-i), *napište od kolika let* .....
- c) jen s otcem (a sourozencem/-i), *napište od kolika let* .....
- d) jen s prarodiči, *napište od kolika let* .....
- e) jiná možnost, *napište jaká* .....

8. Vlastními slovy napište, co je podle vás **rodina** (co si představujete pod pojmem rodina).

.....
.....
.....

9. Vlastními slovy napište, co je **manželství** (co si představujete pod pojmem manželství).

.....
.....
.....

10. Vlastními slovy napište, jak podle vás vypadá **ideální rodina**. (co si představujete pod pojmem ideální rodina).

.....
.....
.....

11. Pozorně si přečtete následující věty. Zakroužkujte pod každou větou číslo od 1 do 5, podle toho, jak moc s tou větou souhlasíte.

1 (rozhodně ano) znamená, že s větou úplně souhlasíte

2 (spíše ano) znamená, že s větou spíš souhlasíte

3 (ani ano ani ne) znamená, že s větou ani nesouhlasíte ani souhlasíte

4 (spíše ne) znamená, že s větou spíš nesouhlasíte

5 (rozhodně ne) znamená, že s větou úplně nesouhlasíte

Být svobodnou matkou je správné, pokud se tak žena sama rozhodne.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Partneři by se měli vzít, pokud plánují, čekají, nebo mají dítě.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Pokud se někdo rozhodne žít tzv. single, je to v pořádku, záleží jen na jeho rozhodnutí. (Single jsou lidé žijící bez partnera, přičemž partnera mají buď stálého, nebo je střídají, ale žijí sami ve své domácnosti).

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Žena má v rodině zajišťovat zejména provoz domácnosti – vaření, péče o ošacení, úklid – a starat se o děti.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Muž má zabezpečovat rodinu finančně – tzn. chodit do zaměstnání a vydělávat peníze.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Správné je, pokud se žena i muž podílejí na chodu domácnosti, péči o děti a finančním zabezpečení rodiny rovným dílem.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Důležitější je v životě rodina než kariéra.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Partneři by měli před uzavřením manželství uzavřít předmanželskou smlouvu.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Mít dítě znamená naplnění života.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

V manželství je nejdůležitější vzájemná láska mezi manžely.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Manželé/partneři starší 40 let by už neměli mít miminko.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Manželství je zastaralá forma soužití a v budoucnosti zanikne.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Pokud jsou v manželství velké neshody, je rozvod jediným správným řešením.

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

Jeden rodič v neúplné rodině dokáže dobře vychovat své dítě (děti).

1	2	3	4	5
rozhodně ano	spíše ano	ani ano ani ne	spíše ne	rozhodně ne

12. Jsou v rodině důležití prarodiče (babičky a dědečkové) a proč?

- a) ano (*napište proč ano*) .....
- b) ne (*napište proč ne*) .....

13. Do kolika let věku dítěte by s ním měl být rodič doma na rodičovské dovolené?

- a) do 1 roku
- b) do 2 let
- c) do 3 let
- d) do 4 let
- e) jiná možnost, *napište jaká* .....

14. Který z rodičů má být podle vašeho názoru s dětmi na rodičovské dovolené?

- a) matka
- b) otec
- c) matka i otec – střídavě
- d) jiná možnost, *napište jaká* .....

15. Z následujících možností vyberte jednu, která je podle vašeho názoru při volbě životního partnera nejdůležitější?

- a) vzhled
- b) finanční, hmotné zabezpečení
- c) vzdělání
- d) věk partnera
- e) povahové vlastnosti
- f) jiná možnost, *napište jaká* .....

16. Z následujících možností vyberte jednu, která je podle vašeho názoru nejčastějším důvodem k uzavření manželství?

- a) neplánované těhotenství partnerky
- b) osamostatnění se od rodičů
- c) přání založit vlastní rodinu
- d) vzájemná láska mezi partnery
- e) možnost sjednání bezúročné novomanželské půjčky
- f) jiná možnost, *napište jaká*.....

17. Domníváte se, že při výchově syna je důležitá přítomnost otce?

- a) ano (*napište proč ano*).....
- b) ne (*napište proč ne*).....
- c) jiná možnost, *napište jaká* .....

18. V jakém věku je podle vás v dnešní době vhodné vstupovat do manželství?

- a) 20-25 let
- b) 26-30 let
- c) 31-35 let
- d) 36 a více let
- e) není vhodné vstupovat do manželství
- f) jiná možnost, *napište jaká* .....

19. V kolika letech rodičů je podle vašeho názoru ideální mít dítě a proč?

Ideální věk matky: .....*napište, proč je tento věk podle vás ideální*.....

Ideální věk otce: .....*napište, proč je tento věk podle vás ideální*.....

20. Chtěl/-a byste se v budoucnu oženit/vdát? Pokud ano, v kolika letech, pokud ne, proč?

- a) ano (*napište, v kolika letech*) .....
- b) ne (*napište proč ne*).....

21. Chtěl/-a byste mít v budoucnu dítě/děti? Pokud ano, v kolika letech a kolik dětí, pokud ne, proč?

- a) ano (*napište, v kolika letech a kolik dětí*) .....
- b) ne (*napište proč ne*).....

Ještě jednou vám děkuji za vaši ochotu a čas věnovaný tomuto dotazníku.

Příloha 2: Desatero pro rozvádějící se rodiče

- Nepřestávejte být rodičem, snažte se vytvářet prostor a podmínky k tomu, aby vaše dítě mělo dostatečný kontakt s oběma rodiči
- Buďte vnímaví ke svým dětem, všimněte si školního prospěchu, chování dětí a jejich kamarádů, minimalizujte změny v jeho životě
- Nepomlouvejte druhého rodiče a nepopouzejte vůči němu
- Neurázejte city svého dítěte, nekupujte si jeho lásku ani se neodtahujte
- Podporujte pozitivní hodnocení druhého rodiče, styk s ním i jeho rodinou (prarodiče, tety, strýcové atd.)
- Nelžete svým dětem, neslibujte nespílitelné, nezatajujte co se děje mezi Vámi a druhým rodičem
- Respektujte přání, pocity a potřeby dětí, neměňte své výchovné metody
- Nebagatelizujte obavy svého dítěte
- Nedělejte si ze svého dítěte zpovědníka a nepřenášejte na něho své starosti
- Ukažte dítěti jak zvládnout obtížnou situaci

Nezapomínejte, že rozvod je pro dítě zcela nepřírozený zásah do jeho života, bere mu více než polovinu jeho světa a ve svých důsledcích mu bere šanci kultivovat své chování ve vztahu k muži i ženě, protože existuje pravděpodobnost, že zůstane žít jenom s jedním rodičem (37).

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. [cit. 30.10.2007]. Dostupné z: (<<http://www.iustin.cz/art.asp?art=21>>).

Příloha 3: Co cítí dítě rozvedených rodičů

- Naději, že se to změní
- Strach z budoucnosti
- Obviňování sebe sama z příčiny rozvodu
- Úlevu, že skončily hádky
- Vinu, protože se těší na nové uspořádání, vinu, že všechno skončilo, ale rodiče jsou nešťastní
- Konflikty v rodině kvůli příbuzným z obou stran
- Vztek, že to rodiče nezvládli
- Pocit, že ho jeden rodič zneužívá proti druhému
- Ohrožení, protože je porušováno právo na jeho soukromí z důvodu, aby netajilo kontakt s druhým rodičem
- Rozčilení, že si rodič našel nového partnera a odchází častěji z domu
- Odpor k tomu rodiči, který se snaží "tahat informace" o druhém rodiči
- Averzi k tomu rodiči, který ho nutí popírat náklonnost k druhému rodiči
- Ohrožení a nespokojenost s finanční situací, pokud se po rozvodu výrazně změní (37)

Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. [cit. 30.10.2007]. Dostupné z: (<<http://www.iustin.cz/art.asp?art=21>>).